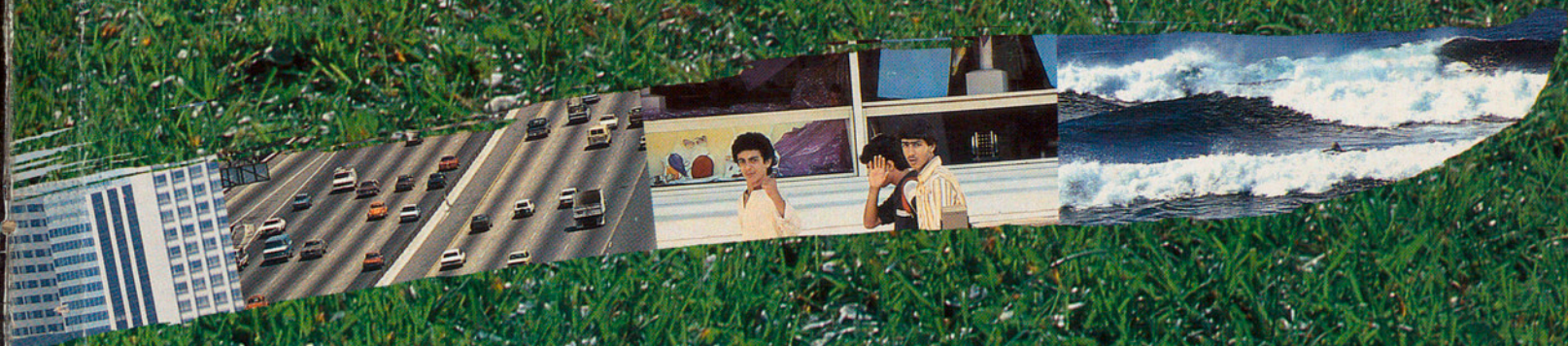

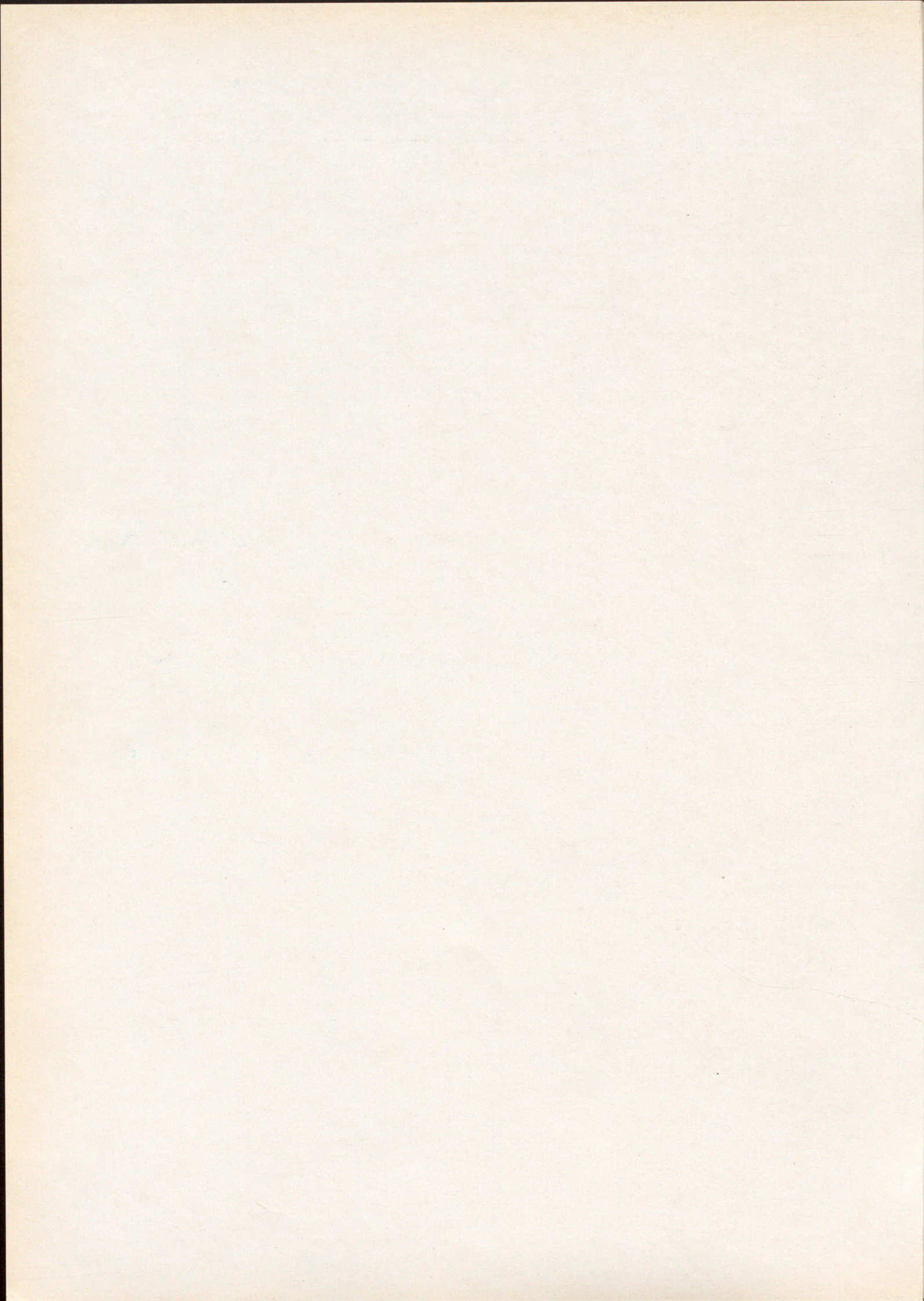

Diputació de Barcelona

ARREL

OCTUBRE 1985 - NÚMERO 11 - PREU, 200 PTES ■ LA DIVISIÓ TERRITORIAL DE CATALUNYA ANALITZADA PER JURISTES, GEÒGRAFS I ECONOMISTES (*SEGONA PART*) ■ LA CONSERVACIÓ DEL MEDI NATURAL, UN REPTÉ QUE ENS AFECTA A TOTS ■ ELS INCUNABLES DE LA DONACIÓ FREDERIC MARÉS: UN NOU TRESOR PER A LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA ■ NOTES ENTORN DEL CONGRÉS INTERNACIONAL DE TEATRE A CATALUNYA ■ LLIBRES.

PRESENTACIÓ

4

EDICIÓ:

Diputació de Barcelona. Plaça de Sant Jaume, 1.
08002 Barcelona.

REDACCIÓ:

Gabinet de Premsa. Plaça de Sant Jaume, 1.
08002 Barcelona. Telèfons 301.38.40 i 301.36.90.

PRODUCCIÓ

Carrer del Bisbe Irurita, 4.08002 Barcelona.
telèfon: 302.21.28.

DIRECTOR:

Joan Brunet i Mauri.

CONSELL DE REDACCIÓ:

Francesc Borda, Joan Brunet i Mauri, Josep-
Miquel Servià i Marc Soler (coordinador).

FOTOGRAFIA:

Oriol Clavell, Jaume Soler, Pilar Viladegut
i Arxiu.

DOCUMENTACIÓ:

Grup de Documentació del Gabinet de Premsa
de la Diputació de Barcelona.

ASSESSORAMENT LINGÜÍSTIC:

Oficina de Català de la Diputació de Barcelona.

DISSENY GRÀFIC I MAQUETACIÓ:

Ricard Badia.

COLLABORADORS
EN AQUEST NÚMERO:

Jaume Guillaumet, Joan Cals, Pere Riera, Josep Bayerri, Ramon Ganyet, Carles Riba, Josep Oliveras, Josep Maria Vallés, Francesc López i Palomeque, Enric Lluch, Oriol Nel·lo, Joan Ignasi Castelló, Francesc Burguet i Ardiaca, Gonçal Perez de Olaguer, Pilar Rahola, Josep Rovira, Josep Ylla, Lluís Argemí d'Abadal, Francesc Imbernon, Gregori Casamayor, Josep Serret, Miquel Porta Perales, Paco Ruiz, Ramon, Joaquim Vilanova i Jordi Miralles (fotografia).

COMPOSICIÓ:

Fotocomposició Llovet, S.A.

FOTOLITS:

Cromoarte.

IMPRESSIÓ:

Printcolor
Sabadell

DIPÒSIT LEGAL:

B-16.299-1981.
ISSN 0211-562 X.

Aquesta publicació, incloent-hi el disseny de la coberta, no pot ésser reproduïda, emmagatzemada o transmesa —ni totalment ni parcial— de cap manera ni per cap mitjà, tant si és elèctric com químic, mecànic, òptic, de gravació o bé de fotocòpia, sense la prèvia autorització de la Diputació de Barcelona.

LA DIVISIÓ TERRITORIAL DE CATALUNYA A DEBAT (i II)

Taula rodona d'experts (2)

Josep Bayerri, Joan Cals, Ramon Ganyet, Josep Oliveras
Carles Riba i Pere Riera i Micaló. Moderador: Jaume
Guillaumet.

6

La Divisió Territorial i el sistema electoral: bases per a una discussió política

Josep M.ª Vallés.

12

La «Regió de Lleida» a tall d'exemple: una aproximació a les seves característiques socio-econòmiques i territorials

Francesc López Palomeque.

15

Codicil sobre el debat de la divisió territorial de Catalunya (1984-1985)

Enric Lluch i Oriol Nel·lo.

25

LA LLARGA MARXA PER LA CONSERVACIÓ DEL MEDI NATURAL

L'estratègia per a la conservació

Joan Ignasi Castelló

37

Apunts entorn de l'exposició "El bosc és vida".

40

LA IMPORTANT DONACIÓ BIBLIÒFILA DE FREDERIC MARÉS A LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA

45

A VOLTES AMB EL CONGRÉS INTERNACIONAL DE TEATRE A CATALUNYA

Les conclusions del Congrés de Teatre a Catalunya, entre la dispersió temàtica i la ineficàcia pràctica

Francesc Burguet i Ardiaca

49

Expectació entorn de Barba, Lecoq, Marsillach i Min Tanaka.

Gonçal Perez de Olaguer

58

El tafetà vermell de les sabates

Pilar Rahola

62

Un passeig per la història del teatre català

Josep Ylla.

64

Una lectura (fotogràfica) del que ha estat el món de l'espectacle a Catalunya.

Josep Rovira

66

LLIBRES

Una ullada cap endarrera, un pas cap endavant

Francesc Imbernon i Gregori Casamayor.

69

«L'ètica protestant i l'esperit de capitalisme»

Miquel Porta Perales

71

«Producció de mercaderies per mitjà de mercaderies»

Lluís Argemí d'Abadal.

73

Ens trobem ja a les portes d'un dels debats parlamentaris que, sense cap mena de dubtes, atraurà més l'atenció de molts ciutadans de Catalunya: el debat de la llei que donarà forma i contingut a la nova Ordenació Territorial de Catalunya. Ja en el decurs de les darreres setmanes les diferents forces polítiques catalanes van assenyalant les seves posicions inicials entorn d'aquest debat. Es tracta, molt possiblement, d'un primer sondeig per tal de saber i conèixer les reaccions que generen cadascuna d'aquestes actituds i quina resposta obtenen dels ciutadans.

L'estiu ha servit de punt d'inflexió en el llarg camí d'aquest tema de cabdal importància que ha de dotar Catalunya d'unes estructures organitzatives i administratives decidides pel nostre Parlament. No podem oblidar que fins just abans del període vacacional gairebé les úniques veus que s'havien deixat sentir en relació amb aquesta qüestió havien estat les dels tècnics (juristes, geògrafs, economistes...) que havien apuntat i analitzat els avantatges i els inconvenients de les grans línies sobre les quals es podia centrar el debat. I mentre això succeïa les veus dels partits polítics es feien sentir escassament i es mantenien més aviat en una actitud expectant, a causa segurament del retard que s'observava en voler abordar el debat en el marc del Parlament i de la complexitat intrínseca del tema.

Aquest retard de massa anys ha propiciat aspectes positius i negatius. Així aquesta llarga espera ha fet possible l'aparició de treballs diversos que han aportat —i estan aportant encara— elements a tenir en compte en la futura ordenació administrativa i territorial de Catalunya. Però com a element negatiu cal assenyalar, per contra, les dificultats que el Parlament pot trobar a adequar la futura ordenació en l'entrellat de lleis que s'han anat generant des de l'administració de l'Estat.

La institució que durant aquest llarg període transcorregut ha aportat sens dubte més materials, de diversa mena, per tal d'enriquir i fonamentar sòlidament el debat, ha estat la Diputació de Barcelona que, entre altres, ha editat dos volums ingents que recullen els documents de la Ponència de la Generalitat republicana i els treballs realitzats —en referència amb aquest tema— des d'aquell moment fins, pràcticament, els nostres dies pels més diversos autors.

Aquest número de la revista «ARREL», però, no s'ocupa només d'aquesta important qüestió que és la de l'Ordenació Territorial de Catalunya. El lector podrà trobar-hi també altres temes interessants que passem a detallar-vos. Així, doncs, us presentem un treball que apunta propostes per a la conservació del medi ambient i —d'alguna manera relacionat amb això— una àmplia explicació de l'exposició «El bosc és vida» que encara avui —després de tres anys— podem veure a les nostres ciutats i viles i que ara acaba d'ésser presentada a Ciutat de Mallorca.

Ara fa uns cinc mesos, el fons de la Biblioteca de Catalunya, s'enriqueix amb 350 incunables procedents, uns, d'un fons que adquirí la Diputació de Barcelona i, uns altres, de la donació que Frederic Marès féu a la Biblioteca de Catalunya. Ens referim a aquests dos fets ja que, dissortadament, no és habitual que un nombre tan elevat d'incunables passi a engruixir el fons d'una Biblioteca pública i nacional com ho és la de Catalunya.

Les exposicions que es realitzaren amb motiu del Congrés Internacional de Teatre a Catalunya i la nostra secció de llibres completen el número 11 de la revista «ARREL» que ara teniu a les mans.

CARLES RIBA, JOSEP BAYERRI, JOAN CALS, RAMON GANYET, PERE RIERA I JOSEP OLIVERAS.

Taula rodona d'experts (i II)

Presentem en aquest número la segona i última de les dues taules rodones d'experts sobre el tema de la divisió territorial de Catalunya, que he tingut l'oportunitat de preparar i moderar per encàrrec de la revista ARREL.

Els participants en aquesta segona taula rodona han estat doncs, Josep Bayerri, aparellador i periodista de Tortosa, Joan Cals, economista i professor universitari de la Bisbal d'Empordà, Ramon Ganyet, enginyer de camins de la Seu d'Urgell, Pere Riera i Micaló, de Banyoles, Josep Oliveras, geògraf manresà professor a Tarragona i Carles Riba i Romeva, economista de Sant Joan Despí i ex-alcalde.

Els participants en aquesta segona taula —que sumen així

les seves opinions a les expressades pels geògrafs Lluís Casassas i Carles Carreras; l'urbanista Manuel Ribas i Piera i el jurista Josep Mir i Bagó, que foren els participants a la primera taula, han estat convidats tant per la seva dedicació professional com per la seva vinculació a zones concretes del territori català on el tema territorial és viscut des d'òptiques diferents.

Al capdavant, però, ha resultat que hi ha una coincidència fonamental en els criteris bàsics sobre com s'hauria d'enfocar actualment el problema. Com assenyala al final un d'ells, aquesta coincidència és ben propera, d'altra banda, als punts de vista presentats en el primer col·loqui. Hi ha nous factors a considerar a l'hora d'enfocar la divisió territorial, a més de com

es va fer el 1933, però hom disposa ja d'un bon munt d'estudis recents i interdisciplinaris i el que convé és una decisió política comuna que permeti de posar fil a l'agulla. Aquest seria un resum molt ràpid i elemental d'ambdós col·loquis, organitzats per ARREL arran de la publicació dels dos volums d'Enric Lluch i Oriol Nello a càrrec de la Diputació de Barcelona «La ponència de la divisió territorial (1933-1936)» i «El debat de la divisió territorial (1939-1983)». El que oferíem en el número passat i ara en les pàgines que vénen, no són, amb tot, sinó dos resums significatius de les opinions exposades, i esperem d'aplegar-les totes en un volum, junt amb altres materials sobre el tema.

JAUME GUILLAMET periodista

QÜESTIONARI TAULA RODONA

Per un error a l'anterior número d'ARREL donàvem una versió reduïda del qüestionari establert pel moderador del debat sobre el futur de la divisió territorial de Catalunya, Jaume Guillamet. En aquesta segona entrega en donem el text íntegre per a la millor comprensió del que s'ha parlat al llarg d'ambdues taules rodones amb els experts en tan polèmica qüestió.

A. – La divisió territorial és una qüestió aïllable d'un context determinat?

En quina mesura hi incidiren, entre d'altres, factors com la incertesa dels models de desenvolupament socioeconòmic, la coexistència a Catalunya d'almenys tres nivells d'administració pública, la distribució territorial de la població o les conveniències relatives a les circumscripcions electorals? Això sense fer-ne una enumeració exhaustiva.

B. – El precedent de la Ponència de 1933, quines reflexions i quins elements d'utilitat ofereix?

—El criteri de formació de la Ponència.

—El mètode de recollida d'informació.

—Els criteris de determinació de les unitats comarcals i regionals.

—La proposta d'estructuració territorial.

C. – Quins elements nous caldria considerar en relació als que ja ho foren fa mig segle?

D. – El retard polític en abordar aquesta qüestió d'ençà de 1977 pot tenir algun paral·lelisme amb la indecisió que va seguir l'any 1933 a la presentació dels treballs de la Ponència? A què pot ser atribuït aquest retard?

E. – Quines serien des d'ara les passes adequades per a un correcte plantejament per part dels poders públics catalans de la qüestió pendent de la divisió territorial?

Carles Riba.

1-CARLES RIBA: *Seria convenient que el Parlament de Catalunya, avui que ja existeixen prou anàlisis i estudis territorials sobre la nostra realitat, prenguéss la decisió de considerar-los, de fer les consultes pertinents i, probablement, també d'aprendre —perquè molts dels parlamentaris no són experts en assumptes territorials—, i a partir d'aquí establís un esquema de principis bàsics de la divisió territorial. I d'acord amb aquests principis bàsics seria convenient que es promogués una consulta popular sobre els col·lectius i les administracions —almenys entre els ajuntaments— per veure quines són les voluntats polítiques de participació, d'agrupació i de coordinació, que es manifesten. A partir d'aquí, es podria fer una segona ronda —una mica a l'estil com s'han constituït les autonomies a l'Estat— i decidir les agrupacions comarcals al Parlament.*

Josep Bayerri.

2-JOSEP BAYERRI: *Els polítics han de fer una reflexió sobre els criteris bàsics que es desitgen per a la divisió territorial de Catalunya. Els experts han de dir quin és el model teòric possible, i els municipis quin és el disseny voluntarista, tot intentant copsar les opinions més properes a la ciutadania. De la suma de tots tres elements, del debat entre ells, pot sorgir una bona divisió territorial.*

Joan Cals.

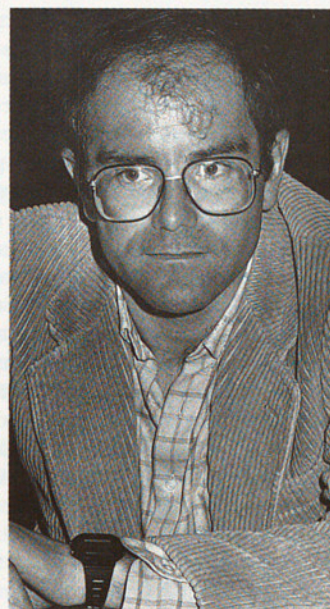
3-JOAN CALS: *Sóc partidari del restabliment de la divisió comarcal. Però, no exactament de la que es va fer als anys trenta, sinó de la que va cap a un nombre més gran de comarques. Potser no tan accentuat en el sentit del*

que són les municipalies, però sí en aquesta línia de buscar nivells de prestació de serveis d'àmbit comarcal, entenent les comarques com l'àmbit en el qual es presten els serveis que, normalment són de competència municipal, que poden ser prestats de manera més eficaç i més racional a un nivell superior agregat i, per tant, serveis que han estat transferits, que han estat cedits, per l'administració local.

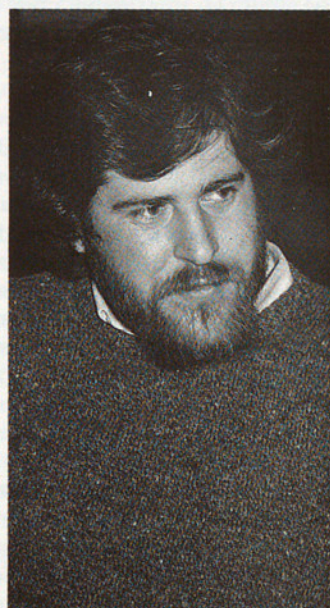
4-RAMON GANYET: *Encara és vàlid el manteniment de tres nivells d'administració a Catalunya: el municipi, amb les reformes que hi calguin; la comarca, que crec que pot respondre bastant a la major part del plantejament necessari a nivell territorial; i, després, una agrupació de comarques, perquè trenta o quaranta comarques crec que és molt difícil que es puguin fer dependre de Barcelona.*

5-PERE RIERA: *Seria important que hi hagués un consens, però ample, perquè amb aquesta divisió territorial, tothom s'hi pogués posar d'acord.*

6-JOSEP OLIVERAS: *A l'hora de fer una nova organització del territori caldria tenir en compte els nivells reals de decisió que hi ha a Catalunya, especialment en el terreny econòmic-financer, i en aquest sentit seria interessant conèixer com les grans empreses de serveis tenen estructurat el territori català. La detecció d'aquests centres de decisió és molt important, sobretot en el sector dels serveis financers, perquè implica la localització d'uns determinats poders per aprovar o denegar inversions. ●*

Ramon Ganyet.

Pere Riera.

Josep Oliveras.

Panorama general de la taula rodona celebrada al Palau de la Generalitat.

BAYERRI. La divisió territorial de 1936 va fer-se en uns moments que no existia cap experiència immediata precedent i es partia pràcticament de zero, ja que el record de les vegueries o dels «corregimientos» quedava molt allunyat en el temps. Durant els darrers cinquanta anys s'han cremat acceleradament etapes, fins al punt d'arribar-se a qüestionar en molts casos si la fórmula aplicada el 36 era o no la correcta. És evident que no es pot començar des del mateix punt de partença. Actualment, un plantejament acurat ha de tenir en compte dues qüestions fonamentals: l'aparició d'un nou model global d'articulació del territori, que pràcticament converteix tot el Principat en el rera país o l'extensió de l'aglomeració metropolitana barcelonina; i la consolidació de les províncies, no sols com a àrees de l'Administració Pública, si no també com a regions naturals abocades a la dependència respecte al «centre principal» que és la seva capital.

L'any 1936, Catalunya estava ordenada territorialment a partir d'una gran ciutat, vuit o deu mercats principals i una trentena de mercats comarcals o centres d'atracció i serveis de la rodalia; avui, l'àrea metropolitana té prop del seixanta per cent de la població catalana, gairebé un deu per cent més s'aplega a les altres capitals regionals —Tarragona/Reus, Lleida i Girona—, i, d'ací per avall, tot és imprecís i hi caben moltes alternatives ordenancistes. D'altra banda, no hem arribat a posar-nos d'acord sobre el model que es deriva de la dinàmica urbanística dels darrers vint anys, quan els grans eixos de comunicacions van provocar una extensió lineal en corredors, i van desbordar el sistema de polarització en malla territorial que s'havia considerat vàlid fins aquell moment.

Quant a les províncies, malgrat que l'any 36 aquest sistema d'administració tenia ja un segle d'existència, la seva definitiva consolidació, com a centres de poder polític i econòmic gairebé irreversible, s'ha produït en la darrera meitat de segle, en la mesura que les dotacions, serveis, instal·lacions, aportació de recursos i activitats generades a l'entorn de la capital provincial han estat extraordinàries i estimulades des dels poders públics. En la pràctica, la divisió provincial és gairebé irreversible, i em dol de dir-ho perquè jo sóc d'una àrea geogràfica on hi ha hagut un permanent rebuig de l'actual estructura provincial. Malauradament, la gent accepten el ser tarragonins, gironins o lleidatans, malgrat que ho matisin, i no sempre, amb l'afegitó del seu poble o comarca. La solució alternativa, que

podria ser crear un parell de províncies més i fer coincidir província amb vegueria, es presenta com a veritablement difícil i conflictiva.

La dificultat principal per trencar els esquemes actuals rau en el fet que la divisió administrativa hauria d'ésser la conseqüència racional de l'organització i l'ordenació global del territori de Catalunya. Això no és així; en aquest moment no tan sols manca la planificació concreta, sinó que, fins i tot, hi ha indefinició respecte a quins poden ser els models de desenvolupament assumibles pel nostre país, què convé fer amb l'àrea metropolitana de Barcelona, quin ha d'ésser la jerarquia de ciutats, per on ha d'anar la zonificació i la divisió del sòl segons els usos, i quins criteris d'actuació i incentivació econòmica s'han d'aplicar. El Pla Director de Catalunya no ha d'ésser la superposició del pla de carreteres amb el mapa sanitari, l'educatiu, el pla de ports, el programa d'assistència social, la xarxa de bombers i un llarg etcètera, sinó quelcom molt més important.

CARLES RIBA. Evidentment, crec que en el temps que ha transcorregut entre la divisió territorial del 32-37 han tingut lloc diversos fenòmens importants, entre els quals destaca el diferent repartiment de la població i de l'activitat econòmica en el nostre país. Han sorgit zones noves que fins ara no hi eren, per exemple, Tarragona i tota la seva zona d'influència, quant a la indústria; la Costa Brava, i el seu desenvolupament turístic i de serveis; la mateixa zona metropolitana de Barcelona, etc. Per contra, jo diria que el Llobregat ha disminuït com a eix vertebrador d'indústria i d'activitat econòmica. En tot cas, també les comunicacions, i especialment la xarxa d'autopistes, han transformat bastant les relacions. Això, per mi, modifica algunes de les anàlisis —no pas totes— que féu la ponència de 1932. A més, hi ha una altra qüestió: les administracions municipals han tendit a prendre un paper cada dia més decisiu i unes funcions estructurants més importants. Sobre aquest tema, que avui és al carrer, no s'hi ha reflexionat prou. Això fa que l'aspecte de la representació política i de la voluntat de les comunitats afectades —el qual va ser tingut molt en compte el 1932— malauradament s'hagi oblidat ara i, per tant, és un dels temes que caldria recuperar. Per contra, un tema que avui dia ha estat molt present, objecte de nombrosos estudis, i que pràcticament no es va tenir en compte en la divisió republicana, és el de les competències i les administracions més adequades per dur-les a terme correctament.

S'apunta aquí si hi ha un retard polític en l'establiment de la divisió territorial de Catalunya? Jo crec que sí, que hi ha un retard important. Entenc que una «divisió territorial» —que segons com es consideri té més d'«agrupació» que no pas de «divisió»— comporta una acció d'estructurar administracions, i per tant, d'estructurar la societat i de donar participació. En aquest sentit, crec que tota la classe política nostra té dificultats a donar realment aquesta participació. Si enfoquem realment amb tota la profunditat aquest punt de vista —«bàsicament la divisió territorial com a resultat de la participació en les agrupacions municipals»— veurem immediatament que el nostre país, com esdevindria a qualsevol altre país, pren una nova dinàmica. Per tant, jo crec que la nova divisió territorial de Catalunya és molt important i que per resoldre aquesta qüestió de forma satisfactòria cal que les forces polítiques superin les seves prevencions en contra de la participació. Avui dia, aquesta és una de les qüestions fonamentals que té plantejades la classe política respecte a la seva acció.

Seria convenient que el Parlament de Catalunya, avui que ja existeixen prou anàlisis i estudis territorials sobre la nostra realitat, prengué la decisió de considerar-los, de fer les consultes pertinents, i probablement també d'aprendre —perquè molts dels parlamentaris no són experts en assumptes territorials—, i a partir d'aquí establís un esquema de principis bàsics de la divisió territorial. I d'acord amb aquests principis bàsics caldria que es promogué una consulta popular i en els col·lectius i administracions —almenys entre els ajuntaments— per veure quines són les voluntats polítiques de participació, d'agrupació i de coordinació que es manifesten. A partir d'aquí, es podria fer una segona ronda —una mica a l'estil com s'han constituït les autonomies a l'Estat— i decidir al Parlament les agrupacions comarcals.

No ignoro pas que Catalunya demana una estructuració territorial una mica peculiar en relació amb d'altres comunitats autònomes del nostre Estat. Així, per exemple, Andalusia, Galícia o el País Basc tenen unes quantes ciutats relativament importants que fan el paper de nucli del territori. A Catalunya —com també esdevé amb Aragó o la Comunitat Autònoma de Madrid— hi ha una ciutat que supera de molt totes les altres: Barcelona; i no tan sols la pròpia ciutat, sinó també tot el fenomen metropolità que l'envolta. L'orientació que crec que hauria de prendre l'articulació territorial del fenomen metropolità, seria el de la coordinació

de l'acció entre les administracions. Cal admetre que en aquest context es troben municipis amb molt de pes específic (dels més importants de Catalunya, Barcelona a part), i que assumeixen importants competències. La Corporació Metropolitana de Barcelona hauria de prendre essencialment el caràcter de federació o coordinació de realitats comarcals —algunes amb una especificitat molt gran com el Baix Llobregat, el Vallès o el Maresme—, i les seves funcions haurien de centrar-se en el plantejament i en alguns aspectes de la gestió del transport metropolità, en els grans serveis territorials, en el plantejament i coordinació de l'urbanisme i en algunes grans infraestructures territorials.

BAYERRI. Jo crec que la futura divisió territorial s'hauria d'orientar a partir del treball concurrent des de tres direccions: per un cantó, l'aportació i el treball dels experts en geografia, urbanisme i sociologia entre d'altres; per una altra, el criteri dels ajuntaments i d'altres administracions locals; i, finalment, la decisió dels polítics, des del Parlament. No m'estendré en quin paper correspon a cadascú, però penso que el pes hauria d'estar d'alguna manera compartit entre tots tres elements. Els polítics han de fer una reflexió sobre els criteris bàsics que es desitgen per a la divisió territorial de Catalunya, els experts han de dir quin és el model teòric possible i els municipis quin és el disseny voluntarista, tot intentant copsar les opinions més pròximes a la ciutadania. De la suma de tots tres elements, del debat entre ells, pot sorgir una bona divisió territorial.

Opino que cal no confiar-ho només al que puguin dir o voler els ajuntaments, com tampoc al que puguin explicar els experts o teòrics, sinó que cal tota una discussió que els polítics s'encarregaran de sintetitzar i convertir en Llei.

CARLES RIBA. Abans he dit que em semblava que inicialment havia de ser el Parlament qui estudiés tots els treballs que s'han fet darrerament, per establir unes bases a partir de les quals promoure un debat municipal. Després caldria una segona ronda del Parlament...

JOAN CALS. La connexió, la forta, la clara i forta relació entre divisió territorial i divisió administrativa em sembla que és un punt de partida ineludible.

L'altra qüestió és fins a quin punt elements no estrictament de racionalitat o d'organització influeixen a l'hora de fer aquestes divisions. Jo diria que hi ha factors, com per exemple el que és

estrictament el *factor polític*, el *factor electoral*, que condicionen molt clarament el que seria una voluntat de racionalització. I en citaria també un altre —és molt obvi, molt evident—, en la mateixa línia, que no és entès de manera tan clara i que és el que en podríem dir les *inèrcies històriques*, és a dir, el *factor sentimental*, una mica com les resistències a un procés de modernització. És indubtable que Catalunya ha viscut un procés molt intens de canvi, que ha afectat naturalment el territori, l'economia i la manera com l'economia, el territori i la població es relacionen.

Sobre els nous elements que caldria tenir en compte, em sembla que n'hi ha un de molt important, és el nivell al qual caldria prestar els serveis, cada un dels serveis que no són municipals en sentit estricte, sinó que, per raons d'eficàcia, per raons de racionalitat, caldria prestar-lo a un nivell superior.

Evidentment, també hi ha una qüestió prèvia, i és determinar quins són els canvis que s'han produït en l'estructura territorial, econòmica i de la població. En aquest sentit, crec que són aclaridores les modificacions fetes en la xarxa de comunicació, la construcció de l'eix d'autopista al litoral, la concentració molt forta de població també en aquest espai litoral i un factor que va associat als anteriors, que és l'especialització turística d'aquest litoral. Juntament amb això, hi ha el pes molt fort que en el conjunt de Catalunya té l'Àrea Metropolitana de Barcelona i l'aparició d'alguns fenòmens, si no metropolitans, amb una certa semblança i que, per analogia, podríem assimilar amb l'Àrea Metropolitana de Barcelona, i així podríem parlar de «comarques urbanes».

S'ha perdut massa temps, evidentment, durant aquestes anys. Per què s'ha perdut? Per què hi ha hagut aquest retard polític? Aquest retard polític és equiparable al retard que va haver-hi l'any 1933? Jo diria que és de naturalesa diferent. Fonamentalment *el retard polític d'aquests últims anys obeeix al fet que ha estat impossible de treballar a Catalunya a nivell constitucional*. És a dir, pensem que des de l'any 1980 no ha estat possible el treball constitucional que és un treball, *diríem, essencialment de consens, un treball d'assentiment de tots els agents polítics i socials*. Ha estat impossible a Catalunya d'ençà de l'any 80 i jo crec que aquest és el factor essencial.

Potser un altre fet no menys remarcable és que sovint, d'ençà del restabliment de la Generalitat provisional, però encara més des de l'any 1980, a Catalunya els problemes pretesament urgents han passat per davant dels

problemes importants. De vegades s'ha prestat molta atenció, molts esforços i moltes baralles a problemes urgents, que molt sovint no eren importants i, en canvi, els problemes importants han estat marginats.

Finalment, ja per acabar, *sóc partidari del restabliment de la divisió comarcal*. Però, no exactament la que es fa fer als anys trenta, sinó *de la que va cap a un nombre de comarques més gran*. Potser no tan accentuat en el sentit del que són les municipalies, però sí en aquesta línia de *buscar nivells de prestació de serveis d'àmbit comarcal, entenent les comarques com l'àmbit en el qual es presten els serveis que, normalment, són de competència municipal, però que poden ser prestats de manera més eficaç i més racional a un nivell superior agregat i, per tant, són els serveis que han estat transferits, que han estat cedits, per l'administració local*.

RAMON GANYET. Pel plantejament, des de l'origen, *divisió territorial per què?*

A mi se m'acuden tres nivells generals que també són diferents, i cada un respon d'una manera diferent al que es vol. Un és la mancomunitat de serveis, siguin sanitaris, d'ensenyament, etc., els clàssics municipals que hi pugui haver, des d'escombraries fins a distribució d'aigua, etc. Aquesta mancomunitat de serveis funciona a escales molt diferents i segurament s'ha de recolzar més en els municipis, les municipalies, en un nivell més pròxim als municipis, que cada vegada, —i estic d'acord amb el que has dit abans, Cals— aniran creixent.

Un segon nivell són les àrees de planejament: socio-econòmic, urbanístic o d'un altre ordre específic, com el mapa sanitari, que s'inclou ben bé dins d'aquest esquema. Aquestes àrees de planejament són molt diverses, com ho pot ser el contingut mateix del que es vulgui planificar.

El tercer nivell, com també ha recalcet molt bé en Joan Cals, és el de l'administració, i aquí crec que bàsicament encara hi ha la porta oberta a l'administració de l'Estat.

Hem viscut aquests últims anys una refermança molt important del sistema provincial i els serveis perifèrics, no tan sols de l'Estat, sinó també de la Generalitat, estan calcats de l'esquema anterior, amb tots els vicis adjuntats a la situació precedent.

Jo crec que en l'estat actual de la qüestió hi ha una diferència molt important en relació amb la dels anys trenta: *el país s'ha fet molt petit, el país s'ha encongit*. Entre les comunica-

cions, que han canviat, i no únicament per les autopistes, sinó en tot, tothom veu la mateixa televisió, tothom sent la mateixa ràdio, els mitjans d'informació són els mateixos..., amb tot plegat el país s'ha fet molt més petit, molt més assequible a tothom, encara que hi ha un cert desconeixement, encara molt gran d'uns racons o altres de Catalunya, no tan gran com deu ser l'any 1930. Però Déu n'hi do!

Jo, personalment, crec que *encara és vàlid el manteniment de tres nivells d'administració perifèrica, d'administració a Catalunya: el municipi, amb les reformes que hi calguin; la comarca, que crec que pot respondre bastant a la major part del plantejament necessari a nivell territorial, i després una agrupació de comarques*, perquè trenta o quaranta comarques crec que és molt difícil que es puguin fer dependre directament d'aquí, de Barcelona. Crec que bàsicament les vegueries o regions haurien de fer la funció de l'administració perifèrica de la Generalitat.

PERE RIERA. Respecte a la diferència entre 1933 i 1980, crec que hi ha algunes diferències.

Ara, naturalment, tenim un precedent, un precedent històric, que és la divisió de 1936, que no es pot oblidar. D'altra banda, una vegada poguessin estar fixats aquests criteris de divisió territorial racional. Pel que fa a l'últim punt, el retard que pugui tenir la divisió territorial actualment, a part dels motius que ja s'han esmentat crec que aquest element conflictiu, la divisió territorial, és un element que fa sortir butllofes en molts sectors, que no tothom hi està d'acord, que ja s'han fet moltes propostes i sembla que cada dia que passa se'n van fent més o es van contraposant més les actituds respecte a aquestes propostes, i hauria de ser ben bé el contrari. Seria important que en aquest cas hi hagués un *consens, però ample, perquè ens poguéssim posar d'acord amb aquesta divisió territorial. Aquella divisió territorial, la de 1936, era una bandera els últims anys del franquisme, com a oposició a aquell règim i, per tant, com a afirmació de la democràcia i també de catalanitat. Ara caldria que això es pogués recuperar, que retrobéssim la part que s'ha perdut d'aquest component per arribar, doncs, a una divisió prou consensuada. És més fàcil que les competències canviïn les diferents divisions que no pas que el mapa territorial tingui un dibuix nou i que es canviï.*

Així doncs, em penso que s'haurien de mantenir aquest nivells administratius, que les comarques podrien ésser d'un nombre semblant al de l'any 1936,

potser una mica superior, no pas igual, per les regions o vegueries. Quedaria el problema de la desarticulació amb les províncies, amb poques regions o vegueries, perquè poguessin ser allò: set, vuit, nou..., potser l'Alt Pirineu, potser Manresa, es podria veure si Tortosa.

JOSEP OLIVERAS. O sigui que *ens trobem, per una banda, amb tot un conjunt d'inèrcies històriques que pesen molt (els habitants d'aquest país solen saber a quina comarca pertanyen) i, per altra banda, el territori, o més ben dit, la població i les activitat econòmiques que s'hi localitzen, ha canviat en relació als anys trenta*. I aquests fets presenten una sèrie de problemes, perquè es tractaria d'adequar una nova divisió al territori, i això és entrar en un debat que fins ara ha estat un debat a nivell teòric, i que ara seria entrar en una polèmica a nivell polític, a nivell de grups municipals, i a nivell de carrer.

Es parla de comarca, comarcalisme i de nova organització territorial, però cal tenir en compte el municipi, perquè en la major part dels casos *quan es parla de comarca, en realitat, moltes vegades s'amaga l'ou i, en realitat del que es parla és de la capital de comarca*. Quan es diu el Berguedà, es pensa o es vol dir Berga; i el Bages, per a molts vol dir Manresa; i el mateix passa amb les altres comarques. *El comarcalisme es redueix per a molts a la ciutat-capital de comarca*. Si Banyoles reivindica ser capital d'una comarca és perquè Banyoles té un pes real, és una ciutat petita de Catalunya, però exerceix de ciutat i, per tant, estructura un territori al seu voltant. Aleshores la realitat comarcal està molt lligada als interessos d'una ciutat que exerceix funcions de capitalitat. I la ciutat que exerceix de capital de comarca és un municipi i com a tal té una sèrie de problemes, una part dels quals provenen del seu paper de capital sense que, com a contrapartida, disposi dels mitjans adequats, tant tècnics com financers.

En un primer nivell d'organització territorial s'ha de reconèixer la importància real del municipi i la necessitat urgent de mancomunar determinats serveis entre el municipi-capital i els municipis perifèrics, rebí o no aquesta agrupació el nom de municipalia.

Respecte a la comarca, hi ha el problema de realitzar una nova organització del territori català, i tota revisió de les comarques del 32-36 pot presentar problemes polítics, i de problemes no en vol ningú. *Una possible sortida seria la d'aprovar immediatament (que ja s'hauria d'haver fet), una determina-*

da organització comarcal, potser la mateixa que coneixem, amb unes poques variacions i establir uns possibles mecanismes de revisió. Les noves comarques haurien de tenir, d'entrada, unes competències clares en matèria de planificació urbanística (els famosos plans generals comarcals) i de tipus econòmic i social (serveis, equipaments...).

Sobre el tema de la planificació, cal pensar que nosaltres no podem anar discutint sobre el tema comarcal o sobre l'organització territorial de Catalunya sense deixar de banda la planificació territorial. Desvincular una cosa de l'altra és un problema molt greu. La Generalitat té un pla territorial aprovat; hi ha un decret sobre el tema i fa poc, el mes de febrer, al D.O.G. va sortir un desenvolupament del primer decret, i, no obstant, no hi ha aprovada l'organització del territori en comarques. Em sembla que les dues coses haurien d'anar molt lligades, i si no hi van s'està demostrant l'existència d'una important contradicció de caràcter polític.

Pel que fa al tema de moda de la província única, ho trobo força complex, és molt bonic de parlar-ne en el sentit de reivindicar la fi de l'històric «esquarterament de Catalunya en províncies», però *hi ha el perill que la província única signifiqui acréixer el poder i el paper de decisió de Barcelona que ja el té molt gran. L'altre dia el president d'aquesta Diputació, Antoni Dalmau, explicava a Manresa en una conferència sobre el tema comarcal, l'enorme pes polític que hi havia a Barcelona, amb la gran concentració d'organismes i càrrecs de les diferents administracions, fenomen que creixeria amb la creació d'una província única i això independentment del fet que una atenta lectura de la Constitució fa molt difícil la supressió de les actuals províncies.*

Per últim, afegiria que a l'hora de fer una nova organització del territori caldria tenir en compte els nivells reals de decisió que hi ha a Catalunya, especialment en el terreny econòmic-financer, i en aquest sentit seria interessant conèixer com les grans empreses de serveis tenen estructurat el territori català. La detecció d'aquests centres de decisió és molt important, sobretot en el sector dels serveis financers perquè implica la localització d'uns determinats poders per aprovar o denegar inversions.

CARLES RIBÀ. Penso que hauríem de definir uns *nivells d'administració bàsics*, i a partir d'ells n'hi podria haver altres de «derivats» o de «segon grau». Això pot aclarir moltes

Un moment del debat: Ganyet (La Seu d'Urgell), Bayerrri (Tortosà) i Oliveras (Manresa).

coses. Particularment, *crec que en l'Estat només n'hi ha tres: l'àmbit de l'Estat, el de la comunitat autònoma i el del municipi*. En conseqüència, *el poder, la representació política, les competències i els recursos econòmics han de residir bàsicament en aquestes tres nivells*. A partir d'aquí, els municipis poden fer els castells organitzatius i administratius que calguin: comarques, mancomunitats, agrupacions metropolitanes, etc., per tal de resoldre els múltiples problemes en què han de treballar coordinadament.

Per tant, *les comarques poden ésser concebudes com uns òrgans derivats de la Generalitat o dels municipis*. Avui dia existeix un gran consens sobre què són òrgans d'administració local, punt de vista del qual participo. Tanmateix, penso que haurien de tenir una representació política derivada, a fi de no passar per damunt de la voluntat dels municipis.

En un altre ordre de coses, *si s'estructurés una administració local potent, les agrupacions de municipis i comarques funcionessin i també els òrgans de descentralització de la Generalitat tinguessin una autonomia real, amb voluntat de participació i ganes d'estructurar el país*, estic convençut que l'establiment de la província única tindria la virtut de permetre plantejar amb més claredat el sistema organitzatiu propi de Catalunya.

JOAN CALS. Sobre el que deia en Carles Riba, que aquí només hi ha tres nivells clars que són municipi, comunitats autònomes i Estat, hi estic d'acord. Aquests tres nivells, i cada un —el que deia abans de parlar de comarques, vegueries i províncies—, l'adscriuria a aquestes unitats. És a dir, que les comarques les veig bàsicament com delegacions de funcions municipals o agregacions municipals; les vegueries vénen de les comunitats autònomes com a sistema perifèric de prestació d'uns determinats serveis, és a dir, els que generen aquestes comunitats autònomes i les províncies són el sistema perifèric de l'Estat, és a dir, que

tots tres nivells anirien concordats.

Sobre el que deia en Bayerrri, que el sistema de tirar endavant podrien molt ben ser aquestes comissions de polítics, d'experts i de municipis, que són els tres interlocutors que sembla que poden dir més en tot això, d'acord. Naturalment, des de l'any 1977 fins ara, moltes coses han canviat i hi ha un marc de referència indefugible: la Constitució, l'Estatut, la cèlebre sentència del Tribunal Constitucional sobre les Diputacions; tot això són coses que ja estan aquí i ja marquen punts de partida per tirar endavant. I s'hi ha d'afegir la Llei de Règim Local, que ja defineix què són els municipis i molt més que això. Crec que és a partir d'aquí potser que s'haurien d'actualitzar els estudis que s'havien anat fent sobre altres conceptes. També volia dir que no crec que hi hagi contradicció entre pla territorial i divisió territorial, que tal com està això, doncs, no hi ha un «gap», (utilitzant un anglicisme) massa gran entre el que s'ha fet ara, el pla territorial, i el retard que tenim en la divisió territorial. En canvi, sí que hi ha una consolidació de les províncies, tant en l'àmbit de la Generalitat com de l'Estat, evidentment.

PERE RIERA. Respecte al que s'ha de fer, o al que es podria fer a partir d'ara en aquesta divisió territorial, s'ha dit que una de les possibilitats, —i es diu de fa temps— seria reimplantar la de 1936 i fer-ne una revisió. Això ja fa com a mínim tres o quatre anys que es diu, i jo, això fa tres o quatre anys, trobava que era la via més normal. És una cosa percebuda amb urgència, res millor, de moment que, funcionar, començar amb aquesta divisió de 1936, i en la primera legislatura fer els estudis pertinents per introduir-hi els canvis que semblessin més adequats. Però el cas és que això no s'ha fet i cada vegada es retarda més la divisió territorial i jo em temo que si ara reimplantem la divisió territorial del 36, serà encara més difícil que es retolqui, molt més difícil. En algun d'aquests casos, penso en Girona: caldria anar a

una solució similar en certa manera a la que tenien el 1936 per a Barcelona, és a dir, que Barcelona o el Barcelonès era una comarca petita, petita en termes relatius, perquè tenim molt de pes, hi havia una trama urbana i no es passava. Anar a aquesta mateixa solució per a Girona, fent un Gironès molt més reduït, amb l'esperit del Barcelonès de 1936, i fer una reestructuració a la resta de comarques seria una de les possibilitats. Però jo no dic només aquesta, jo em penso que seria millor, malgrat que sigui paradoxal per la urgència i la importància del tema, no implantar la de 1936, sinó fer aquest estudi o aquestes modificacions abans d'implantar-la. Bàsicament pel que dic, perquè em temo que quedaria la de 1936 sense més.

CARLES RIBA. Joan Cals, només voldria constatar una cosa, amb la qual suposo que hi coincidireu: si tots els contrastos d'opinió fossin com el d'avui, probablement ja tindriem resolt el primer nivell de la divisió territorial, és a dir, el nivell comarcal. Crec que s'ha donat força unanimitat, o almenys unes posicions molt semblants respecte al que són o haurien de ser les comarques.

Només vull manifestar el meu acord amb Pere Riera respecte a la manera de procedir. Crec que seria poc oportú de restablir sense més la divisió del 1936, ja que em fa l'efecte que els retocs que calen són d'una certa entitat. El 1980 hauria estat oportú el restabliment de la divisió del 36 en un primer període de rotatge: avui dia tal com he manifestat anteriorment, crec que seria millor procedir en base a establir uns principis bàsics, promoure un debat i una participació, per finalment en una segona ronda establir pròpiament la divisió territorial. Probablement en resultarà un augment del nombre de comarques —però no d'una manera desmesurada, convertides en municipals—, per tal de donar sortida a diversos contenciosos avui dia existents •

CARLES RIBA, JOSEP BAYERRRI, JOAN CALS, RAMON GANYET, PERE RIERA I JOSEP OLIVERAS.

JOSEP M. VALLÈS

La divisió territorial i el sistema electoral:

Bases per a una discussió política

I

El tractament dels sistemes electorals oscil·la entre l'aproximació tecnològica i l'aproximació mitològica. Per a la primera, la normativa electoral és un instrument de precisió, emparentat amb les ciències exactes i produït per experts deslligats de tota posició política o interès social. Per a la segona, la normativa electoral és una mena de talismà màgic al qual s'imputen tota classe d'efectes polítics, psicològics, econòmics, etc., que repercutirien decidivament sobre el seu entorn.

De manera més modesta, podem afirmar que la normativa electoral és, fonamentalment, una qüestió política i, per tant, una qüestió sotmesa a les vicissituds de les canviants relacions de poder que s'estableixen al si d'una societat determinada.

La normativa electoral que resulta d'una decisió política, ¿es troba sotmesa a condicionants territorials? Malgrat la rotunditat de l'enunciat de la pregunta, és possible introduir dubtes sobre l'existència de tals condicionants, llevat de la seva utilització possible per part d'algunes posicions polítiques en el debat sobre la seva configuració.

D'aquest debat que desemboca en una transacció en forma de sistema electoral legitimat per una acceptació suficient, cal retenir l'afirmació d'alguns principis generals sobre la participació. En l'actualitat, els principis de repercussió directa sobre el nostre tema són el d'igualtat de vot i el de la proporcionalitat de la representació, que apareixen proclamats en els textos legals

de rang constitucional i estatutari.

Aquests principis orienten, en teoria, un conjunt sistemàtic d'elements que componen la normativa electoral. Cal subratllar aquest caràcter sistemàtic de tot procediment electoral per no incórrer en un tractament aïllat dels seus elements, que en desfigura la valoració global i porta a debats infructuosos o a enganyoses polèmiques pseudocientífiques.

Entre els components del sistema, hem de referir-nos a la circumscripció electoral, que ordinàriament ens lliga a una dimensió territorial de l'elecció. Però és convenient tenir present que aquesta dimensió territorial és generalment secundària en la concepció de la representació política, pel seu caràcter bàsicament instrumental.

La consideració de la circumscripció obliga a plantejar la presa de decisions de caràcter polític sobre els seus elements definitoris. Aquestes decisions afecten, entre d'altres, les qüestions següents:

a) la definició dels límits de la circumscripció, optant per la identitat amb demarcacions preexistents o establint demarcacions electorals específiques;

b) l'establiment del prorrateig electoral, fixant la relació entre el nombre de ciutadans i el nombre de representants;

c) l'atribució a la circumscripció d'una magnitud, quant a la seva «quota de representació» dins del conjunt, considerant els efectes que el diferent grau d'aquesta magnitud té sobre el conjunt de la representació;

d) el possible recurs a circumscripcions homogènies o, alternativament, a una combinació de circumscripcions de caràcter diferent, per tal de combinar aquest element de base territorial amb altres elements del sistema electoral, especialment amb la fórmula electoral.

Cadascuna d'aquestes decisions obliga a efectuar determinades operacions de tipus tècnic i que en la història dels sistemes electorals presenten modalitats força variades.

El resultat últim del procés no és mai innocent des del punt de vista polític, donada la naturalesa que ja hem atribuït a la formulació d'un sistema electoral. Per tant, és necessari contrastar el resultat final amb els principis polítics enunciat com a inspiradors del sistema, per tal de comprovar la congruència o incongruència dels resultats finals amb els principis inspiradors.

En la història dels sistemes electorals és freqüent la constatació de tals incongruències, derivades de la perversió del sistema en forma deliberada o de la progressiva deformació que pateix a causa de l'evolució de les condicions generals d'una societat política determinada.

Però aquestes incongruències o contradiccions, que poden ser digerides en determinades fases d'una història política, poden també resultar insuperables quan la seva intensitat o la seva espectacularitat esdevenen una amenaça per a la legitimació del sistema en el seu conjunt.

Per altra banda, és de justícia alliberar els sistemes electorals d'algunes responsabilitats que els són atribuïdes

La divisió territorial un futur per aquí?

per ignorància o per malícia del que és efectivament la interrelació entre tots els factors d'un sistema polític d'inspiració liberal-democràtica.

II.

Aquestes consideracions generals sobre els sistemes electorals i, més precisament, sobre la circumscripció electoral com un dels seus elements, poden servir de preàmbul a la reflexió sobre el cas català, que, per imperatiu estatutari, ha de trobar la regulació definitiva del seu procés electoral.

Aquesta regulació definitiva ha de ser enquadrada per algunes dades de partida en el tractament de la qüestió. Des del punt de vista legal, existeixen preceptes constitucionals, estatutaris i de la legislació autonòmica que condicionen la regulació del procés electoral.

Des del punt de vista polític, el sistema de partits català —sobre la representació parlamentària dels quals reposa la responsabilitat legislativa— presenta una determinada configuració quant a la seva força respectiva, a la seva distribució territorial i als seus interessos programàtics.

Des del punt de vista de la «cultura política», pesarà sobre la decisió a prendre l'experiència de dues eleccions autonòmiques —1980 i 1984— celebra-

des sota un règim electoral provisional, però que deixa ja sobre la taula elements de valoració positiva i negativa.

Des del punt de vista administratiu, la inexistència d'una divisió territorial catalana pròpia també és un factor a considerar en el moment de tractar de la normativa electoral i, ben especialment, de la referida a la circumscripció, sense excloure que, per circumstàncies polítiques, sigui en canvi la normativa electoral futura la que graviti precisament sobre l'elaboració de la divisió territorial catalana.

III.

Aquests condicionants han de ser combinats amb les regles que l'estudi empíric dels sistemes electorals han formulat respecte a l'impacte del districte sobre l'efecte final de l'elecció. Aquestes «regles» poden ser resumides de la manera següent:

- a menor nombre total de diputats, menor grau d'igualtat de vot i de proporcionalitat de l'elecció;
- a menor nombre de diputats per districte, menor grau d'igualtat de vot i de proporcionalitat de l'elecció, i
- a major quantitat de districtes, menor grau d'igualtat de vot i de proporcionalitat de l'elecció.

Preses amb relativisme, aquestes «regles» marquen les línies de la decisió política, sempre que els altres components del sistema electoral (fórmula, barrera mínima, etc.), es mantinguin constants.

Així, doncs, si tenim presents aquestes «regles» i les contrastem ara amb els límits legals marcats des de la Constitució, l'Estatut i la Llei del Parlament, del President i del Consell Executiu, podrem inferir-ne algunes hipòtesis de treball.

Recordem que el marc legal assenyalava l'exigència de vot igual, de representació proporcional i d'atenció a la representació de zones del territori, en expressió poc clara. Tenim, a més a més, el màxim i mínim de diputats a elegir (art. 3, LPPCE), que se situa legalment entre 100 i 150.

¿Quines poden ser, doncs, les orientacions possibles en la decisió sobre el districte? En forma d'enumeració, podem apuntar les següents:

1) El districte únic —tot Catalunya una sola circumscripció electoral— afavoreix la màxima igualtat de vot entre ciutadans i la màxima proporcionalitat entre opcions polítiques. És el cas actualment vigent als Països Baixos o a Israel.

2) Un nombre reduït de districtes —les «províncies» en el seu nombre

Quin serà el pes del vot a les zones demogràficament més febles?

actual de quatre o ampliades en una o dues més—, que continguin cadascuna un nombre elevat de diputats assegura una passable igualtat de vot entre ciutadans i una proporcionalitat entre opcions polítiques. És el cas del sistema electoral vigent, que va establir transitoriament l'Estatut.

3) Un nombre elevat de districtes —les «comarques» o alguna demarcació nova a constituir (vegueries, «municipalies», etc.), amb un nombre relativament reduït de diputats cadascun, produiria una forta desigualtat de vot entre ciutadans i provocaria la desproporcionalitat de l'elecció. És el cas del sistema electoral espanyol per a les eleccions al Congrés de Diputats, on els districtes menys poblats, per una part, i els dos partits principals, per l'altra, es beneficien de substancials primes polítiques i de representació.

4) A aquesta enumeració esquemàtica, cal afegir, però, una altra possibilitat, aparentment més complexa, però molt freqüent en el dret electoral comparat. Es tracta de la solució que combina simultàniament dos tipus de districte. És a dir, aquell sistema electoral on la distribució de diputats es fa en dues etapes, cadascuna de les quals té un àmbit territorial diferent. En trobem un exemple en el sistema electoral italià, amb districtes «provincials» i

districte nacional. Un altre exemple el tenim en el cas austríac, amb districtes «provincials» i districtes «regionals», que agrupen els primers. Altres variants d'aquesta combinació de districtes les tenim a Bèlgica, Dinamarca, i, en certa manera, a l'Alemanya Federal, tot i que el districte dominant és constituït per tot el territori de la República com a circumscripció única.

Aquesta possibilitat de combinació de districtes permet salvar, alhora, la igualtat de vot entre ciutadans, la proporcionalitat de l'elecció i, finalment, una certa connexió dels electes amb territoris delimitats precisament.

Deia, més amunt, que la combinació de districtes sembla, a primera vista, complicada, però la menció dels exemples de països que la practiquen de fa temps ens posa de manifest que ha estat senzilla l'aplicació, un cop concretada la combinació desitjada. La tendència dels polítics a subestimar la capacitat de comprensió dels ciutadans és, de vegades, un pretext per no introduir reformes o per oposar-se a les correccions necessàries.

L'efecte d'aquesta combinació de districtes, però, ha de posar-se en relació amb tots els altres components del sistema: fórmula electoral, àmbit de designació de candidats i barrera mínima, entre d'altres. Tota consideració

aïllada d'un factor —cal repetir-ho un cop més— pot fer-nos ignorar el fet bàsic que el procés electoral funciona sota la dependència d'un conjunt d'elements que actuen sistemàticament.

Finalment —tot i que la consciència ja hi és—, no podem passar per alt que els elements «tècnics» aquí insinuats de forma temptativa només són una eina en mans de la voluntat política. És aquesta voluntat política el que construeix el sistema electoral. Si ho fa per la via del consens, el sistema electoral i el sistema democràtic en conjunt guanyen legitimitat i credibilitat. Si ho fa per la via de la imposició, tant la legitimitat com la credibilitat poden quedar perillosament disminuïdes •

JOSEP M. VALLÈS

Professor de Dret Polític de la Universitat Autònoma de Barcelona. Membre de l'Equip de Sociologia Electoral (U.A.B.).

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- CARRERAS, F.; VALLÈS, J.M.: *Las elecciones. Introducción a los sistemas electorales*. Barcelona, 1977.
 EQUIP DE SOCIOLOGIA ELECTORAL (U.A.B.): *Atlas electoral de Catalunya 1976-1980*. Barcelona, 1981.
 NOHLEN, D.: *Sistemas electorales del mundo*. Madrid, 1981.
 RAE, D.W.: *Leyes electorales y sistemas de partidos políticos*. Madrid, 1977.
 ROKKAN, S.: «Sistemas electorales». Dins *Enciclopedia Internacional de Ciencias Sociales*, vol. IV. Madrid, 1974.
 VALLÈS, J.M.: *Reforma electoral i coordenades polítiques. Els condicionants de la normativa electoral a Espanya i Catalunya*. Barcelona, 1982.
 VALLÈS, J.M.: «Desigualtats de representació en l'actual normativa electoral espanyola», dins *Perspectiva Social* (10), 1977, pp. 153-1963.
 VALLÈS, J.M.; CANALS, R.M.: «La normativa electoral en l'Estatut de 1979», dins *Taula de Canvi*, extra 2, 1980, pp. 182-197.

FRANCESSC LÓPEZ PALOMEQUE

La «Regió de Lleida» a tall d'exemple:

una aproximació a les seves característiques socio-econòmiques i territorials

L'anterior número d'ARREL, i dins del dossier sobre el futur de la divisió territorial de Catalunya, hi publicàvem un ampli article sobre «Les comarques de l'Alta Muntanya. Evolució i perspectives de la política de Muntanya» a cura de Xavier Mateu i Modest Fluvià amb la col·laboració de Maria Serra i Alberch. Tant aleshores com ara vam creure interessant d'afrontar i donar continuïtat a la qüestió tot apropant-nos a la realitat i problemàtica de l'anomenada mitja muntanya catalana. Però mentre l'alta muntanya del país és un tot susceptible de ser estudiat de manera conjunta i general, la mitja muntanya ofereix unes realitats força canviants segons sigui la seva localització geogràfica. Això fa que cadascuna d'aquestes realitats requereixi un tractament específic.

L'article que tot seguit presentem al lector i del que n'és autor Francesc López Palomeque enceta aquesta via alhora que ofereix la possibilitat d'apropar-nos a l'articulació territorial del país des d'una perspectiva diferent a l'estrictament geogràfica. Aquesta possible alternativa és l'econòmica. L'exemple escollit en aquest cas, i que pot ser il·lustratiu per a futures anàlisis d'altres marcs geogràfics, és l'anomenada «Regió de Lleida» formada per les comarques del Segrià, la Noguera, la Segarra, l'Urgell i les Garrigues.

En la bibliografia actual sobre l'articulació del territori i la diversitat geogràfica catalana, diversos autors constaten l'existència d'una «regió» que gravita entorn de la ciutat de Lleida. És evident que els criteris utilitzats per arribar a aquesta afirmació són bàsicament de tipus social i econòmic, però no s'ha d'oblidar que en la projecció espacial de les activitats humanes i al llarg del seu procés històric, l'espai físic i les seves característiques —com a suport i com a recurs econòmic— han tingut un paper important. La Regió de Lleida apareix, doncs, avui com una realitat. No obstant això, les divergències sorgeixen a l'hora d'establir-ne els límits o l'extensió territorial. Segons els paràmetres o criteris utilitzats pels diversos autors, l'amplitud territorial de l'anomenada Regió de Lleida és més petita o més gran i varia des de l'espai configu-

rat per les comarques properes a la ciutat de Lleida fins a un espai més extens que abraça també les comarques pirinenques occidentals i ultrapassaria els límits provincials amb l'Aragó. En tot cas, cadascuna de les funcions de la ciutat té una dimensió espacial pròpia, de major o menor amplitud segons el grau d'especialització. Serà la suma i superposició dels àmbits de les diferents funcions la que determinarà, en definitiva, l'extensió espacial de la Regió de Lleida. A l'hora de presentar les característiques de la Regió de Lleida, hem escollit, coincidint amb la proposta d'altres autors, el seu àmbit més restringit, és a dir, el format per les comarques següents: el Segrià, la Noguera, la Segarra, l'Urgell i les Garrigues. Aquest àmbit coincideix amb la Regió VIII de les delimitades per la Ponència per a la Divisió Territorial de Catalunya de

l'any 1932. No obstant això, l'elecció obeeix al fet que aquest territori té avui una dinàmica definida i diferenciada de la d'altres parts o regions del territori català.

Amb aquestes pàgines pretenem donar a conèixer les característiques territorials i socio-econòmiques bàsiques de l'anomenada «Regió de Lleida». Hem ordenat el contingut en dos apartats. El primer, recull els indicadors bàsics que caracteritzen el territori: extensió, distribució de la població i indicadors de l'activitat econòmica i de la funció productiva. En el segon apartat, fem unes consideracions sobre el paper de la Regió de Lleida en el model econòmic i en el model territorial català, que ajudaran a entendre millor les característiques internes de la Regió de Lleida, assenyalades al primer apartat.

LA DIVISIÓ TERRITORIAL DE CATALUNYA (II)

especialització productiva de la regió de lleida. una àrea d'agricultura dual

Les cinc comarques que considerem com a Regió de Lleida tenen una extensió de 5.549 km², que suposa el 17,4% del territori català, mentre que la seva població, 290.711 habitants, representa només el 4,9% de la població catalana. De la localització i de l'espai físic cal subratllar tres aspectes significatius. D'una banda, les terres de Lleida constitueixen la part de ponent del territori català, la qual té una continuïtat física amb les terres de l'Aragó. En segon lloc, és una zona allunyada de Barcelona, amb unes distàncies de 100-200 Km. I finalment, l'espai físic està configurat per una plataforma estructural que dona lloc a una morfologia relativament plana a excepció dels costats i els contactes amb el Pre-pirineu i el Sistema mediterrani. En definitiva, forma la superfície plana més extensa de Catalunya. Aquestes tres característiques —«frontera», amb l'Aragó, zona allunyada de Barcelona i extensa superfície plana, travessada pel Segre— han incidit en la configuració de la Regió de Lleida.

És important insistir en les característiques de l'espai físic, ja que les diferències internes han determinat, a la vegada, un aprofitament diferent de la terra i un desigual desenvolupament socio-econòmic. La morfologia presenta les primeres diferències. La part externa de la regió, excepte la zona de ponent és més abrupta que la part cen-

tral. La primera la formen les Garrigues Altes, La Segarra, La Noguera Nord, mentre que el Segrià, l'Urgell, les Garrigues Baixes i la part sud de la Noguera, formen una extensa zona plana. Les possibilitats d'explotació són determinades, a més a més, per la presència o no d'aigua. En aquest cas, cal assenyalar que les precipitacions són escasses, excepte en alguns indrets de muntanya. Per aquesta raó el fet diferenciador més important el constitueix la xarxa hidrogràfica i, en definitiva, la possibilitat de poder regar la terra. El riu Segre i els seus afluents principals travessen la regió per la part de ponent i només mitjançant la construcció de canals s'ha pogut regar una part de la regió, la part més plana i propera a Lleida. Apareixen, doncs, dues zones clarament diferenciades: la part més central i plana, de regadiu i la part més externa i muntanyosa, de secà.

La localització i el paper de la ciutat de Lleida i les característiques morfològiques de l'espai físic, que no presenta obstacles d'importància, han determinat el desenvolupament d'una xarxa viària amb caràcter radial. És a dir, que les carreteres més importants comuniquen la ciutat amb els nuclis més grans del territori. La xarxa transversal, que uneix l'espai intraregional sense passar per Lleida, té un caràcter secundari i presenta deficiències en el seu traçat i en el seu manteniment. D'altra banda, és evident que una regió de l'interior de Catalunya i situada en una zona «fronterera» s'ha de veure travessada per vies de caràcter interregional. En el

nostre cas, a part de les línies de ferrocarril, cal assenyalar la carretera nacional II, també la carretera que uneix Tarragona amb la Seu d'Urgell i sobretot l'autopista Barcelona-Lleida-Saragossa. Finalment, també és evident, en el cas de l'autopista, que el seu traçat i la seva funcionalitat s'aparten de les mateixes necessitats d'infraestructura viària intraregional.

població i activitat econòmica

L'anàlisi de la població i el poblament de la Regió de Lleida, així com d'altres indicadors que considerarem més endavant, posen en evidència l'existència de dues zones de característiques diferents. La relació entre la població de la regió, 290.711 habitants el 1981, i l'extensió del territori reflecteix una densitat de 52,4 hab./Km², notablement inferior a la mitjana catalana que és de 186,6 hab./Km². Aquesta diferència s'accentua molt més si s'exclou la ciutat de Lleida i el Segrià. Així, trobem comarques, com la Segarra o la Noguera, amb unes densitats de 24 i 24,3 hab./Km² respectivament. Aquestes densitats són de les més baixes de Catalunya, si exceptuem les comarques de muntanya. En sentit contrari, el Segrià té una densitat de 116,6 hab./Km², consqüència del pes que té Lleida en el conjunt de la població, el 37,5% del total regional.

En les darreres dècades (1960-1981), la població de la regió ha augmentat un

Quadre núm. 1

Característiques bàsiques de superfície, població i renda												
Comarques	Super. Km ²	Evolució de la població			% Inc. Acum. 60/81	1981	Pobl. Cap. C. 1960	% Cap. Com. s/tot	Pobl. Cap. C. 1981	% Cap. Com. s/tot	Renda i dip. 1979	
		1960	1970	1981							1	2
Garrigues	840	26.642	24.355	22.524	-0,87	26,6	5.086	19,1	5.139	22,8	277,9	264,8
Noguera	1.841	48.325	47.961	44.678	-0,39	24,3	8.342	17,3	12.432	27,8	282,0	288,9
Segarra	720	19.275	17.911	17.275	-0,55	24,0	5.330	27,6	6.406	37,0	288,7	294,4
Segrià	1.469	122.444	152.759	171.287	+1,36	116,6	63.850	52,1	109.573	64,0	313,2	327,7
Urgell	679	36.902	37.432	34.947	-0,27	51,5	7.317	19,8	10.959	31,3	295,8	306,0
Total	5.549	253.588	280.418	290.711	+0,60	52,4	—	—	—	—	308,8	319,2
Catalunya	31.930	3.925.871	5.122.593	5.958.208	+2,08	186,6	—	—	—	—	322,6	332,9
% Regió/Cat.	17,4	6,5	5,5	4,9								

1. Renda Familiar disponible per càpita en milers de pessetes

2. Dipòsits per càpita en milers de pessetes

Font: Dades elaborades pel C.I.D.C. a partir del CENSO DE LA POBLACIÓN DE ESPAÑA (diversos anys)

Elaboració pròpia a partir de les dades del CENSO DE LA POBLACIÓN DE ESPAÑA (diversos anys)

La informació sobre la renda de: A. Castells; M. Parellada; F. Sicart: "Estimació de la renda i dipòsits de les comarques i els principals municipis de Catalunya" a la REVISTA ECONÒMICA. Banca Catalana núm. 66 desembre, 1982. P. 1-18.

Quadre núm. 2

Distribució dels municipis i la població (de dret) segons la seva grandària (1981)												
	De 0 a 500 hab.		De 500 a 2.000 hab.		De 2.000 a 5.000 hab.		De 5.000 a 10.000 hab.		Més de 10.000 hab.		Total	
	% m	% pob.	% m	% pob.	% m	% pob.	% m	% pob.	% m	% pob.	% m	% pob.
Garrigues	48,0	13,5	36,0	29,8	12,0	34,0	4,0	22,7	—	—	100	100
Noguera	28,6	5,8	54,3	36,5	14,3	30,0	—	—	2,8	27,7	100	100
Segarra	57,1	15,5	33,3	32,4	4,8	15,0	4,8	37,1	—	—	100	100
Segrià	19,0	1,7	59,5	16,3	14,3	10,8	4,8	8,1	2,4	63,1	100	100
Urgell	38,5	8,0	50,0	37,2	7,7	23,6	3,8	31,2	—	—	100	100

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de C.I.D.C. POBLACIÓ DELS MUNICIPIS I COMARQUES DE CATALUNYA, 1975-1981, Barcelona, 1981

Quadre núm. 3

Distribució de la població activa per comarques i sectors econòmics (1975)												
	Agricultura		Indústria		Construcció		Serveis		Sense espec.		Total	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Garrigues	4.616	56,3	1.164	14,2	770	9,4	1.626	19,9	15	0,2	8.191	100
Noguera	7.093	42,8	3.604	21,8	1.474	8,9	4.349	26,3	40	0,2	16.560	100
Segarra	2.565	38,0	1.832	27,2	460	6,8	1.846	27,4	40	0,6	6.743	100
Segrià	14.702	25,5	11.794	20,4	6.689	11,6	24.260	42,0	286	0,5	57.731	100
Urgell	4.623	36,4	2.895	22,7	1.249	9,8	3.935	30,9	30	0,2	12.732	100
Total	33.599	33,0	21.289	20,9	10.642	10,4	36.016	35,3	411	0,4	101.957	100
Catalunya	145.076	6,4	925.128	40,4	241.337	10,5	945.822	41,3	31.898	1,4	2.289.261	100

Font: C.I.D.C. DADES ESTADÍSTIQUES DEL PADRÓ MUNICIPAL D'HABITANTS 1975. INDICADORS DEMOGRÀFICS DE LES COMARQUES CATALANES. BARCELONA, DESEMBRE 1983
Elaboració pròpia

Quadre núm. 4

Superfície de terres en cada modalitat (unitats en hectàrees) 1976											
	Superf. Total	Superf. Agrícola	Prats, past. Forestal i espartar	Cultius		Secà	Distr. Regadiu		Distr. Secà		
				Cultius	Regadiu		Herb.	Lleny.	Herb.	Lleny.	
Garrigues	78.379	71.243	19.925	51.318	11.975	39.323	9.736	2.176	10.709	32.480	
Noguera	181.294	152.096	72.815	79.281	29.040	50.241	24.105	3.717	49.554	7.810	
Segarra	73.264	61.460	19.490	41.970	1.001	40.969	416	580	44.217	3.767	
Segrià	146.907	129.114	19.676	109.438	75.737	37.701	44.742	27.634	25.487	16.589	
Urgell	78.216	68.964	10.974	57.990	20.036	37.954	17.854	1.495	32.787	10.455	
Total	558.060	482.877	142.880	339.997	137.789	206.188	96.853	35.602	162.754	71.101	
Catalunya	3.192.557	2.690.360	1.703.751	986.600	260.666	725.934	176.931	62.008	457.244	332.983	

Font: Brunet, J. M. i altres: L'AGRICULTURA CATALANA. ESTUDI ECONÒMIC
Fundació J. Bofill. Banca Catalana

0,60% anual mentre que el creixement del conjunt de Catalunya ha estat del 2,01% anual. De fet, aquest índex de la Regió de Lleida amaga un creixement desigual per comarques. Només el Segrià té un creixement positiu, conseqüència del creixement de la ciutat de Lleida. Les altres comarques han perdut població entre 1960 i 1981 (vegeu el quadre 1). Aquest comportament determina que les comarques, excepte el Segrià, siguin considerades com a estancades o regressives demogràficament.

L'anàlisi demogràfica s'ha de completar amb l'evolució dels nuclis de població i això ens porta a parlar del poblament. Malgrat la pèrdua de població de les comarques, a excepció del Segrià, les capçaleres comarcals i altres nuclis grans han augmentat la seva població, la qual cosa indica que la pèrdua de població de la resta de nuclis de les comarques encara ha estat més important. D'altra banda, a escala regional apareix una clara jerarquització dels nuclis de població. En primer lloc, trobem la ciutat de Lleida, amb 109.000 habitants. Després, Balaguer (12.432 habs.), Tàrraga (10.959), Cervera (6.406) i les Borges Blanques (5.139), com a capitals comarcals. La jerarquia apareix, també, a un altre nivell, concretament a escala comarcal. Les xifres del quadre 1 són significatives d'aquest fet. El pes de la capital comarcal és considerable en totes les comarques, però com reflecteix el quadre 2, també existeixen nuclis, de grandària inferior, que completen la jerarquia. Aquesta estructura dels nuclis de població (grandària i distribució territorial) cobreixen la

necessària prestació de serveis. En aquest sentit, cal dir que la grandària de la capital regional i les facilitats de comunicació han determinat la concentració de molts serveis de 2.ª i 3.ª nivell a la ciutat de Lleida.

L'anàlisi de l'estructura econòmica i de funció productiva del territori pot fer-se mitjançant la valoració de diversos indicadors. En aquest cas utilitzarem només la sectorització de la població activa perquè és un dels paràmetres bàsics que defineixen l'estructura econòmica i territorial i per les pròpies limitacions d'aquestes pàgines. El quadre 3 recull la informació sobre la població econòmicament activa de les comarques de la Regió de Lleida i de Catalunya l'any 1975. L'anàlisi d'aquestes xifres permeten confirmar que la funció productiva del territori que analitzem és fonamentalment agrària.

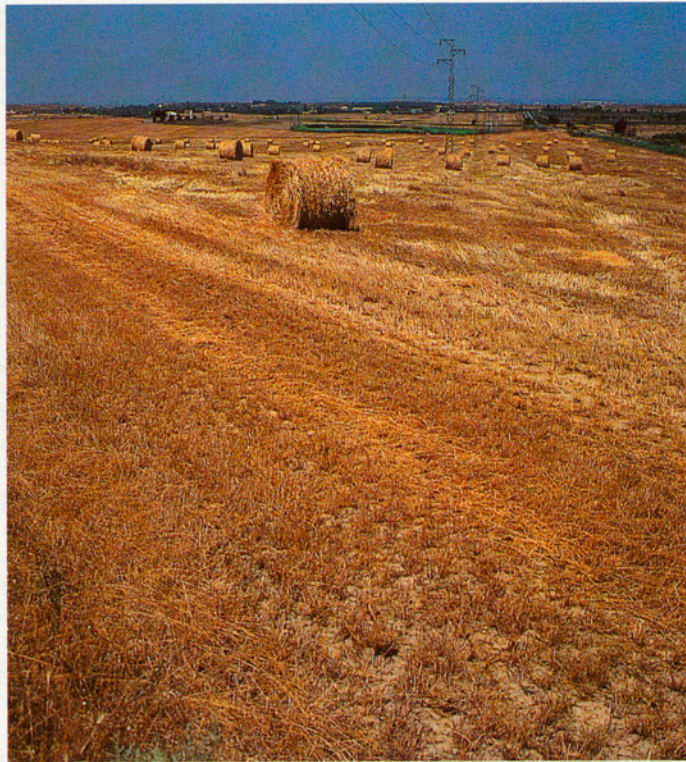
El 1975 la població ocupada al sector primari a la Regió de Lleida representava el 33% del total d'actius. Aquest percentatge és molt superior a la mitja de Catalunya, que només suposa el 6,4%. D'altra banda, la Regió de Lleida concentra el 23,2% del total dels actius del sector primari de Catalunya i cal recordar que la proporció del territori sobre el conjunt català és del 17,4% i la de la població el 4,9%. A nivell comarcal s'observen diferències que, a grans trets, es concreten en l'existència d'un percentatge inferior al 33% del sector primari al Segrià i en uns percentatges superiors a la resta de les comarques. Aquestes diferències són conseqüència, principalment, de la concentració d'altres activitats econòmiques (indústria i serveis) en determinats nuclis o indrets,

coincidint bàsicament amb les capçaleres comarcals i, sobretot, amb la ciutat de Lleida. Aquest darrer fet distorsiona el percentatge de població ocupada al sector primari del Segrià, fins al punt que aquesta comarca, amb només un 25,5%, és la que té un major número de persones ocupades en el sector primari (14.702, és a dir el 43,5% del total regional i el 10,1% de tot Catalunya). Cal afegir que al Segrià hi ha 18.583 persones que treballen al sector secundari i 24.260 al sector terciari. El mateix exemple del Segrià és il·lustratiu d'un altre fet que determina la major o menor ocupació en el sector agrari. Ens referim al fet que el sector agrari de regadiu —explotació intensiva i explotacions més petites— ocupa un major número d'actius que el sector agrari de secà. Així, tot i considerant que el Segrià (1.469 km²) és més gran que la Segarra (720 km²), el número de treballadors del sector primari en una i altra comarca és molt diferent: 14.702 al Segrià i 2.565 a la Segarra.

Les Garrigues és la comarca amb major proporció d'ocupats al sector primari, un 56,4%. També és aquesta comarca la que té un menor percentatge de població ocupada en el sector terciari. Cal tenir en compte que en aquesta comarca els nuclis de població són relativament petits i que la proximitat de la ciutat de Lleida ha accentuat el feble desenvolupament del sector serveis. Per ordre d'importància del sector primari, després de les Garrigues, trobem la Noguera (42,8%), la Segarra (38,02), l'Urgell (36,3%) i finalment, el Segrià (25,5%). Aquesta darrera comarca té un 42,0% de població ocupada al

Perspectiva de la ciutat de Lleida (Segrià).

Els encontorns de Lleida (Segrià).

sector terciari, percentatge notablement superior al de les altres comarques i fins i tot superior a la mitja catalana. Tal com hem assenyalat, el pes de la ciutat de Lleida, que concentra les activitats terciàries d'una capital regional, explica aquest alt percentatge. L'activitat industrial a la regió no és important si es compara amb altres regions de Catalunya i els diferents percentatges comarcals s'expliquen per la major o menor intensitat o aprofitament de la terra (major o menor ocupació al sector agrari) i per la ubicació de determinades indústries a les capçaleres de comarques i altres nuclis importants. Així, a part del cas de Lleida (gran número d'actius industrials al Segrià respecte a la regió) destaca el cas de la Segarra que té un 27,2% d'actius al sector secundari. Aquest percentatge és superior al de les altres comarques i, en bona part, s'explica per l'existència de fàbriques de mobles a Cervera i la Cooperativa de Guissona.

Els percentatges assenyalats són indicatius d'una especialització agrària del sistema productiu, que s'accentua si situem aquesta regió en el conjunt de Catalunya. Així, cal recordar que el conjunt de Catalunya només el 6,5% de la població és ocupada al sector primari, mentre que a la Regió de Lleida el percentatge és del 33%. A escala comarcal cal dir que les Garrigues és la segona comarca de Catalunya, segons el percentatge de població activa del sector primari, després de la Terra Alta i, a més a més, dins de les 10 primeres apareixen la Noguera, la Segarra i l'Urgell,

mentre que el Segrià ocupa el lloc número 16, tot i que en números absoluts és la 1.ª comarca de Catalunya. En definitiva, aquests indicadors ens ajuden a entendre el fet que a la Regió de Lleida es troba l'espai agrari contiu i d'explotació intensiva més gran de Catalunya. Per la importància de la funció productiva agrària a la regió considerem convenient aprofundir en les característiques bàsiques del sector agrari i del sòl agrícola.

L'especificitat de l'espai agrícola i de la ramaderia

L'aprofitament i els usos del sòl de la Regió de Lleida presenten unes característiques diferencials que s'observen si els comparem amb els aprofitaments d'altres regions i també si es fa una anàlisi intraregional (vegeu el quadre 4). Així, si diferenciem entre la superfície dedicada a prats, pastures, foresters i espartar de la superfície cultivada, trobem que aquesta última representa a Catalunya el 30,9% de la superfície agrícola o productiva, mentre que per al conjunt de la Regió de Lleida el percentatge és de 70,5%, la qual cosa significa una proporció molt elevada de sòl dedicat a cultius i un menor percentatge de boscos i pastures, respecte al conjunt català. De fet, l'Urgell, amb un 84,5%, el Segrià amb un 84%, Les Garrigues amb un 72% i la Segarra amb un 68% són les quatre comarques catalanes amb major proporció de superfície cultivada. Només la Noguera té un percen-

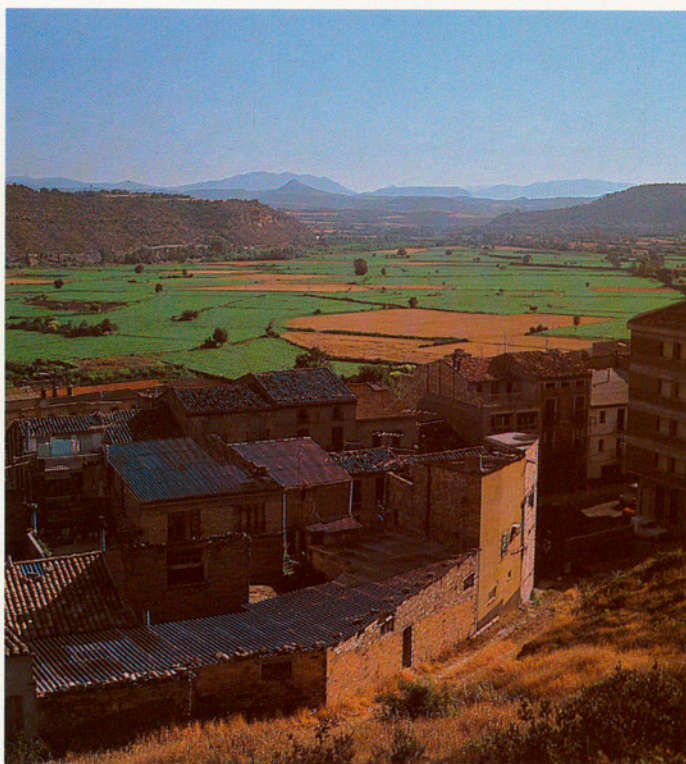
tatge menor (52%), però en qualsevol cas superior a la mitja catalana. Les característiques del substrat físic que s'han assenyalat expliquen aquestes diferències interregionals i intraregionals.

Les xifres del quadre 4 també posen en evidència una altra de les característiques que defineixen l'espai agrícola de la Regió de Lleida. Ens referim a l'elevada extensió, en termes absoluts i relatius, que ocupa el regadiu. Així, de la superfície cultivada a Catalunya el 26% és de regadiu, mentre que a la Regió de Lleida la proporció és del 41%. És evident que en aquest cas també existeixen diferències comarcals, ja que el regadiu es localitza a les comarques properes al riu Segre i en territori pla. La superfície regada ocupa un espai contiu que abraça quasi la totalitat del Segrià (un 69,2% de la superfície cultivada és de regadiu, és a dir 75.737 ha que representen el 29,1% del total català), i la part de les Garrigues, la Noguera i l'Urgell que limita amb el Segrià. És l'àrea més plana de la regió, i ha pogut ésser regada pel Canal d'Urgell (75.000 ha.), la sèquia de Pinyana (13.000 ha.) i el canal d'Aragó i Catalunya (unes 45.000 ha. al territori català). Cal dir que ja s'han iniciat els tràmits per a l'expropiació de terres, a fi de construir l'embassament de Rialb, al Segre mitjà, que possibilitarà, mitjançant la creació del canal de Segarra-Garrigues, regar una extensió aproximada de 75.000 ha. de la Segarra, l'Urgell i les Garrigues.

L'àrea de secà correspon, a grans trets, al territori més alt, al qual no és

Balaguer (La Noguera).

Vista des d'Artesa de Segre (La Noguera).

possible fer arribar per gravetat l'aigua que es deriva del riu Segre i dels seus afluents. És la part més alta de la plataforma estructural i ocupa la corona externa de l'àrea «central» (malgrat la seva dissimetria) i la més baixa ocupada pel regadiu. A la Segarra la superfície de secà és del 97,6%, a la Noguera el 63,4% i a les Garrigues el 76,6%, que són les comarques més significatives. Al marge dels límits comarcals la veritable línia divisòria entre l'àrea de secà i l'àrea de regadiu és el traçat del canal d'Urgell.

L'anàlisi del tipus de cultius ens pot permetre determinar l'especialització agrícola de la Regió de Lleida. Si considerem els dos grans grups de cultiu —cultius herbacis i cultius llenyosos— i la seva participació en la superfície regada i en la superfície de secà deduïm la importància que tenen els cultius llenyosos en els dos casos. Així, el 25,8% de l'àrea regada està dedicada als cultius llenyosos. Les 35.602 ha. ocupades pels arbres representen el 57,4% del total de cultius llenyosos a Catalunya. Per tant, l'àrea regada de la Regió de Lleida es caracteritza per un pes important dels arbres en el conjunt dels cultius (proporció superior a la del conjunt català) i pel fet que en aquesta regió es concentra més de la meitat dels cultius llenyosos en regadiu. En definitiva aquestes xifres són clarament definidores de l'especialització frutícola de la regió de Lleida, concretament de l'àrea regada.

La distribució dels cultius a l'àrea de secà presenta diferències comarcals

significatives, que podem concretar en les comarques de la Segarra i les Garrigues. En el primer cas predominen els cultius herbacis (cereals) i en el segon cas els cultius llenyosos (olivera i ametller). De fet, aquestes comarques formen part d'unes àrees agrícoles homogènies més grans. En el cas de la Segarra, parlem de l'àrea cerealística de la Catalunya central, i en el cas de les Garrigues, de l'àrea amb predomini de cultius llenyosos (olivera, ametller i vinya) que es prolonga per les comarques de Ribera d'Ebre, Priorat, Terra Alta i, fins i tot, la Conca de Barberà.

A més de l'especialització agrícola que hem assenyalat, la funció de producció agrària de la Regió de Lleida té en la ramaderia una component important. La primera referència a tenir en compte és la magnitud del cens ramader. La Regió de Lleida té aproximadament el 10% dels caps de boví, el 15% de les ponedores i, sobretot, cal destacar el 35% d'oví i porcí, respectivament sobre el total de Catalunya. Per comarques cal destacar el Segrià i la Noguera que concentren conjuntament més del 20% de l'oví i del porcí respecte al total català. A les altres comarques el nombre de caps és menys important, però també representa uns percentatges significatius en el conjunt de les comarques catalanes.

La ramaderia suposa, per a moltes explotacions agràries, quelcom més que una activitat complementària, sobretot si considerem la seva aportació al valor de la producció final. Hi ha hagut diverses circumstàncies que han afavo-

rit el desenvolupament de la ramaderia a la Regió de Lleida, des de la tradició, en alguns casos, fins a les economies d'escala que suposa la producció agrícola, el temps lliure o la dedicació a temps parcial que ha provocat la mecanització i la complementarietat productiva davant les oscil·lacions del mercat, entre altres. En aquest context, s'explica la localització d'un gran nombre de granges de porcí i aviram —granges que tenen pocs condicionaments a l'hora de la seva ubicació—, i que darrerament han adoptat la fórmula de la integració com a forma de relació entre el pagès i els proveïdors. Aquesta complementarietat agrícola-ramadera de les explotacions agràries de la Regió de Lleida és un element més que ajuda a entendre el manteniment de la dimensió de les explotacions agràries, que són relativament petites o mitjanes, segons les comarques.

Com a resultat de la magnitud, quantitativa i qualitativa, de l'espai agrícola i de la ramaderia, el valor de la producció agrària de la Regió de Lleida té gran importància en el context català. Concretament, més del 30% del valor de la producció final agrària de Catalunya s'obté de la Regió de Lleida. L'aportació de cada comarca és diferent com a resultat de les característiques que s'han assenyalat. Destaca el Segrià amb un percentatge que gairebé aporta la meitat del valor esmentat.

L'evolució dels tipus d'aprofitament, regadiu o secà, ha anat configurant la grandària de les explotacions agràries a les diferents comarques. De forma espe-

Vista des de Conill (La Segarra).

Camps de conreu als encontorns de Ferran (La Segarra).

Quadre núm. 5

Evolució de la dimensió mitjana comarcal de les explotacions agràries 1967, 1972 i 1982 (provisional)						
Comarques	1962	1972	1982	Variació percentual		
				1962/72	1972/82	1962/82
Garrigues	12,50	12,78	15,14	+ 2,24	+18,47	+21,12
Noguera	21,01	25,63	28,10	+21,99	+ 9,63	+33,75
Segarra	20,41	28,51	32,37	+39,69	+13,54	+58,60
Segrià	9,47	10,74	11,73	+13,41	+ 9,22	+23,86
Urgell	10,49	12,14	14,98	+15,73	+23,39	+42,80
Catalunya	13,27	18,71	20,03	+40,99	+ 7,05	+50,94

Font: TULLA, A: "Estructura agrària" a EL CAMPO. BOLETÍN DE INFORMACIÓN AGRARIA núm. 95. Monografía sobre CATALUNYA. P. 17-28

Quadre núm. 6

Parc de maquinària agrícola per comarques, 1975												
Comarques	Tractors		Motocultor		Equip de Conrear		Equip de Sembrar		Equip Auxiliar		Recollec. cereals	
	abs.	%/cat.	abs.	%/cat.	abs.	%/cat.	abs.	%/cat.	abs.	%/cat.	abs.	%/cat.
Garrigues	1.867	4,4	199	1,0	3.550	4,0	1.048	3,0	2.977	2,2	42	1,6
Noguera	2.925	7,5	444	2,2	6.757	7,6	3.551	10,1	5.712	4,3	267	10,1
Segarra	1.725	4,3	95	0,5	4.018	4,5	2.740	7,8	3.170	2,4	345	13,0
Segrià	6.679	15,0	2.509	12,7	15.471	17,5	4.148	11,8	18.606	13,9	192	7,3
Urgell	1.939	4,8	299	1,5	4.563	5,3	2.435	7,0	3.862	2,9	201	7,6
Total	15.135	35,2	3.546	17,9	34.359	38,9	13.922	39,7	34.327	25,7	1.047	39,6
Catalunya	42.936		19.777		88.276		35.048		133.811		2.642	

Font: Brunet, J. M. i altres: L'AGRICULTURA CATALANA, ESTUDI ECONOMIC Fundació J. Bofill. Banca Catalana, 1980.

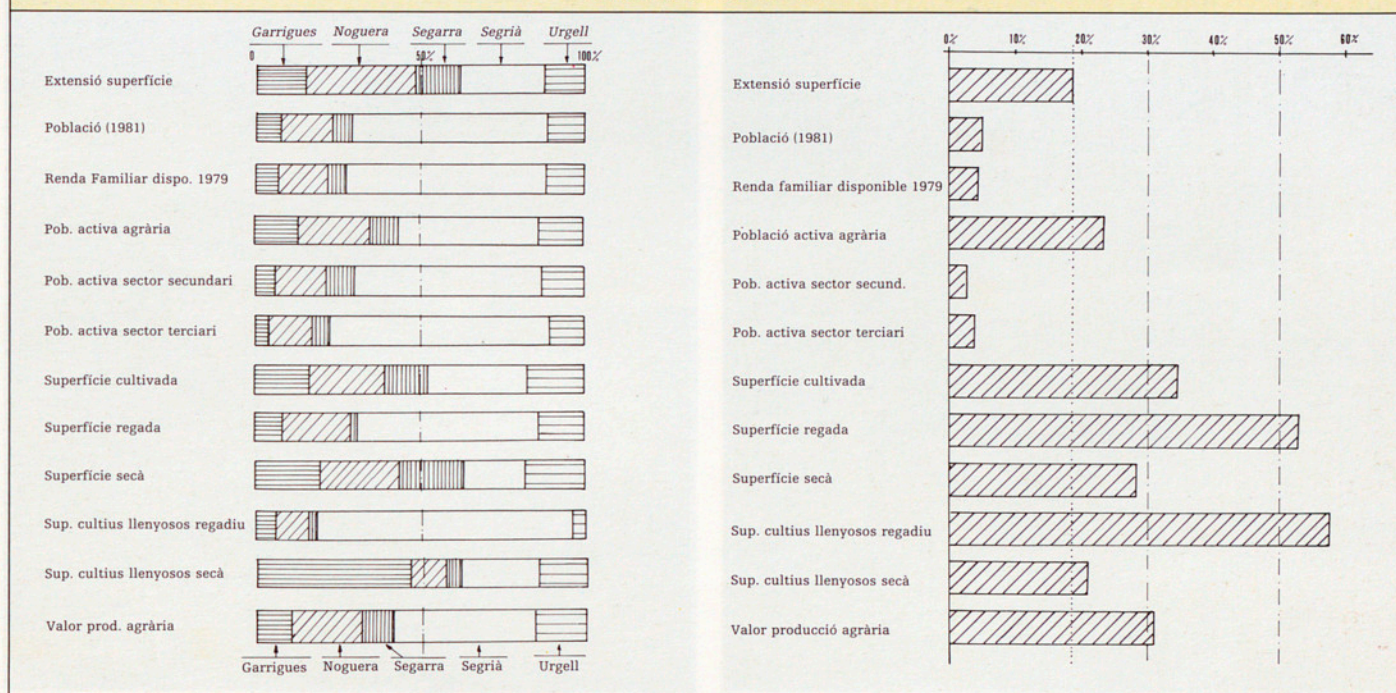
cífica, els canvis en les darreres dècades s'observen al quadre 5. No obstant, les xifres a escala comarcal engloben realitats diferents dins d'una mateixa comarca, segons les explotacions agràries siguin de regadiu o secà. Així succeeix, sobretot, a les Garrigues, l'Urgell i la Noguera. Així, doncs, l'element diferenciador que determina la desigual grandària de les explotacions és la ubicació a l'àrea regada o l'àrea de secà.

La grandària mitjana de les explotacions agràries a Catalunya l'any 1982 era de 20,03 ha. A la Regió de Lleida

trobem dues comarques, la Segarra i la Noguera, amb dimensions mitjanes superiors: 32,3 ha. i 28,1 h. respectivament. Són les comarques de secà, dit d'una altra manera, que tenen una bona part del territori sense regar. En sentit contrari, on predomina la superfície regada, la dimensió mitjana és inferior a la del conjunt català. Així, el Segrià té una grandària mitjana de les explotacions agràries de 11,73 h.; l'Urgell de 14,93 h. i les Garrigues 15,14 ha., tot i que la major part de la superfície d'aquesta comarca és de secà. Aquests

valor indiquen clarament que a l'àrea regada predominen les explotacions relativament petites o mitjanes, tant si les comparem amb la mitja del conjunt de Catalunya, com si considerem els valors absoluts de les explotacions mateixes. Malgrat tot, en altres comarques catalanes, on també predomina el regadiu, les dimensions encara són més petites. Les diferències de les dimensions entre les explotacions de regadiu i les explotacions de secà són lògiques, si considerem la rendibilitat de cadascuna. Aquest mateix fet explica que en les

**PARTICIPACIÓ DE LES COMARQUES EN EL CONJUNT DE LA REGIÓ DE LLEIDA.
INDICADORS BÀSICS.**

darreres dècades la dimensió mitja comarcal de les explotacions hagi augmentat més en les comarques on aquesta dimensió era més gran, és a dir en les zones de secà. Aquest ha estat un comportament general a tot Catalunya i que també s'observa en el cas de la Regió de Lleida. (Vegeu quadre 5).

la dualitat de l'espai agrari

La Regió de Lleida no té un espai agrari homogeni, tal com s'ha assenyalat a l'hora d'analitzar els diferents indicadors que la caracteritzen. La dicotomia bàsica està determinada pel regadiu i el secà. Recentment, el Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca ha publicat una obra, *Sector agrari i territori*, on figura una tipificació de les àrees agràries catalanes. L'àrea 7 d'aquest estudi abraça l'espai que nosaltres hem caracteritzat com l'àrea regada de Lleida, mentre que l'àrea de secà de la Regió de Lleida apareix disgregada, formant part d'altres Àrees agràries més grans i que ultrapassen els límits de la mateixa Regió de Lleida. La Segarra i part de l'Urgell formen part de l'Àrea 8 a la part central de Catalunya (àrea de cultius herbacis-cereals), les Garrigues formen part de l'àrea 12 de predomini dels cultius llenyosos de secà i la zona de secà de la Noguera forma part de l'Àrea 6, amb la conca de Barberà i el Segre mitjà.

L'àrea regada de Lleida —Àrea 7— és una zona consolidada d'agricultura moderna, per l'existència d'una sèrie de

circumstàncies favorables (raons geogràfiques, nivell d'equipaments i infraestructura, comunicacions,...) ha tingut un procés de modernització de l'agricultura amb un elevat índex de mecanització i tecnificació dels processos productius. El quadre 6 permet observar l'elevada mecanització de tota la Regió de Lleida i especialment de les comarques de regadiu. D'altra banda, la forma de explotació dominant és la de caràcter familiar. Ja hem assenyalat el predomini de les petites i mitjanes explotacions. Cal afegir el fet que el règim de tinença és, principalment, el d'explotació directa. Segons dades del Cens Agrari de 1972, a les Garrigues l'explotació en règim de propietat representava el 87,9%, al Segrià el 82,2%, a la Noguera el 76,4%, a l'Urgell el 75,6% i a la Segarra el 73,6%. Aquests percentatges són superiors a la mitja catalana, un 73,4%. Cal dir, també, que el percentatge de la superfície explotada en règim de parceria era en el conjunt de la Regió de Lleida superior a la del conjunt català. La parceria és important, sobretot a escala comarcal, a la Segarra i l'Urgell, la qual cosa fa aparèixer de nou la dicotomia secà-regadiu. No obstant, en les darreres dècades aquest tipus de règim de tinença ha minvat considerablement.

A l'àrea regada de Lleida les relacions de producció participen plenament de l'organització capitalista, apareixen fortes dependències respecte a les empreses multinacionals que es concreten en el mecanisme de subministrament (maquinària, adobs,...) i, fins i tot

de comercialització dels productes. També es dona una interrelació entre l'agricultura i la indústria, la qual cosa fa que hi hagi un nombre considerable d'indústries agràries, fins i tot en comparació amb altres zones de Catalunya. Malgrat tot, l'agro-indústria no ha assolit el seu sostre i encara existeix un marge gran de possibilitats de transformació dels productes agraris. Aquesta agricultura moderna ha generat (relació de causa-efecte), un model de vida ben diferenciat del món rural tradicional i amb unes pautes de comportament semblants o iguals a les del món urbà. L'Àrea o àrees de secà, si considerem les diferències d'usos del sòl, contràriament al que s'ha dit de la zona regada, presenta una estructura i uns mecanismes de producció més tradicionals, fins al punt que alguns sectors de les comarques de secà de la Regió de Lleida han estat considerats com a zones agràries regressives que necessiten una alternativa productiva.

Les diferències existents a l'espai de la Regió de Lleida, àrees agràries homogènies diferents, poden fer pensar en la vàlida mateixa dels límits de la regió. Cal dir, en aquest sentit, que l'àmbit escollit no obeeix estrictament a l'especificitat de l'espai agrari, sinó a la pròpia estructura global del territori i al comportament de l'espai delimitat respecte a la ciutat de Lleida, en el context de l'articulació del territori català. Per tant, tot i existint característiques intraregionals diferents, que en alguns casos fan més semblant alguna part del territori a altres zones de fora de la

El canal d'Urgell (Urgell).

Paisatge entre Agramunt i Tàrraga (Urgell).

Regió de Lleida (tendència al despoblament, usos del sòl,...), existeix, actualment, una àrea sòcio-econòmica, amb una base geogràfica clara, que té com a centre organitzador la ciutat de Lleida i que hem analitzat considerant els indicadors bàsics i el seu àmbit restringit.

la regió de lleida i el model territorial català

El model territorial català actual ha estat creat, principalment, pel comportament del model econòmic de les darreres dècades. Les transformacions espacials recents i el model territorial resultant són conseqüència de la incidència espacial de les lleis de producció capitalista. Com a trets significatius de les transformacions espacials cal assenyalar: 1) la intensificació dels espais industrials, caracteritzada per la reestructuració i potenciació dels sectors industrials existents i per la difusió espacial limitada a partir dels nuclis tradicionals; 2) la creació de l'espai d'oci al llarg de l'eix litoral, principalment, i 3) la clarificació i especialització dels espais de producció primària i de recursos. El resultat és una major especialització funcional de l'espai català, que pot ésser interpretat pels mecanismes de la teoria centre-perifèria. El centre s'identifica geogràficament (malgrat la progressiva descolonització real de les decisions polítiques i econòmiques) amb l'àrea fortament

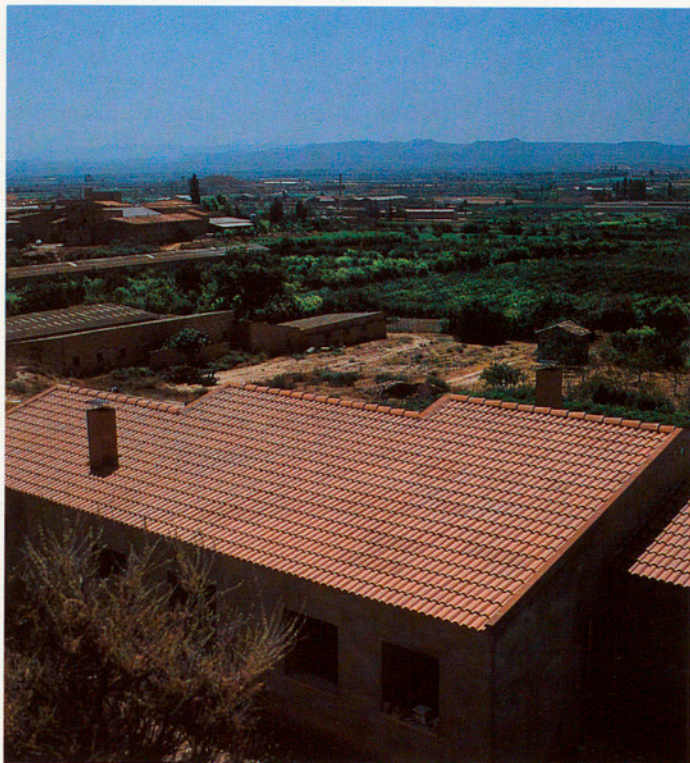
urbanitzada i industrialitzada. La resta del territori forma la perifèria on apareixen diverses zones amb característiques específiques, però amb un comportament comú de dependència respecte al centre, fruit d'uns fluxos d'intercanvis desiguals.

La Regió de Lleida, caracteritzada per una funció de producció agrària, tal com s'ha assenyalat al primer apartat, té un comportament genèric com a perifèria, malgrat les diferències sectorials i intraregionals. En les darreres dècades els nivells de desenvolupament a les diferents comarques han estat desiguals. Al Segrià i zones contínues afectades pel reg s'ha creat l'anomenada «regió fruitera» de Lleida amb una forta especialització agrària i modernització de les estructures productives. Tanmateix, la ciutat de Lleida ha sofert un ràpid creixement, afegint a la seva funció administrativa de capital provincial les funcions econòmiques terciàries generades per la demanda de la moderna agricultura desenvolupada i, en general, per les necessitats diverses de les persones i activitats econòmiques del territori, que en una relació de causa-efecte, graviten sobre la ciutat i que, com també ja s'ha assenyalat, per moltes circumstàncies ultrapassen l'àmbit de les cinc comarques a què ens referim en aquest escrit. Aquesta evolució econòmica, amb clares diferències internes, no ha modificat el sentit de la relació de la regió amb el «centre». La Regió de Lleida, com a conseqüència de la seva funció productiva, té uns outputs agraris —que tenen el seu origen

en zones de regadius i de secà— i uns inputs industrials. Aquest model d'intercanvi, per la seva naturalesa i pel seu valor en les realacions de mercat, és clarament desfavorable a les zones de producció primària, com és el cas de la Regió de Lleida, malgrat la seva especialització i modernitat. Finalment, si analitzem el procés de creixement econòmic de la Regió de Lleida i en fem un esquema interpretatiu, arribem a la conclusió que ha estat un creixement perifèric, tal com ho demostren les constants més significatives: disminució de la població, transvasament d'estalvi, subsector agrari dinàmic, dèficit d'equipaments col·lectius i desigual comportament intraregional, entre d'altres.

El model territorial descrit es caracteritza per l'existència de desigualtats i desequilibris territorials, des de la funció productiva fins a la dotació d'infraestructura, l'ocupació humana del territori o els nivells de renda. Aquests desequilibris van ésser estudiats en la dècada dels 70. La Regió de Lleida apareix considerada en aquests estudis, reflex de la realitat, com a zona desfavorida i formant part del territori menys desenvolupat i amb majors dèficits. Prendrem aquesta afirmació com a punt de partida i com a fil conductor en les consideracions que farem a continuació per aprofundir més sobre la situació de la Regió de Lleida en el context català.

El 1974 les comarques de la Regió de Lleida, a excepció del Segrià, van ésser considerades a la *Catalunya pobra* com

Vista des de Juneda (Les Garrigues).

Les Borges Blanques (Les Garrigues).

a comarques estancades o regressives. El 1976 el número 39 de C.A.U. va ésser dedicat de forma monogràfica a Lleida. En el seu contingut també trobem dades i clares referències a la situació i al paper de les terres de Lleida en el context català. El títol de a publicació és prou il·lustratiu *Lleida o la marginació*. Aquestes dues referències, entre altres, poden servir per il·lustrar la realitat territorial de Catalunya, i especialment de la Regió de Lleida, en la dècada del 70. La bibliografia actual sobre el tema també ens dóna raó dels desequilibris i, per tant, de la seva permanència, malgrat els canvis ocorreguts en la dinàmica del model econòmic. Així, tot i considerant els canvis qualitius, la situació de la Regió de Lleida es manté, la qual cosa es comprova clarament si analitzem els indicadors i variables que normalment s'utilitzen per definir les característiques del territori. Per evidenciar aquest fet incorporarem en aquestes línies les característiques de la distribució espacial de la renda per càpita ja que considerem que aquest indicador sintetiza el comportament d'un gran nombre de variables i és demostratiu de les desigualtats territorials.

De l'estudi publicat a la *Revista Econòmica*. Banca Catalana núm 60, 1982, sobre l'estimació de la renda el 1979, es dedueix que la Regió de Lleida participa del 4,65% de la renda familiar disponible de Catalunya, mentre que la proporció de població és del 4,88% i que la Regió de Lleida suposa el 17,4% del territori català. Aquests percentatges

indiquen una gran desigualtat en la distribució territorial de la renda familiar disponible a Catalunya (relació superfície-renda) i també de la renda per càpita. Així, si considerem com a referència que la mitjana catalana és de 322.600 ptes., totes les comarques de la Regió de Lleida tenen valors de més del 10% per sota de la mitjana, excepte el Segrià que se situa entre el 0-10%, també per sota (vegeu quadre 1). En aquest cas no són les comarques de l'Àrea metropolitana —a excepció del Barcelonès— les que tenen una renda per càpita superior a la mitjana catalana, ja que la crisi econòmica les ha afectades de forma negativa.

Fins a mitjans dels anys 70 va durar l'etapa de fort creixement econòmic, la qual cosa va motivar que s'accentuessin els desequilibris territorials i els nivells de desenvolupament a l'espai català, resultat lògic de l'ús capitalista del territori. La dinàmica del model econòmic es va veure reforçada per les pautes de política territorial de l'administració o fins i tot podem dir, per l'absència d'una política territorial a escala intraregional. A Catalunya l'estudi i l'anàlisi del territori oferia com a resultat l'evidència d'uns forts desequilibris i desigualtats territorials. Davant d'això, diversos professionals de l'àmbit de l'economia i de l'urbanisme, principalment, (alguns lligats a l'administració pública) van fer propostes que recollien la necessitat de portar a terme el reequilibri del territori català mitjançant una política o conjunt d'actuacions que havien de tenir com a objectiu l'ordena-

ció del territori. Aquest corrent d'opinió i de propostes va tenir la màxima ressonància i intensitat amb motiu dels treballs de l'Àmbit VIII, Ordenació del Territori, del Congrés de Cultura Catalana.

Una dècada després, la situació presenta característiques diferents, no pel fet que hagin desaparegut els desequilibris, sinó perquè les possibilitats d'actuació estan sotmeses als condicionaments de les noves manifestacions del model econòmic. Així, de forma esquemàtica, podem assenyalar tres característiques que defineixen la situació actual: 1) el nivell econòmic, generador del model territorial, presenta manifestacions de crisi industrial, ben diferents a la tendència anterior de fort creixement; 2) es mantenen els desequilibris, tot i que la crisi ha incorporat canvis de tendència en el paper de les activitats productives i la seva dimensió espacial; 3) en una etapa democràtica i amb un govern autonòmic existeix una política territorial tímida respecte a l'objectiu de canviar la tendència del passat. Hem d'assenyalar que en temps de crisi les actuacions públiques, i també les privades, són el resultat de decisions molt ponderades. En definitiva, la lògica i la racionalitat fan que es mantingui la tendència anterior.

Les actuacions territorials que s'han fet darrerament i les que es preveu que es faran en els propers anys (ubicació d'activitats productives, inversions en serveis, infraestructura viària...) han estat i seran capitalitzades, principalment, per les necessitats «urgents» d'un

doble procés: la reconversió industrial i la reindustrialització. Així la capacitat inversora (pública i privada), molt minvada amb la crisi, serà canalitzada per resoldre els problemes financers de la reconversió i, a la vegada, per promoure el procés de reindustrialització. Això suposa una selecció, pràcticament imposada, de les actuacions des d'una perspectiva sectorial i també des d'una perspectiva espacial, ja que les actuacions se centraran en els nuclis o àrees industrials actuals. Per la lògica assenyalada anteriorment és fàcil pensar que també les actuacions en infraestructura, serveis i altres àmbits estaran mediatitzades pel procés esmentat.

Les perspectives assenyalades contrasten clarament amb les pautes de localització de l'activitat productiva i específicament industrial, de l'etapa anterior. Cal recordar les propostes i el procés (ja que va ésser una realitat amb resultats a diferents escales) de desconcentració industrial de la dècada dels 70. És obvi que els factors determinants d'aquest comportament —localització industrial i desconcentració— han desaparegut o bé tenen altres característiques com a conseqüència de la crisi. Per tant, l'esperada desconcentració industrial de Catalunya, que hauria afectat, segons els més optimistes, les àrees perifèriques i hauria ajudat a evitar els desequilibris, no s'ha produït, i ens trobem en una situació contrària que implica la pròpia reconversió i reindustrialització de les àrees ja industrialitzades, que captaran bona part dels recursos financers, noves indústries, etc. Només cal tenir en compte, com a referència, l'anomenada Z.U.R. de Catalunya, el seu àmbit territorial i els mecanismes que la caracteritzen a fi d'aconseguir concentrar les noves i possibles indústries.

Les orientacions de la política territorial de l'administració autonòmica i les actuacions realitzades indiquen el seu caràcter selectiu i voluntariós. En el Pla Territorial de Catalunya s'assenyalen sis zones d'actuació per cobrir les necessitats i dèficits de les àrees depriudes de producció primària i de les zones industrialitzades afectades per la crisi. És un pla territorial de conjuntura, d'actuació immediata i a curt termini, però hi manca un clar disseny de l'estructura territorial de Catalunya a llarg termini. D'altra banda hi ha un altre instrument d'actuació territorial amb el qual es podrà comptar en un futur immediat. És el Pla de Desenvolupament Regional, realitzat per l'administració autonòmica per accedir al Fons Europeu de Desenvolupament Regional (FEDER). El contingut d'aquest Pla recull bastant l'esperit i el pla

d'actuacions que preveu el Pla Territorial de Catalunya.

De fet, les pautes de comportament del model econòmic actual, per la manca de claredat i continuïtat, no permeten establir un pla d'ordenació territorial a llarg termini. En qualsevol cas, la realitat és que les actuacions tendeixen a realitzar-se bastant en les zones de màxima concentració de mitjans de producció, d'infraestructura i de població. Així, per exemple, el Pla de carreteres té un disseny octogonal, però la seva aplicació demostra el caràcter selectiu de les actuacions a les zones de l'àrea barcelonina o indrets estretament lligats amb la seva dinàmica. L'autopista Terrassa-Manresa, l'eix del Llobregat, el Túnel del Cadí, són indicadors d'aquesta tendència. En aquests casos no s'han de valorar només les inversions específiques, sinó que també cal considerar el fet que la capacitat inversora és reduïda i, en conseqüència, desapareixen les possibilitats de fer, paral·lament, altres inversions d'importància.

Un altre exemple de captació i canalització d'inversions a l'àrea barcelonina, tot i que de moment és un projecte, és la promoció i celebració dels Jocs Olímpics de Barcelona 1992, que canalitza l'inversió pública i privada que en el context de crisi pot eliminar altres alternatives d'actuacions que possibilitessin un reequilibri territorial. En tot cas, serà difícil poder preveure els dos objectius.

Les consideracions realitzades fins ara sobre el model territorial català i la seva dinàmica no estan deslligades de la problemàtica de la Regió de Lleida, ja que cal entendre-la dins de la problemàtica territorial de Catalunya i perquè la solució als problemes socio-econòmics i territorials de la Regió de Lleida han de tractar-se en el marc d'una solució global per a Catalunya. Així, en parlar de concentració d'actuacions a l'àrea barcelonina, indirectament posaven en evidència la manca d'actuacions a les altres zones de Catalunya, entre elles la Regió de Lleida. Tanmateix, les possibilitats de les futures actuacions representen un risc per a la Regió de Lleida ja que no se'n beneficia.

Davant els problemes estructurals del model econòmic que fan difícils les modificacions necessàries del model territorial, sembla que no hi ha gaires possibilitats d'aconseguir a curt termini un reequilibri del territori. En tot cas, sí que sembla viable a llarg termini i la seva possibilitat estarà condicionada per les actuacions que es puguin fer ara, ja que poden accentuar els desequilibris ja existents o bé poden afavorir una tendència reequilibradora que

sigui definitiva a llarg termini. En aquest marc i d'acord amb el que s'ha dit en els apartats 1 i 2, podem fer unes reflexions entorn a algunes propostes d'actuació referents a l'estructura productiva i a la gestió dels recursos presupostaris.

La funció de producció primària de la Regió de Lleida és irreversible i per això l'estructura productiva hauria de completar-se amb la ubicació d'activitats del procés de transformació dels productes a fi de participar dels beneficis tant com fos possible. En concret, s'hauria de crear una agro-indústria més potent i desenvolupada, malgrat l'elevat grau de control per part de les grans empreses i fins de dependència exterior. No s'ha d'oblidar que aquest tipus d'indústria està considerada com de les més dinàmiques, juntament amb la indústria militar i la d'alta tecnologia. És evident que la iniciativa és en mans del sector privat, però s'hauria de recolzar en una política sectorial adequada. D'altra banda, pel que fa a les zones de secà, que evidentment també haurien de participar en aquest procés, encara cal una racionalització de les explotacions agràries i un reordenament de cultius.

Pel que fa a la millora de la dotació d'infraestructura diversa i de serveis i davant el risc d'una desviació i/o concentració territorial dels pressupostos (major percentatge en la recaptació i distribució pressupostària) i el poder de decisió, les inversions estarien més lligades als interessos i a les necessitats dels àmbits territorials corresponents. Aquest procés hauria d'ésser paral·lel a una major coordinació de les actuacions dels diferents nivells i tipus d'administració (central, autonòmica, provincial, municipal). L'objectiu d'aquestes mesures seria aconseguir una major articulació de l'espai interregional i intraregional i una major dotació de serveis i infraestructura a fi que s'incrementés el nivell de benestar dels seus habitants •

FRANCESC LOPEZ PALOMEQUE, Geògraf

ENRIC LLUCH I ORIOL NEL·LO

Codicil sobre el debat de la divisió territorial de Catalunya (1984/1985)

Quan l'any 1984 s'acostava el solstici d'hivern va veure la llum el llibre *El debat de la divisió territorial de Catalunya (1939/1983)*. Edició d'estudis, propostes i documents, compilat i anotat pels autors del present article i publicat, per obra d'Alta Fulla sota el patrocini de la Diputació de Barcelona. En les 1491 pàgines d'aquell volum, hom tractà de reunir una mostra significativa de la producció escrita sobre el tema de la divisió territorial de Catalunya entre el final de la guerra dels tres anys i el mes de desembre de 1983. La recopilació s'acabava, doncs, a les vigílies de la segona legislatura del Parlament català reinstaurat, legislatura durant la qual tot semblava indicar que la Cambra aprovaria una llei d'organització territorial de l'administració autonòmica i local a Catalunya. Aquestes serien, doncs, d'alguna manera les pàgines codicil·lars 1492 i següents.

D'ençà del desembre de 1983 s'han escolat, ja, més de vint mesos. L'organització territorial de l'administració catalana continua essent avui, amb alguns retocs, la mateixa de llavors, i encara no és clar quan i sota quins supòsits el Parlament començarà a debatre la seva reestructuració. I, tanmateix, durant aquests mesos la discussió pública sobre el tema ha pres una renovada força: conferències, articles, llibres, cursos, declaracions... s'han succeït amb una intensitat creixent. L'objectiu d'aquest article és precisament descriure quina ha estat l'evolució de la qüestió entre finals de 1983 i el mes de setembre de 1985. El treball està

dividit en dues parts: la primera fa referència al debat institucional i la segona a les activitats científiques i populars relatives al tema.

1. EL DEBAT INSTITUCIONAL

la situació actual de l'organització territorial de la Generalitat

La qüestió de la reorganització territorial de l'administració pública a Catalunya ocupava un lloc destacat en els programes de gairebé totes les forces polítiques que obtingueren representació electoral en la primera legislatura del Parlament català reinstaurat. El mateix President de la Generalitat, en el seu discurs d'investidura pronunciat el 22 d'abril de 1980, anuncià que una de les primeres lleis que caldria elaborar seria la de «Règim Local i Organització Territorial de Catalunya» («Diari de Sessions del Parlament de Catalunya» I leg. 4:21). Tanmateix, la primera legislatura del Parlament culminà sense que la Cambra hagués arribat a discutir cap projecte de llei referent al tema. La indecisió de les forces polítiques majoritàries, la sentència del Tribunal Constitucional sobre la llei catalana de les Diputacions i el retard de les Corts de l'Estat en l'elaboració de la Llei de Bases de Règim Local es troben, segurament, entre els factors que expliquen el perquè d'aquest retard. No és pas aquest, però, el lloc d'escatir-ho. El que ara interessa és constatar que —malgrat el mandat estatutari, els projectes electorals i l'activitat parlamentària— s'arribà al mes de març de 1984

sense que la Generalitat, restablerta provisionalment l'any 1977 i plenament l'any 1980, s'hagués dotat d'una divisió territorial pròpia.

Això no vol dir pas, és clar, que durant aquests anys la Generalitat no hagués anat gestionant territorialment els serveis que li foren traspasats per l'administració central. El cas, però, és que, en no haver establert una divisió territorial pròpia, adoptà per a la gestió d'aquells serveis l'estructura territorial ja existent. Aquesta circumstància, que s'ha perllongat fins a l'actualitat, ha portat a la situació que es pot observar en els Quadres I i II i en el Mapa I. D'un total de 83 dependències que componen l'administració perifèrica de la Generalitat, 76 estan radicades en les quatre capitals de província (l'excepció més notable és la del Departament de Sanitat i Seguretat Social que, ja l'any 1980, inicià l'organització dels seus serveis segons una estructura territorial de creació pròpia). Pel que fa a les dependències de l'administració central de la Generalitat la proporció és encara més sorprenent: de 150 dependències existents només 4 estan domiciliades fora dels límits del municipi de Barcelona. Així doncs, hom es troba davant la paradoxa que la Generalitat —tot i haver estat governada d'ençà de la seva reinstauració per forces polítiques que propugnaven la desaparició de la divisió provincial i la superació del centralisme administratiu— està avui organitzada d'acord amb les demarcacions provincials i objectivament, ha reforçat amb la seva estructura la centralització administrativa.

el debat parlamentari durant la segona legislatura

Les primeres referències al tema de la divisió territorial durant la segona legislatura del Parlament es troben en el discurs de presentació del programa de govern que Jordi Pujol pronuncià el dia 29 de maig de 1984, en iniciar-se el debat d'investidura. El llavors candidat a la presidència de la Generalitat exposà la necessitat de començar el procés legislatiu d'organització territorial de Catalunya, propugnà la institucionalització de comarques i vegueries i —tot i admetent que aquesta seria «la manera més segura de resoldre el tema de les Diputacions»— no volgué comprometre's respecte a la proposta d'establir una única província a Catalunya. («Diari de Sessions del Parlament» II leg., 2:19 i 20). Durant el debat posterior Antoni Gutierrez Díaz, pel PSUC i Eduard Bueno per AP, criticaren la manca de concreció del candidat i —coherentment amb els seus respectius programes electorals— el primer proposà la creació d'una província única per a Catalunya i el segon el manteniment de la divisió provincial existent i l'establiment d'una divisió comarcal. Ambdós foren replicats pel candidat en el sentit que, en aquest tema, la inconcreció era volguda, ja que no es tractava de tancar la qüestió sinó d'arribar a un consens entre tots els grups parlamentaris («Diari de Sessions del Parlament» II leg., 3: 35-43).

El següent debat parlamentari sobre el tema de l'organització territorial tingué lloc durant la discussió sobre l'orientació política general del Consell Executiu, celebrada el mes de setembre d'aquell any 1984. En efecte, el Grup Parlamentari Socialista hi presentà una proposta de resolució per la qual es demanava la creació, en el si de la Comissió d'Organització i Administració de la Generalitat i Govern Local, d'una Ponència conjunta per elaborar el projecte de Llei d'Ordenació Territorial (similar, doncs, a la que havia existit durant l'anterior legislatura i que no arribà a finir les seves tasques). La proposta fou replicada pel portaveu de CiU, Antoni Subirà, qui argüí que el Consell Executiu ja havia ofert la celebració de consultes amb tots els grups parlamentaris i que, per tant, la creació de la ponència conjunta era innecessària. La proposició socialista fou finalment refusada amb els vots en contra de la majoria governamental («Diari de Sessions del Parlament» II leg., 6: 131-142).

El tema de la divisió territorial com a tal no fou tornat a debatre en el Ple, però el dia 20 de febrer de 1985 el Grup

Parlamentari del PSUC presentà una proposta de «Proposición de Ley Orgánica de Creación de la Provincia de Cataluña». En essència el projecte consistia en la conversió del Principat en una única província per tal de salvar el contenciós de les diputacions i deixar les mans lliures a la Generalitat a l'hora de procedir a la divisió territorial (es tractava, de fet, d'una idea ja antiga, que havia estat apuntada per Jordi Borja i Marçal Tarragó durant els debats que acompanyaren l'elaboració de l'Estatut de Sau l'any 1978 i que Tarragó plasmà per escrit pocs mesos després en l'article «Què fer amb les províncies?», publicat el 10 d'abril de 1979 al diari «Avui»). El Grup Comunista pretenia que la proposta fos aprovada pel Parlament Català i que aquest presentés la «Proposición» davant les Corts de L'Estat («Butlletí Oficial del Parlament» 48: 2141-2142). La proposta passà els tràmits parlamentaris corresponents, però el seu debat en el Ple fou reiteradament ajornat i, a la fi, per decisió majoritària de la Junta de Portaveus del 19 de juny de 1985 s'acordà que no seria debatuda fins al període de sessions que s'inicià aquesta tardor.

D'altra banda, tot sembla indicar que, en aquests moments, el Departament de Governació té el tema de la divisió territorial en avançada fase d'estudi. En fou un símptoma significatiu el nomenament, per Decret del 7 de març de 1985, del jurista Antoni Bayona i Rocamora com a Assessor Especial del Conseller en matèria d'Organització Territorial, càrrec assimilat a la categoria de Director General («Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya»), 3 d'abril de 1985). Així mateix el dia 14 d'agost de 1985, en el marc de la Universitat Catalana d'Estiu de Prada de Conflent, el Conseller Macià Alavedra anuncià que aviat presentaria al Consell Executiu un avantprojecte de Llei d'Organització Territorial de Catalunya. Aquest avantprojecte preveuria el restabliment de les 38 comarques de la divisió territorial de 1936, però no de les 9 vegueries o regions que aquella mateixa divisió establia. Aquestes comarques tindrien funcions supramunicipals i llurs competències procedien sobretot dels ajuntaments i les diputacions.

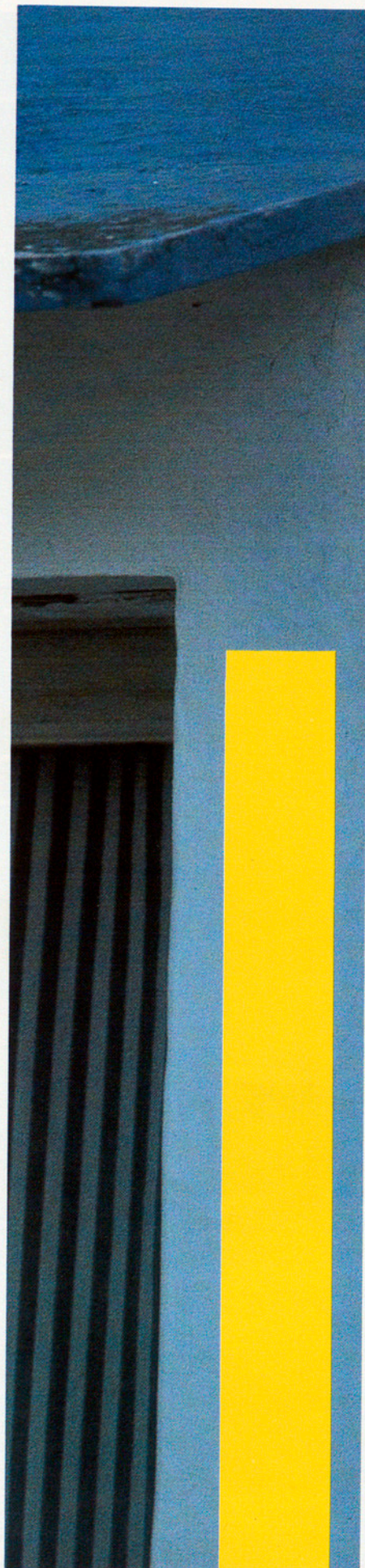
el Mapa Sanitari, la Llei d'Alta Muntanya i la utilització de la divisió de 1936

Dos altres temes relacionats amb la qüestió de l'organització territorial de l'administració pública a Catalunya han estat també objecte de debat parla-

mentari: la qüestió del desplegament del Mapa Sanitari i la implantació de la Llei d'Alta Muntanya Catalana.

El tema del Desplegament del Mapa Sanitari de Catalunya procedia ja de la legislatura anterior. En efecte, el Mapa Sanitari havia estat elaborat i aprovat durant el període de la Generalitat provisional (vegeu «Diari Oficial de la Generalitat», 7 de març de 1980), però els treballs pel seu desplegament efectiu no començaren fins l'11 de juny de 1982. Després de diversos retards (que fins portaren al Parlament a aprovar una Proposició no de Llei per la qual s'instava al Consell Executiu a presentar el projecte esmentat en un termini breu, «Butlletí Oficial del Parlament» II leg., 135, 9 de maig de 1983) els quatre volums que recollien els anunciats treballs foren tramesos pel Consell Executiu al Parlament el dia 13 de febrer de 1984, poques setmanes abans del final de la primera legislatura. Però els treballs presentats serien sotmesos encara a diverses revisions per part del Departament de Sanitat, la qual cosa motivà una pregunta parlamentària del diputat Jorge Fernández, d'AP, que qüestionava si el treball havia estat retirat (vegeu la pregunta a «Butlletí Oficial del Parlament» II leg., 9:212 i el desmentiment del Conseller de Sanitat a «Butlletí Oficial del Parlament» II leg., 14:345-346, 8 d'octubre de 1984). Finalment, el primer volum del Desplegament fou publicat pel mes de maig de 1985 sota el títol de *Planificació Sanitària a Catalunya. Desplegament del Mapa Sanitari de Catalunya 1983* (volum I), i sembla que els volums restants apareixeran aviat. Paral·lelament, el mateix Departament de Sanitat i Seguretat Social ha tret a informació pública una proposta de divisió de Catalunya en 269 Àrees Bàsiques de Salut («Diari Oficial de la Generalitat», 23 d'agost de 1985). Aquestes àrees, que en la major part dels casos s'adaptent a les divisions de les dotze àrees del Mapa Sanitari de 1980 com a les nou àrees de l'Institut Català de la Salut de 1983, tenen com a missió bàsica servir de marc territorial a la xarxa d'assistència primària de la sanitat pública catalana. Així doncs, es pot dir que el de Sanitat és el Departament de la Generalitat que més modificacions ha introduït en l'estructura territorial dels seus serveis; tot i això, tal com es pot veure en el Quadre I i la nota que l'acompanya, el Departament manté diverses delegacions d'àmbit provincial.

L'altre tema relacionat amb la qüestió de la divisió territorial que ha estat objecte de debat parlamentari és el de l'aplicació de la Llei d'Alta Muntanya

Catalana, aprovada pel Parlament el dia 23 de febrer de 1983. Aquesta Llei estableix l'existència d'unes comarques de muntanya, dotades cadascuna d'un organisme representatiu —el Consell Comarcal— la missió principal del qual serà, en un primer moment, la redacció d'uns plans comarcals. Una Disposició Addicional establia que l'àmbit territorial de les comarques de muntanya creades (l'Alt Urgell, la Cerdanya, el Pallars Jussà, el Pallars Sobirà, el Ripollès, la Vall d'Aran, el Berguedà, el Solsonès i la Garrotxa) era l'aprovat l'any 1936 per la Generalitat republicana. La llei fou promulgada el 9 de març de 1983 i entre aquesta data i el mes de desembre del mateix any el Consell Executiu anà desplegant la normativa que permetria de posar en funcionament els Consells Comarcals (normes per a l'elecció dels membres, criteris per als estatuts, finançament, locals...). Constituïts a la fi, els Consells Comarcals iniciaren lentament les seves tasques i el dia 13 de setembre de 1984 es formà el Consell General de Muntanya, un organisme que agrupa representants de les comarques i de l'administració de la Generalitat i que, segons la Llei, té funcions consultives. La lentitud i les dificultats de tot el procés van fer que els nou presidents dels Consells Comarcals de Muntanya, reunits a Ripoll el dia 17 de juliol de 1984, formulessin una sèrie d'exigències respecte al finançament dels consells i l'aplicació de la llei. Pel mes d'octubre del mateix any, el diputat Víctor Torres, d'ERC, expressà la seva preocupació sobre el tema en una pregunta adreçada al Conseller de Política Territorial i Obres Públiques («Diari de Sessions del Parlament», 8: 230-232, 24 d'octubre de 1984). Uns mesos més tard, Joan Ganyet, pel Grup Parlamentari Socialista, formulà una proposició no de Llei sobre l'aplicació de la Llei d'Alta Muntanya en la qual proposava crear una Direcció General de Muntanya, organisme que vetllaria per l'aplicació de la Llei. La proposició fou derrotada en la Comissió en votar en contra el grup de CiU («Diari de Sessions del Parlament», II leg., Sèrie C-13:167-170, 5 de febrer de 1985).

Finalment, i per acabar aquest apartat dedicat al debat institucional sobre el tema de la divisió territorial, cal esmentar que la major part de les dependències de la Generalitat empenen profusament els límits i la nomenclatura de la divisió territorial de 1936 (tot introduïnt-hi, a vegades, alguns petits retocs). En efecte, aquesta divisió que, com ja s'ha comentat, no afecta pas la pròpia organització institucional de l'administració autonòmica, és en canvi utilitzada una i altra vegada en el Diari

Oficial de la Generalitat (a l'hora de fer nomenaments, de contractar serveis, d'anunciar actuacions...), en els estudis i publicacions dels Departaments i, fins i tot, en la creació d'entitats que en depenen (com ara arxius, serveis d'assistència didàctica, consells d'esport, cambres agràries...).

2. EL DEBAT CIENTÍFIC I POPULAR LES RAONS DE LA INTENSIFICACIÓ DEL DEBAT

Si durant els anys 1982 i 1983 s'havia produït un cert esllanguiment del debat sobre quina hauria de ser l'organització territorial de l'administració pública a Catalunya, no hi ha dubte que en els darrers vint mesos la controvèrsia ha rebrotat amb gran força. Potser un dels detonants que ajudà a tornar a encendre la polèmica foren les eleccions al Parlament de Catalunya de la primavera de 1984. En efecte, la celebració de les eleccions permeté trencar la sensació que el tema havia entrat en un cul-de-sac parlamentari del qual era molt difícil sortir. El fet que totes les formacions polítiques possessin en un lloc preminent dels seus programes la qüestió de l'organització territorial del país ajudà a generalitzar el convenciment que durant la segona legislatura de la Cambra autonòmica el debat prendria, finalment, estat parlamentari. A aquest convenciment s'afegí l'ansietat que tenen diversos col·lectius socials i administracions locals a causa, sobretot, de la crisi econòmica; aquesta ansietat els porta a cercar en una reforma de l'organització territorial dels poders públics, si no una solució, almenys una eina per fer front als problemes que tenen plantejats.

Tots aquests elements plegats han donat lloc a la intensificació del debat esmentat més amunt. Es tracta, ara, d'una controvèrsia sense gaires elements, idees o projectes nous, però s'hi expressen, és clar, una gran quantitat d'interessos i s'hi debat ni més ni menys que el repartiment d'instruments de poder polític entre els diversos actors socials.

El Quadre III i el Mapa II volen donar una idea del que ha estat aquest debat entre gener de 1984 i setembre de 1985, pel que fa als actes públics celebrats. L'exposició que segueix és limitària, doncs, a repassar molt succintament quines han estat les principals iniciatives que s'han dut a terme.

localitats i centres d'interès dels debats

Pel nombre d'actes realitzats i per la

quantitat de publicacions aparegudes sembla que els àmbits territorials on el tema ha despertat més polèmica durant els darrers mesos són aquelles regions que més directament han patit els problemes derivats de la desertització i la concentració: el Pirineu i l'àrea metropolitana de Barcelona.

En efecte, en relació amb la problemàtica de l'organització administrativa de les terres de l'alta muntanya catalana s'ha celebrat un bon nombre d'activitats. El mes de març de 1984, la Diputació de Barcelona organitzà en el Castell de Montequiu unes jornades sobre el tema «La comarca de muntanya com a entitat territorial», amb la participació de diversos juristes i d'altres experts que analitzaren les possibilitats obertes amb la promulgació de la Llei d'Alta Muntanya. El III Curs d'Estiu d'Estudis Pirinencs, celebrat a la Seu d'Urgell el mes de juliol del mateix any, dedicà tres de les seves sis jornades de treball a debatre el tema de la divisió territorial i l'aplicació de la Llei d'Alta Muntanya esmentada. Fou precisament el Consell Comarcal de Muntanya del Solsonès qui, en col·laboració amb l'ajuntament de Solsona, organitzà un tercer cicle sobre el tema de la divisió territorial, cicle que se celebrà en aquella ciutat durant el mes de maig de 1985. Sense deixar les terres pirinenques hi ha encara notícia d'altres actes a Alp i a la Seu d'Urgell, com també de diversos treballs en la premsa olotina.

L'àrea metropolitana de Barcelona és una altra regió on el debat ha estat particularment intens. El Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat dedicà les seves IV Jornades, celebrades a Cornellà el mes de juny de 1984, a la discussió del tema «El Baix Llobregat i la nova divisió territorial de Catalunya». A Sabadell i a Terrassa se celebraren d'altres cicles els mesos d'octubre de 1984 i maig d'enguany. A la ciutat de Barcelona es poden comptar cinc cicles o cursos i un bon nombre d'actes; alguns d'aquests actes estaven destinats a estudiar el problema en el conjunt de Catalunya, però d'altres es referiren sobretot a la problemàtica metropolitana. Així mateix, el nombre de publicacions sobre la problemàtica de l'administració metropolitana ha estat força elevat.

El debat ha estat particularment candent en aquestes àrees, però també en algunes localitats on el contenciós sobre la divisió territorial té profundes arrels històriques. Tant a Reus com a Manresa s'organitzaren cicles de conferències per tractar el tema, el mes de novembre de l'any passat i el mes de març d'enguany, respectivament. A Banyoles s'observa una intensa activi-

tat publicitària, potenciada per l'existència de la Mancomunitat Inter municipal de l'Estany; a la rodalia d'Igualada s'ha organitzat almenys tres actes; un altre a Salt dins un cicle de conferències; a la premsa figuerenca hom reconsidera la vella proposta de la vegueria dels Pirineus Orientals...

Pel que fa als cicles en què s'ha abordat el problema des d'un punt de vista global potser es pot recordar el curs de la Universitat Internacional Menéndez y Pelayo, celebrat el mes de setembre de 1984 a Barcelona; o el «Curs del Cinquantenari de la Societat Catalana de Geografia», que s'allargà durant tot l'any acadèmic 1984-85 i dedicà bona part de les seves sessions al tema de la divisió territorial; o el curs «La Llei de Bases de Règim Local i l'organització territorial de Catalunya», organitzat per l'escola d'Administració Pública de Catalunya durant el mes de juliol de 1985.

Per acabar: no cal dir que les informacions aquí esmentades recullen només una part, i potser no gaire gran, del debat sobre el tema. D'altra banda, davant la imminent obertura de l'anyada acadèmica, cultural i política, hom anuncia ja la celebració d'una llarga sèrie de nous actes. Són molt nombrosos els interlocutors que, amb interessos diferents, sovint contraposats, malden per fer-se escoltar. Carregats, encara, d'esperances●

ENRIC LLUCH I ORIOL NELLO, Geògrafs

LA DIVISIÓ TERRITORIAL DE CATALUNYA (II)

Quadre núm. 1

Generalitat de Catalunya: localització de les delegacions de l'administració perifèrica i àmbits territorials de competència (agost, 1985).			
DEPARTAMENT	DEPENDÈNCIA	LOCALITAT	ÀMBIT DE COMPETÈNCIA
PRESIDÈNCIA N.º total de dependències: 24 N.º dependències perifèriques: 4	Servei territorial de Joventut de Barcelona	Barcelona	Província de Barcelona
	Servei territorial de Joventut de Girona	Girona	Província de Girona
	Servei territorial de Joventut de Lleida	Lleida	Província de Lleida
	Servei territorial de Joventut de Tarragona	Tarragona	Província de Tarragona
GOVERNACIÓ N.º total de dependències: 24 N.º dependències perifèriques: 8	Delegació territorial de Governació de Barcelona	Barcelona	Província de Barcelona
	Delegació territorial de Governació de Girona	Girona	Província de Girona
	Delegació territorial de Governació de Lleida	Lleida	Província de Lleida
	Delegació territorial de Governació de Tarragona	Tarragona	Província de Tarragona
	Delegació territorial d'Administració Local de Barcelona	Barcelona	Província de Barcelona
	Delegació territorial d'Administració Local de Girona	Girona	Província de Girona
	Delegació territorial d'Administració Local de Lleida	Lleida	Província de Lleida
ECONOMIA N.º total de dependències: 14 N.º dependències perifèriques: 4	Delegació territorial d'Economia i Finances de Barcelona	Barcelona	Província de Barcelona
	Delegació territorial d'Economia i Finances de Girona	Girona	Província de Girona
	Delegació territorial d'Economia i Finances de Lleida	Lleida	Província de Lleida
ENSENYAMENT N.º total de dependències: 13 N.º dependències perifèriques: 4	Servei territorial d'Ensenyament de Barcelona	Barcelona	Província de Barcelona
	Servei territorial d'Ensenyament de Girona	Girona	Província de Girona
	Servei territorial d'Ensenyament de Lleida	Lleida	Província de Lleida
	Servei territorial d'Ensenyament de Tarragona	Tarragona	Província de Tarragona
CULTURA N.º total de dependències: 15 N.º dependències perifèriques: 5	Servei territorial de Cultura de Barcelona	Barcelona	Província de Barcelona
	Servei territorial de Cultura de Girona	Girona	Província de Girona
	Servei territorial de Cultura de Lleida	Lleida	Província de Lleida
	Servei territorial de Cultura de Tarragona	Tarragona	Comarques de l'Alt Camp, Baix Camp, Baix Penedès, Conca de Barberà i Tarragonès.
	Servei territorial de Cultura de Tortosa	Tortosa	Comarques del Baix Ebre, Montsià, Ribera d'Ebre i Terra Alta.
SANTAT I SEGURETAT SOCIAL N.º total de dependències: 36 N.º dependències perifèriques: 16	Servei territorial de Promoció de la Salut de Barcelona	Barcelona	Província de Barcelona
	Servei territorial de Promoció de la Salut de Girona	Girona	Província de Girona
	Servei territorial de Promoció de la Salut de Lleida	Lleida	Província de Lleida
	Servei territorial de Promoció de la Salut de Tarragona	Tarragona	Província de Tarragona
	Àrea de Gestió de l'ICS de Lleida	Lleida	Comarques del Segrià, Vall d'Aran, Pallars Sobirà, Pallars Jussà, Alt Urgell, Baixa Cerdanya, Noguera, Garrigues, Urgell, Segarra i Solsonès
	Àrea de Gestió de l'ICS de Tarragona	Tarragona	Comarques del Baix Camp, Tarragonès, Conca de Barberà, Alt Camp, Baix Penedès
	Àrea de Gestió de l'ICS de Tortosa	Tortosa	Comarques del Montsià, Baix Ebre, Terra Alta, Ribera d'Ebre, Priorat
	Àrea de Gestió de l'ICS de Girona	Girona	Comarques del Gironès, Baix Empordà, Alt Empordà, Garrotxa, Selva, Ripollès, Alta Cerdanya
	Àrea de Gestió de la Costa de Ponent	L'Hospitalet de Llobregat	Comarques del Garraf, Baix Llobregat, Alt Penedès, Baix Penedès; Municipis de l'Hospitalet, Esplugues i Sant Just Desvern
	Àrea de Gestió de l'ICS del Barcelonès Nord i Maresme	Badalona	Comarques del Maresme; Municipis de Sant Adrià, Santa Coloma i Badalona
	Àrea de Gestió de l'ICS del Centre	Terrassa	Comarques del Vallès Oriental, Vallès Occidental, Osona, Bages, Berguedà
	Àrea de Gestió de l'ICS de Barcelona ciutat	Barcelona	Municipi de Barcelona (excepte Vall d'Hebron)
	Àrea de Gestió de l'ICS de la Vall d'Hebron	Barcelona	Residència del Vall d'Hebron i serveis d'interès general per a tot Catalunya
POLÍTICA TERRITORIAL I OBRES PÚBLIQUES N.º total de dependències: 33 N.º dependències perifèriques: 13	Servei territorial d'Urbanisme I	Barcelona	Urbanisme: Comarques del Barcelonès, Baix Llobregat, Vallès Oriental, Vallès Occidental, Maresme, Garraf i Alt Penedès
	Servei territorial d'Urbanisme II	Manresa	Urbanisme: Bages, Berguedà, Osona i Anoia
	Servei territorial d'Urbanisme III	Tarragona	Província de Tarragona
	Servei territorial d'Urbanisme IV	Lleida	Província de Lleida
	Servei territorial d'Urbanisme V	Girona	Província de Girona
	Servei territorial de Carreteres de Barcelona	Barcelona	Província de Barcelona
	Servei territorial de Carreteres de Girona	Girona	Província de Girona
	Servei territorial de Carreteres de Lleida	Lleida	Província de Lleida
	Servei territorial de Carreteres de Tarragona	Tarragona	Província de Tarragona
	Servei territorial d'Arquitectura i Habitatge de Barcelona	Barcelona	Província de Barcelona
Servei territorial d'Arquitectura i Habitatge de Girona	Girona	Província de Girona	
Servei territorial d'Arquitectura i Habitatge de Lleida	Lleida	Província de Lleida	
Servei territorial d'Arquitectura i Habitatge de Tarragona	Tarragona	Província de Tarragona	

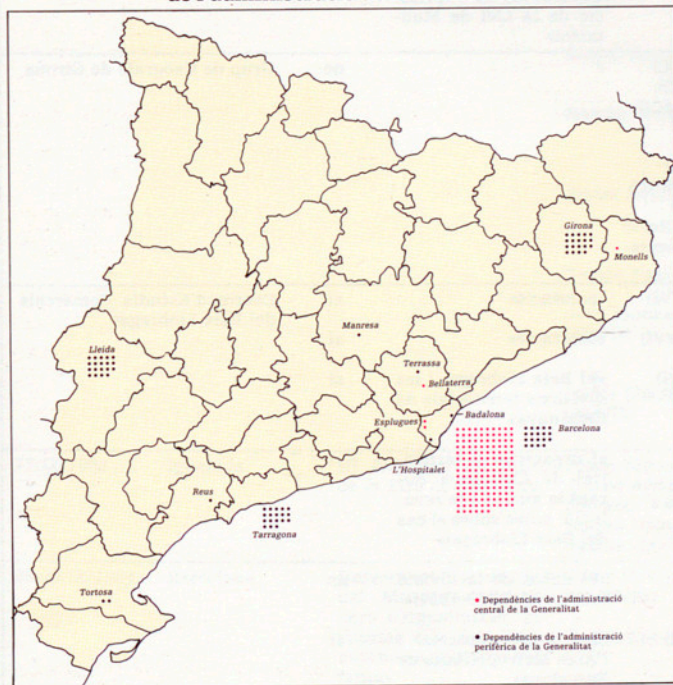
Quadre núm. 1 (cont.)

Generalitat de Catalunya: localització de les delegacions de l'administració perifèrica i àmbits territorials de competència (agost, 1985).			
DEPARTAMENT	DEPENDÈNCIA	LOCALITAT	ÀMBIT DE COMPETÈNCIA
AGRICULTURA, RAMADERIA I PESCA N.º total de dependències: 23 N.º dependències perifèriques: 12	Servei territorial d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de Barcelona	Barcelona	Província de Barcelona
	Servei territorial d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de Girona	Girona	Província de Girona
	Servei territorial d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de Lleida	Lleida	Província de Lleida
	Servei territorial d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de Tarragona	Tarragona	Província de Tarragona
	Servei territorial del Medi Natural de Barcelona	Barcelona	Província de Barcelona
	Servei territorial del Medi Natural de Girona	Girona	Província de Girona
	Servei territorial del Medi Natural de Lleida	Lleida	Província de Lleida
	Servei territorial del Medi Natural de Tarragona	Tarragona	Província de Tarragona
	Servei territorial de Millora Rural de Barcelona	Barcelona	Província de Barcelona
	Servei territorial de Millora Rural de Girona	Girona	Província de Girona
Servei territorial de Millora Rural de Lleida	Lleida	Província de Lleida	
Servei territorial de Millora Rural de Tarragona	Tarragona	Província de Tarragona	
TREBALL N.º total de dependències: 9 N.º dependències perifèriques: 4	Servei territorial de Treball de Barcelona	Barcelona	Província de Barcelona
	Servei territorial de Treball de Girona	Girona	Província de Girona
	Servei territorial de Treball de Lleida	Lleida	Província de Lleida
	Servei territorial de Treball de Tarragona	Tarragona	Província de Tarragona
JUSTÍCIA N.º total de dependències: 11 N.º dependències perifèriques: 4	Servei territorial de Protecció i Tutela de Menors de Barcelona	Barcelona	Província de Barcelona
	Servei territorial de Protecció i Tutela de Menors de Girona	Girona	Província de Girona
	Servei territorial de Protecció i Tutela de Menors de Lleida	Lleida	Província de Lleida
	Servei territorial de Protecció i Tutela de Menors de Tarragona	Tarragona	Província de Tarragona
INDÚSTRIA I ENERGIA N.º total de dependències: 19 N.º dependències perifèriques: 4	Servei territorial d'Indústria de Barcelona	Barcelona	Província de Barcelona
	Servei territorial d'Indústria de Girona	Girona	Província de Girona
	Servei territorial d'Indústria de Lleida	Lleida	Província de Lleida
	Servei territorial d'Indústria de Tarragona	Tarragona	Província de Tarragona
COMERÇ, CONSUM I TURISME N.º total de dependències: 11 N.º dependències perifèriques: 4	Servei territorial de Comerç, Consum i Turisme de Barcelona	Barcelona	Província de Barcelona
	Servei territorial de Comerç, Consum i Turisme de Girona	Girona	Província de Girona
	Servei territorial de Comerç, Consum i Turisme de Lleida	Lleida	Província de Lleida
	Servei territorial de Comerç, Consum i Turisme de Tarragona	Tarragona	Província de Tarragona

Font: Elaboració dels autors.

Nota: El quadre reflecteix l'organització de les dependències de l'administració perifèrica de la Generalitat a començaments del mes d'agost de 1985. No incorpora, per tant, les modificacions que puguin derivar-se del Decret 237/1985 de 6 d'agost («Diari Oficial de la Generalitat» de 30 d'agost), pel qual es reestructura el Departament de Sanitat i Seguretat Social. A efectes de l'organització territorial del Departament, el Decret suprimeix els Serveis Territorials de Promoció de la Salut de Girona, Lleida i Tarragona i els substitueix per unes Delegacions Territorials del Departament de Sanitat i Seguretat Social.

MAPA I: Localització territorial de les dependències de l'administració de la Generalitat.

MAPA II: Localitats on s'han celebrat actes públics sobre el tema de la divisió territorial de Catalunya.

Quadre núm. 2

Serveis de l'administració central de la Generalitat de Catalunya domiciliats fora del municipi de Barcelona		
DEPARTAMENT	DEPENDÈNCIA	LOCALITAT
PRESIDÈNCIA	Direcció General de l'Esport	Esplugues de Llobregat
	Subdirecció General de l'Esport	Esplugues de Llobregat
GOVERNACIÓ	Subdirecció General de Prevenció i Extinció d'Incendis i de Salvaments de Catalunya	Bellaterra (Cerdanyola del Vallès)
AGRICULTURA, RAMADERIA I PESCA	Director de l'Institut Català de la Carn	Monells

Font: Elaboració dels autors.

LA DIVISIÓ TERRITORIAL DE CATALUNYA (II)

Quadre núm. 3

Actes públics sobre el tema de la divisió territorial de Catalunya celebrats entre l'1 de gener de 1984 i l'1 de setembre de 1985.						
DATA	LOCALITAT	ACTE O CICLE	CONFERENCIANTS	TÍTOL CONFERÈNCIA	TEXT PUBLI-CAT	ENTITAT ORGANITZADORA
9/II/1984	Salt	Cicle «Catalunya després del franquisme» (26/I/84 a 9/II/84)	Enric Lluch/Oriol Nel·lo	«El debat de la divisió territorial de Catalunya (1931-1984)»	no	Ajuntament de Salt
17/II/1984	Igualada	Cicle «Aspectes econòmics de la comarca d'Anoia» (20/I/84 a 2/III/84)	Xavier Badia i Cardús	«Condicionants geogràfics en la delimitació de la comarca d'Anoia»	no	Centre d'Estudis comarcals d'Igualada
20/II/1984	Cornellà de Llobregat	I Jornades de Sanitat del Baix Llobregat (20-25/II/84)	Jaume Codina (20/II) Ramon Espasa (20/II)	«La realitat de la nostra comarca» «El mapa sanitari de 1980 i el Baix Llobregat»	no no	Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat/Ajuntament de Cornellà
24-25/III/1984	Montesquiu	Jornades «La Comarca de Muntanya com a Entitat Local»	Joaquim Tornos (24/III) Romà Miró (24/III) Manuel Férez (24/III) Tomàs Font (24/III) Antoni Plans (25/III) Jordi Carbonell (25/III) Jordi Prat (25/III)	«La comarca de muntanya en la futura organització territorial de Catalunya» «La comarca de muntanya com a entitat local» «Régim jurídic i finançament de la comarca de muntanya» «Els plans a la legislació sobre alta muntanya» «La participació dels ciutadans en la planificació establerta per la Llei d'Alta Muntanya» «La Llei de Muntanya i la 'Ley de Agricultura de Montaña'» «Estructura i paper de l'administració de la Generalitat en l'aplicació de la Llei de Muntanya»	si si si si si si	Diputació de Barcelona (Servei de Parcs Naturals)
13/IV/1984	Girona	Taula rodona «Els programes dels partits polítics sobre la divisió territorial de Catalunya»	Amadeu Serch (PCC) Esteve Tomàs (PSC) Manuel Somoza (MCC) Xavier Corominas (Entesa) Joan Olóriz (PSUC) Marc-Aureli Vila (ERC) Ricard Masó (CiU) Enric Lluch/Oriol Nel·lo (moderació i presentació)	/	no	Grup de Geògrafs de Girona
4-8/VI/1984	Cornellà de Llobregat	IV Jornades d'Estudi sobre el Baix Llobregat, sobre el tema: «El Baix Llobregat i la nova divisió territorial»	Frederic Prieto (4/VI) Macià Alavedra (4/VI) Josep Iglésies (5/VI) Oriol Nel·lo (4/VI) Enric Lluch (4/VI) Enric Agullol (5/VI) Manuel Ribas i Piera (5/VI) Carles Riba (5/VI) Jaume Codina (5/VI) Joan Vilà i Valentí (6/VI)	«Salutació» «Salutació» «El Baix Llobregat i les divisions territorials de Catalunya» «L'organització territorial de Catalunya durant la guerra i la revolució: notes sobre el cas del Baix Llobregat» «El debat de la divisió territorial (1939-1984)» «La divisió comarcal i l'Àrea Metropolitana de Barcelona» «La divisió comarcal i l'Àrea Metropolitana de Barcelona» «La divisió comarcal i l'Àrea Metropolitana de Barcelona» «La divisió comarcal i l'Àrea Metropolitana de Barcelona» «El medi natural i l'estructuració comarcals»	si si si si no si si si si	Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat

Actes públics sobre el tema de la divisió territorial de Catalunya celebrats entre l'1 de gener de 1984 i l'1 de setembre de 1985.						
DATA	LOCALITAT	ACTE O CICLE	CONFERENCIANTS	TÍTOL CONFERÈNCIA	TEXT PUBLI-CAT	ENTITAT ORGANITZADORA
			Ignasi Riera (6/VI)	«La conformació socio-cultural del Baix Llobregat»	si	
			Joan Alemany/ Martí Parellada (7/VI)	«L'estructura socio-econòmica: les dificultats d'una recuperació»	si	
			Miquel Roa (7/VI)	«La situació urbanística i els problemes metropolitans»	si	
8/VI/1984	Barcelona	«Curs del Cinquantenari de la Societat Catalana de Geografia»	Antoni Farrés	«Crisi industrial, integració urbana i projecció comarcal: una visió de futur»	si	Societat Catalana de Geografia
23/VII/1984	La Seu d'Urgell	III Curs d'Estudis Pirinencs (23-28/VII/1984)	Enric Lluch/Oriol Nel-lo (23/VII)	«El debat de la divisió territorial de Catalunya (1931-1984)»	no	Curs d'Estiu d'Estudis Pirinencs
			Lluís Casassas (23/VII)	«La funcionalitat de la divisió territorial»	si	
			Joan Ganyet (23/VII)	«Resolució de la Federació Catalana de Municipis sobre la divisió territorial»	si	
			Antoni Montserrat (23/VI)	«Ideologia i divisió territorial: alguns exemples»		
			Lluís Bonet/ Ignasi Delàs/ Ricard Frigola (23/VII)	«Elements bàsics per a una definició de l'àmbit local a Catalunya»	si	
			Joaquim Tornos (24/VII)	«La institució de la comarca de muntanya»	si	
			Antoni Soy (24/VII)	«Planificació comarcal a muntanya»	si	
			Ramón Ganyet (24/VII)	«Els consells i els plans comarcals de muntanya»		
			Javier Aquilué (26/VII)	«L'autonomia municipal de la perspectiva comarcal»	si	
			Tomàs Font (26/VII)	«Perspectiva d'organització supramunicipal»	si	
			Joan Manuel Perulles (26/VII)	«Autonomia i gestió financera dels municipis de muntanya»	si	
			Isidre Lluçà Sabarich (26/VII)	«La problemàtica dels petits municipis en la perspectiva comarcal»		
17/IX/1984	Igualada	III Jornades Tècniques de la Fira de Setembre	Josep Ribas i Gabarró Jaume Armenteras Salvador Pelfort Antoni Dalmau Jaume Singlà	Taula rodona: «La divisió territorial de Catalunya i la comarca d'Anoia»	si	Jove Cambra d'Igualada
25-28/IX/1984	Barcelona	Universitat Internacional Menéndez Pelayo, curs «Organització territorial a la Catalunya autònoma dels anys vuitanta»	Josep M. Vilaseca i Marcet (25/IX)	«L'administració territorial local»	si	Universitat Internacional Menéndez Pelayo/Consell Interuniversitari Català (direcció: Enric Lluch)
			Carles Carreras (26/IX)	«Per una solució del problema comarcal»	no	
			Josep M. Carreras (27/IX)	«Planificació del model territorial»	no	
			Josep M. Vallès (28/IX)	«Condicionants territorials d'una nova llei electoral»	no	
9 i 24/X/1984	Sabadell	Cicle «L'ordenament territorial de Catalunya: motivacions, lògica i absurds»	Xavier Muñoz	«Pau Vila i la divisió comarcal de 1936»	no	Centre d'Estudis Sentmenatenc
			Lluís Casassas/Antoni Farré/Enric Lluch/ Marc-Aureli Vila	Taula rodona	no	
26/X/1984	Barcelona	«Curs del Cinquantenari de la Societat Catalana de Geografia»	Jordi Parpal	«Barcelona i l'estructuració territorial de Catalunya»	si	Societat Catalana de Geografia

LA DIVISIÓ TERRITORIAL DE CATALUNYA (II)

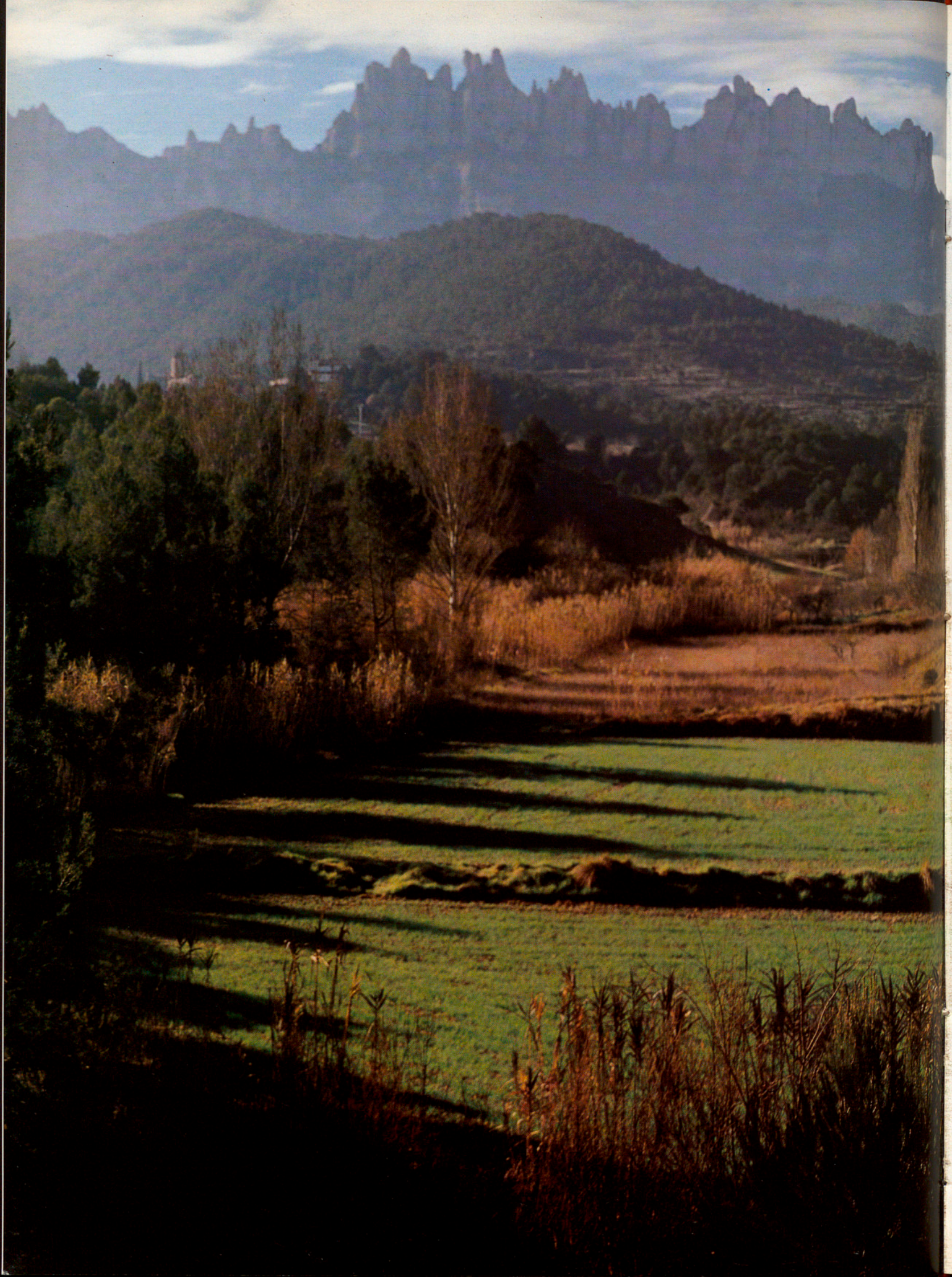
Quadre núm. 3 (cont.)

Actes públics sobre el tema de la divisió territorial de Catalunya celebrats entre l'1 de gener de 1984 i l'1 de setembre de 1985.						
DATA	LOCALITAT	ACTE O CICLE	CONFERENCIANTS	TÍTOL CONFERÈNCIA	TEXT PUBLI-CAT	ENTITAT ORGANITZADORA
8-30/XI/1984	Reus	Cicle «Reflexions sobre l'ordenació territorial de Catalunya»	Carles Carreras (8/XI) Lluís Casassas (13/XI) Francesc Roca (20/XI) Josep Iglésias (23/XI) Josep M. Carreras (27/XI) Josep Mir (30/XI)	/	no no no no no no	Centre de Lectura
12/XII/1984	Barcelona	Presentació del llibre <i>El debat de la divisió territorial de Catalunya (1939/1983). Edició d'estudis, propostes i documents</i>	Antoni Dalmau Enric Lluch Macià Alavedra Miquel Coll i Alentorn	/	no	Diputació de Barcelona
25/I/1985	Barcelona	«Curs del Cinquantenari de la Societat Catalana de Geografia»	Jordi Borja	«Transformacions territorials i institucionals a l'Europa actual»	si	Societat Catalana de Geografia
25/I/1985	Reus	Cicle «Idees i Personatge»	Enric Lluch	«El debat de la divisió territorial de Catalunya (1939/1984)»	no	Centre de Lectura
4/II/1985	Barcelona	Taula rodona «La divisió territorial de Catalunya (I)»	Carles Carreras Lluís Casassas Josep Mir Manuel Ribas Piera Enric Lluch (presentació) Jaume Guillaumet (moderador)	/	si (parcial)	Revista «Arrel»
8/II/1985	Barcelona	Celebració 10è. aniversari de «Perspectiva Escolar»	Enric Lluch	«El debat de la divisió territorial de Catalunya (1939/1984)»	no	Revista «Perspectiva Escolar»
22/II/1985	Barcelona	Curs del Cinquantenari de la Societat Catalana de Geografia»	Joaquim Nadal i Ferreres	«Problemas de l'organització territorial actual de Catalunya»	no	Societat Catalana de Geografia
1-22/III/1985	Manresa	Cicle «L'organització territorial de Catalunya»	Enric Lluch (1/III) Lluís Casassas (8/III) Jose M. Carreras (15/III) Antoni Dalmau (22/III)	«El debat de la divisió territorial de Catalunya (1939/1984)» «La necessitat d'una nova visió territorial de Catalunya» «La política territorial a Catalunya» «Les institucions de Catalunya en la nova divisió territorial»	no no no no	Ajuntament de Manresa
22/III/1985	Barcelona	«Curs del Cinquantenari de la Societat Catalana de Geografia»	Enric Lluch	«El debat de la divisió territorial de Catalunya (1939-1984)»	no	Societat Catalana de Geografia
26/III/1985	Barcelona	Taula rodona «La divisió territorial de Catalunya (II)»	Josep Bayerri Joan Cals Ramon Ganyet Enric Lluch Xavier Mateu Josep Oliveras Carles Riba Pere Riera Jaume Guillaumet (moderador)	/	si (parcial)	Revista «Arrel»
29/III/1985	Vic	Cicle de Conferències (5-29/III)	Enric Lluch	«El debat de la divisió territorial de Catalunya (1939-1984)»	no	Escola Universitària de Mestres d'Osona
9/IV-9/V/1985	Barcelona	Seminari «La divisió territorial de Catalunya»	Pere Riera (nou sessions) Enric Lluch (sessió de clausura)	/	no	Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona
3-24/V/1985	Solsona	Cicle «La divisió territorial de Catalunya»	Lluís Casassas (3/V) Marc-Aureli Vila (14/V) Enric Lluch (17/V) Ramon Morell (24/V)	«Una nova visió de Catalunya de base municipal. El cas del Solsonès» «La futura divisió territorial de Catalunya» «El debat de la divisió territorial de Catalunya (1939-1984)» «La jerarquització del territori: el cas del Solsonès»	no no no no	Consell Comarcal de Muntanya del Solsonès/Centre d'Estudis del Solsonès

Quadre núm. 3 (cont.)

Actes públics sobre el tema de la divisió territorial de Catalunya celebrats entre l'1 de gener de 1984 i l'1 de setembre de 1985.						
DATA	LOCALITAT	ACTE O CICLE	CONFERENCIANTS	TÍTOL CONFERÈNCIA	TEXT PUBLI-CAT	ENTITAT ORGANITZADORA
18/V/1985	La Seu d'Urgell	V Jornades de l'Escola Rural	Enric Lluch	«El debat de la divisió territorial de Catalunya (1939-1984)»	no	Institut de Ciències de la Educació de la UAB/Grup de Mestres Alt Urgell-Cerdanya
23/V/1985	Figueres	Cicle «L'Economia de l'Empordà, avui» (23/V-13/VI/1985)	Lluís Casassas	«L'Empordà dins d'una visió territorial de Catalunya»	no	Institut d'Estudis Empordanesos/Ajuntament de Figueres
31/V/1985	Terrassa	Cicle «La divisió territorial de Catalunya»	Josep M. Carreras Antoni Dalmau Enric Lluch	Taula rodona «La futura divisió territorial de Catalunya»	no	Agrupació de Terrassa del PSC (PSC-PSOE)
1/VI/1985	St. Just Desvern	Conferència	Enric Lluch	«El debat de la divisió territorial de Catalunya (1939-1984)»	no	Ateneu de San Just Desvern
7/VI/1985	Terrassa	Cicle «La divisió territorial de Catalunya»	Josep M. Lluch Manuel Royes Jordi Prat Xavier Sáez	«El Vallès Occidental: una visió des de Terrassa»	no	Agrupació de Terrassa del PSC (PSC-PSOE)
9/VI/1985	Alp	Col·loqui «L'Organització territorial del Principat»	Josep Moliner Joan Ganyet Salvador Torrent Josep Tajà Joan Llupart Joan Pons	/	no	/
10-12/VI/1985	Barcelona	1a. Conferència Econòmica de la Mediterrània Nord-Occidental	Joan Angelet (10/VI) Carles Carreras (12/VI) Lluís Casassas (12/VI)	«Organització i finances de les àrees metropolitanas: el cas de l'àrea de Barcelona» «El nivell superior d'organització politico-administrativa infra-estatal» «Una nova visió territorial i el reforçament de la solidaritat inter-municipal»	si si si	Fundació del Congrés de Cultura Catalana
17/VI/1985	Lleida	Presentació del IV Curs d'Estiu d'Estudis Pirinecs	Enric Lluch/Oriol Nel·lo	«El debat de la divisió territorial de Catalunya (1931-1984)»	no	Institut d'Estudis Ilerdencs
27/VI-2/VII/1985	Barcelona	Cicle de Conferències «La llei de bases de règim local i l'organització territorial de Catalunya»	Ignacio Otto Pardo (27/VI) Juan José Ferreiro Lapatra (27/VI) Lluís Morell Ocaña (28/VI) Santiago Muñoz Machado (28/VI) Enric Argullol i Murgades (1/VI) Joaquim Ferret i Jacas (1/VII) Rafael Entrena Cuesta (2/VII)	«La llei 7/1985, de 2 d'abril com a llei de bases» «El finançament de les entitats local a Catalunya» «El municipi: règim general» «Les relacions inter-administratives» «La comarca en el marc del govern local de Catalunya» «Uniformisme i varietat municipal» «La província en el marc de la nova organització territorial de Catalunya»	no no no no no no	Escola d'Administració Pública de Catalunya
14/VIII/1985	Prada de Conflent	Universitat d'Estiu	Catalana Macià Alavedra Joaquim Nadal Rafael Ribó Marc-Aureli Vila	Debat sobre «La futura organització territorial de Catalunya»	no	Universitat Catalana d'Estiu
1/IX/1985	La Pobla de Claramunt	Lliurament 12è. «Premi Gumersind Bisbal Gutsems»	Enric Lluch/Oriol Nel·lo	«El debat de la divisió territorial de Catalunya (1931-1984)»	no	Ajuntament de la Pobla de Claramunt/Fundació Salvador Vives i Casajuana

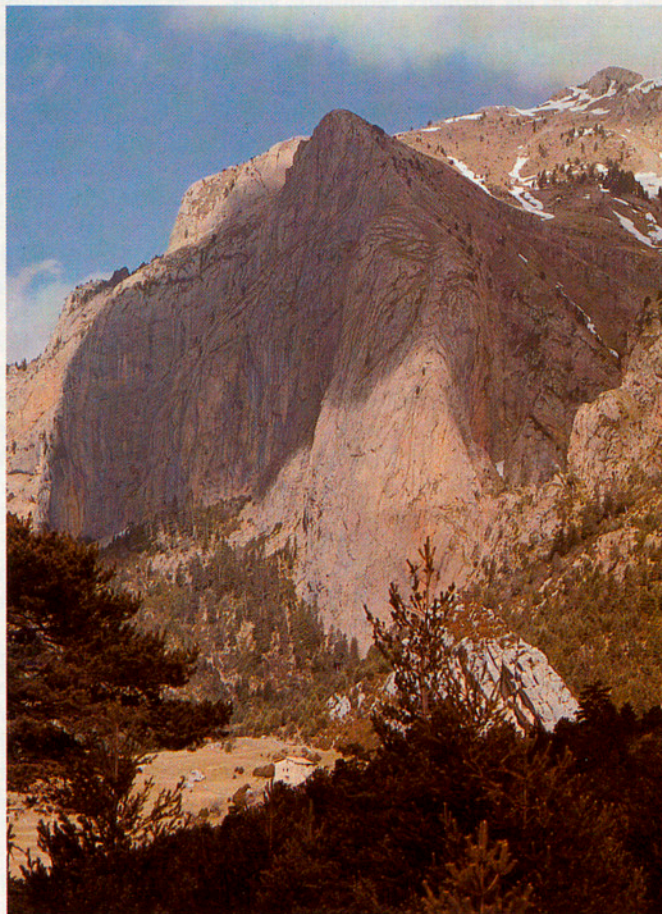
Font: Elaboració dels autors.

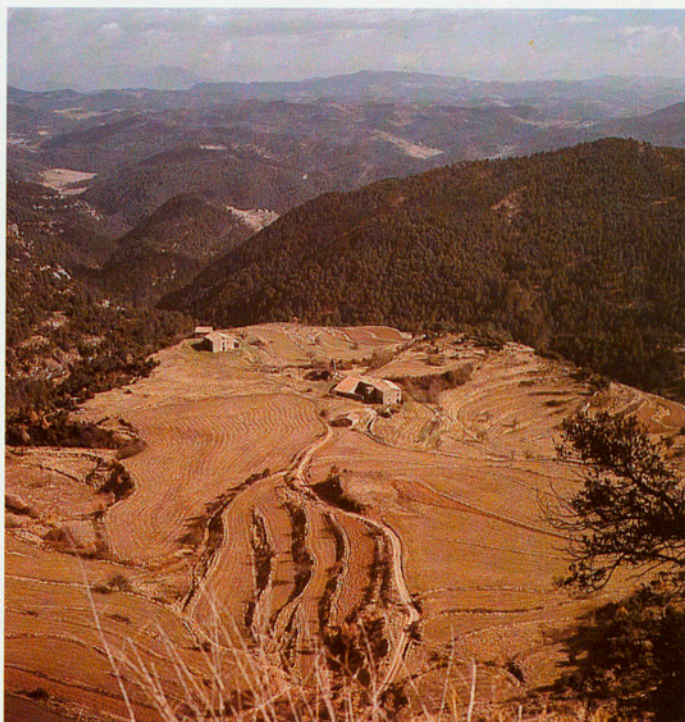
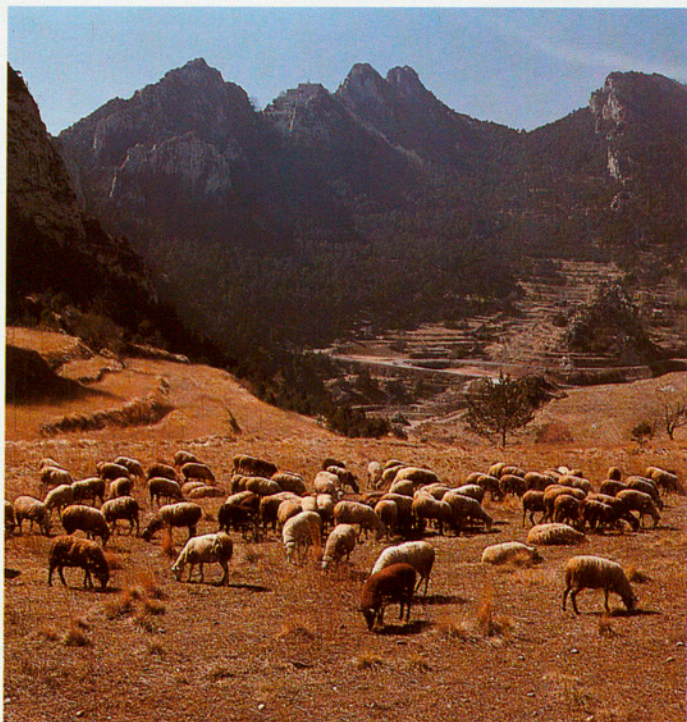
JOAN IGNASI CASTELLÓ i VIDAL

L'estratègia per a la conservació

Fa quinze anys Rachel Carson, en el seu llibre «La Primavera Silenciosa» acusava la indústria de voler guanyar un dòlar a qualsevol preu i llançava al gran públic un crit d'alerta sobre la creixent degradació de la biosfera. Fins llavors, els problemes relacionats amb la destrucció dels ecosistemes, l'esgotament dels recursos i els perills que té l'ús irracional dels avenços tècnics i científics sobre la salut de l'home, havien restat closos en reduïts cercles intel·lectuals dels països més desenvolupats.

L'aigua i l'hàbitat, dos elements per a la conservació dels ecosistemes.

La ramadaria i els conreus són factors que cal valorar en l'estratègia per a la conservació.

Entre les institucions internacionals passaven coses semblants. Perquè, si bé és cert que després de la segona Guerra Mundial comencen a crear-se alguns organismes, com la Unió Internacional per a la Conservació de la Natura (1948) o la World Wildlife Fund (1961) que, si més no, en els primers moments, solament s'esforcen en la solució de qüestions específiques, no és fins al 1968, amb la Fundació del «Club de Roma», i, sobretot, l'any 1972, quan es dona a conèixer un conjunt de textos que faran història —el «Manifest per la Supervivència» del grup The Ecologist, la «Carta Mansholt» i la «Declaració de la Conferència d'Estocolm»— que advertències i alertes concretes adquireixen un caràcter global i s'estableixen i promouen alternatives socio-econòmiques d'ampli abast.

Les diferents forces polítiques del món han anat prenent posició de forma continuada per cobrir, bàsicament, les exigències immediates dels ciutadans, però val a dir que, ben comptades excepcions, la recerca d'un equilibri davant el binomi conservació-desenvolupament ha constituït un objectiu polític principal que ha amarat tots els programes i decisions governamentals. Seria injust no assenyalar els avenços fets per molts països desenvolupats en la legislació sobre el medi i l'alt nivell de qualitat de vida assolit, però també seria faltar a la veritat no destacar la difícil situació dels països menys desenvolupats, on la sobreexplotació dels recursos renovables, en ocasions impulsada pels països més avançats, o el problema de la fam i del combustible fami-

liar, porten cap a la desertificació i l'empobriment d'importantes regions del planeta i a la degradació de la qualitat de vida.

Aquesta situació desequilibrada i la manca de criteris globals va portar que el Programa de les Nacions Unides per al Medi Ambient (PNUMA) sollicités a la UICN l'elaboració d'una *estratègia mundial per a la conservació*, que proporcionés tant un marc intel·lectual com una guia pràctica per a les tasques de conservació. Sota el concepte genèric que desenvolupament i conservació són equivalents quant a la seva importància per a la nostra supervivència, l'estratègia proposa tres línies fonamentals de treball:

1. Mantenir els processos ecològics i els sistemes vitals essencials (com la regeneració i protecció dels sòls, el reciclatge de les substàncies nutritives, la purificació de les aigües i la qualitat de l'aire) dels quals depenen la supervivència i el desenvolupament humans.
2. Preservar la diversitat genètica (tota la gamma de material genètic dels organismes vius) de la qual depenen els programes de conreu i de millora ramadera.
3. Permetre l'aprofitament sostingut de les espècies i els ecosistemes (en particular els boscos, els terrenys de conreu, les terres de pastura i la fauna silvestre, incloent-hi l'aquàtica) que constitueixen la base de milions de comunitats rurals i d'indústries importants.

Per a l'estratègia, conservació ha d'entendre's com la utilització de la biosfera per l'home, per tal d'obtenir-

ne un benefici més gran i més sostingut per a les generacions actuals, mantenint en tot moment el seu potencial per satisfer les necessitats i les aspiracions de les generacions futures. En tot moment s'ha de procurar que les modificacions de la biosfera i l'aplicació de recursos de tota mena que fem per satisfer les nostres necessitats i millorar la qualitat de vida o, el que és el mateix, el desenvolupament, estiguin en equilibri amb la conservació.

Perquè aquest desenvolupament no es converteixi en un problema, pel fet de recolzar en marcs conceptuals sectorials, amb mirades a curt termini o amb manca d'integració, cal partir d'una visió àmplia del territori que apunti cap a una utilització sostinguda dels recursos i que cerqui un equilibri entre els components tècnics, socials, econòmics i polítics, i cal també, fonamentalment, que es reconegui el paper central de la conservació.

Per això, el document recomana l'elaboració d'estratègies àmplies, regionals i estatals, i fa importants consideracions sobre com portar-les a cap. D'aquestes recomanacions i coincidint amb la idea de cercar àmbits amplis i integració, n'hi ha una de partida sobre la qual convé detenir-se breument: la creació d'una agència del medi única i la promulgació d'una llei general sobre el medi o sobre la conservació són mesures ineficaces que no resolen el problema.

La creació d'un òrgan específic (ministeri, agència, etc.), quasi sempre amb vocació fiscalitzadora i centralitzadora, ha topat sempre amb diferents

Les masses arbòries ocupen un lloc essencial en els processos ecològics.

esculls que neixen de la seva mateixa concepció, per exemple:

1. La impossibilitat tècnica de controlar tots els projectes que realitzen la mateixa Administració o els particulars, per mitjà d'un únic organisme.
2. El cost insostenible que representa de mantenir equips tècnics capacitats per jutjar el treball d'altres equips de la mateixa Administració.
3. La contradicció entre la voluntat política de descentralitzar les decisions i repartir el poder entre les diferents Administracions i la concentració en un òrgan únic del control ambiental.
4. L'oposició dels diferents departaments de l'Administració responsables i dels seus polítics a ésser controlats i fiscalitzats per un altre departament compost per tècnics, la formació i credibilitat dels quals no ha d'ésser fonamentalment diferent de la dels altres.

Així mateix, l'aplicació d'una llei central ha provocat constants enfrontaments amb les legislacions sectorials, que, evidentment, no poden desaparèixer per deixar-la tota sola.

Com a alternativa a aquestes posicions, l'estratègia proposa l'establiment d'un llarg procés que integri tots els sectors, marcs parcials i disciplines, per tal de crear un concepte localment adaptat que generi un esforç comú de treball, que superi actituds, canviï mentalitats en cada sector i faci saltar

el perjudici en pro del curt termini. L'èmfasi s'ha de posar, en primer lloc, en el procés. El que té importància és aquest procés i el diàleg, no pas la creació d'un òrgan o l'existència d'un document.

Aquest concepte obtingut de plantejar-se un àmbit general i obrir-se al diàleg és el que després ha d'influir cada sector, cada legislació parcial i és el que ha d'informar els diferents plans i programes concrets d'actuació.

Iniciar el procés d'establiment d'una estratègia d'aquestes característiques és, evidentment, molt difícil i més si pensem que alguns dels resultats obtinguts possiblement qüestionarien conceptes de la teoria econòmica acceptada i establirien, també, unes regles del joc de l'activitat humana en què podrien discutir-se algunes visions particulars a curt termini avui consolidades.

Tot i aquesta dificultat, que solament queda apuntada, més de 31 països, que han començat a preparar estratègies globals de conservació, tenen la voluntat política de racionalitzar amb aquest procés l'ús dels seus recursos i el seu territori. L'Estat espanyol forma part d'aquest conjunt de països, ja que el Consell de Ministres va adoptar el 6 de juny de 1980 l'acord d'aprovar una anomenada «Estratègia Espanyola para la Conservación de los Recursos» —docu-

ment de tres pàgines escasses, elaborat per la CIMA— i, també, d'encomanar a aquesta darrera comissió el desenvolupament de l'estratègia i el seu compliment, de tal forma, diu l'acord, que elevi al Govern un informe semestral sobre el tema. No cal dir que la bona voluntat mostrada per l'esmentat acord no ha anat més enllà i no sembla pas que, de moment, hi hagi un possible canvi de la situació. Tot i així, cal destacar que és preocupant la forma com va establir-se la primera estratègia espanyola, de tres fulls, en què el procés participatiu que comentàvem anteriorment va ésser totalment absent.

A Catalunya, aquest afer sembla desconegut per la nostra primera institució i per ara no es manifesta cap voluntat política d'iniciar una tasca com la que hem anat comentant en aquest paper. Tal vegada el sempre posposat Pla Director Territorial de Catalunya en podria ésser un avenç, que, encara que sectorial, segur que tindria molta utilitat. Entretant, l'anunciada edició catalana de l'Estratègia Mundial per a la Conservació, que prepara el Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona aquest any, pot contribuir a difondre aquest concepte entre nosaltres •

JOAN IGNASI CASTELLÓ I VIDAL, Enginyer de Monts

Apunts entorn de l'exposició «El bosc és vida»

La idea de fer una exposició com la de «El bosc és vida» va néixer per commemorar la XII Diada Mundial del Bosc, establerta per la FAO el novembre del 1971 com a resultat d'una iniciativa espanyola que comptà amb l'ajut de molts altres Estats membres d'aquesta organització. La intenció de l'exposició organitzada per la Diputació de Barcelona, a través del Servei de Parcs Naturals, és divulgar el gran paper que juga el bosc en l'equilibri de la biosfera, sense oblidar-ne la importància econòmica.

L'exposició va ser inaugurada a la Casa de l'Ardiaca el 21 de març de l'any 1983 i s'ha perllongat fins ara que s'exhibeix a Mallorca (ajuntaments de Palma, Artà, Esporles i La Bunyola) i tot seguit a Girona, concretament a començament de l'any vinent. Fins ara, l'exposició ha estat sol·licitada per una trentena de municipis d'arreu de Catalunya —i de l'àrea lingüística catalana— amb un total de cinquanta mil visitants sense comptar-hi les persones que puguin anar a veure-la a Mallorca i Girona.

D'altra banda, el proppassat mes de juny la premsa es feia ressò d'un informe de l'Organització per la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE) sobre el medi ambient. Aquest informe, tot i reconèixer els avenços fets en la matèria, deixava les coses prou clares sobre el veritable estat de la qüestió. En aquest sentit, assenyalava que Espanya, al costat d' Austràlia i els EUA, era un dels països membres de l'organització que més ràpidament s'està desertitzant. Normalment, tot i que no hi ha estadístiques fiables, s'accepta

El bosc, «leit motif» de l'exposició.

que una quarta part d'Espanya està en procés de desertització. A les més de vuitanta causes d'aquest procés, les quals s'originen per l'acció dels homes, cal afegir el fet dels incendis forestals, massa sovint provocats amb tota la intenció. Hi ha, però, d'altres factors no menys inquietants a la llarga que cal incloure a la llista. Un fóra la contaminació de l'aire que influeix en la degradació de les masses arbòries, de la mateixa manera que ho fan la contaminació de les aigües freàtiques i el seu bombeig continuat, la utilització progressiva de pesticides, nitrats i fertilitzants, els conreus intensius o, curt i ras, el seu retrocés. Tot plegat influeix en el creixent desequilibri ambiental del qual es deriven perills, àdhuc per a la salut de l'home mateix. Tornant però al que és l'exposició «El bosc és vida», paga la pena d'assenyalar-ne els trets que la conformen. Aquests grans trets, referits al bosc com a sistema que ens protegeix, ho són perquè el bosc evita l'erosió del sòl i en regula la humitat, impedeix les inundacions catastròfiques, impedeix els allaus i esllavissaments, protegeix els camps dels efectes del vent, regula la circulació general de les aigües, produeix oxigen, millora el clima urbà, filtra l'aire contaminat i en fixa la pols, i, finalment, esmorteix el soroll.

La silvicultura és un dels mètodes per aconseguir que el bosc pugui ser aprofitat racionalment i compleixi la doble funció de reserva de fusta i de protecció contra les catàstrofes naturals. Les estratègies de la silvicultura es fonamenten en dos aspectes, el de la selecció i el de renovament. D'acord amb el pri-

La flor d'alta muntanya una mena de símbol.

mer, s'estableix un sistema de selecció que té com a objectiu el manteniment d'un bosc mixt d'arbres d'edats desiguals; d'acord amb el segon, s'aplica un mètode de renovament: quan els arbres d'un erol són si fa no fa de la mateixa edat, se'n talla una part de manera que els que quedin proporcionin l'aixopluc i les llavors suficients per al repoblament que sortirà. A mesura que la regeneració es consolida, es treuen els arbres que s'havien deixat. En definitiva, la base de la silvicultura és el bon coneixement de les relacions i funcionament dels diferents elements que constitueixen el bosc. Intervinent i sin-

crontzant alguns d'aquests mecanismes naturals, com ara els de regeneració i creixement, el silvicultor aprofita els productes del bosc sense destruir-lo.

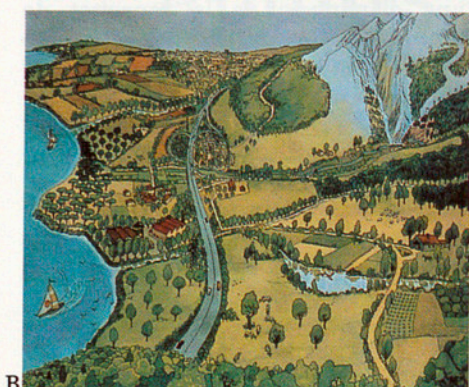
Entre els diferents arbres del bosc s'estableix una competència per l'espai; les capçades, a mesura que passen els anys, adopten posicions diferents en el conjunt de l'arbrat. L'home pot millorar la qualitat i el creixement dels arbres si intervé en aquesta selecció natural, per exemple, tallant els arbres dominants i els mitjans defectuosos de l'erol anterior.

Quan els objectius que ens proposem per a un bosc, com també les estratègies

silvícoles que escollim per aconseguir-los, es concreten en indrets definits del bosc i en èpoques determinades, estem establint un pla de gestió del bosc. Aquests plans, que també es denominen plans d'ordenament, són absolutament necessaris per a un bon aprofitament. Avui, a Catalunya, un 80 % dels boscos no tenen pla de gestió.

Aquest darrer aspecte que hem assenyalat mena a una explotació irracional dels boscos, els efectes de la qual es fan notar ben ràpidament en forma de degeneració progressiva del bosc i en una disminució de la capacitat de reproducció. Aspectes, aquests, que afavoreixen tant la propagació de plagues com el creixement d'un sotabosc que facilita els incendis i llur propagació. El desapropietament i el tracte irracional dels boscos es manifesta en les tallades fetes sense plans d'aprofitament racionals, en la tallada dels millors arbres que deixa dins el bosc els més debils, en el fet de no retirar del bosc els residus de la tallada, en la impossibilitat de repoblar artificialment si no es produeix la regeneració natural, en la manca d'un control rigorós sobre els empresaris o intermediaris que exploten el bosc o bé en el fet que es desembrossa el bosc, els arbres s'arrossegueuen de qualsevol manera. En aquesta llarga llista d'aspectes que incideixen en el desapropietament de les masses arbòries també cal incloure l'excés de camins de desembosc —fets moltes vegades sense cap tipus de planificació i sense cap mena de cura ni criteri tècnic— que provoca l'erosió, és a dir, la pèrdua de sòl forestal, la ruptura del sistema de circulació de les aigües, la disminució de la superfície arbrada i els esllavissaments. I, no cal dir-ho, l'impacte del creixement industrial també incideix en la progressiva degradació dels sistemes naturals.

Per tant, veiem que avui no es garanteix la conservació dels nostres boscos. Per aturar, doncs, la degradació i aprofitar millor i de manera estable els ecosistemes sense exhaurir-los de forma irreversible, cal proposar una sèrie de mesures que impliquen els punts següents: prohibir la urbanització en àrees forestals, compensar la superfície forestal destruïda per les obres públiques i extraccions mineres, racionalitzar i planificar els traçats de línies elèctriques, limitar les rompudes, elaborar plans de prevenció per poder lluitar eficaçment contra els focs forestals, reglamentar la planificació, els traçats i l'execució dels camins de desembosc, exigir plans de gestió a les finques de més de 25 ha i fer que les empreses i els treballadors del bosc siguin professionals.

A
Al bosc és el millor exemple d'una àrea natural que contribueix decisivament al benestar de l'home, actuant com a esmorteïdor de les reaccions de la natura.

El bosc aconsegueix unes funcions extremament complexes i importants. Un paisatge sense bosc queda sotmès als efectes de la desertització, de les inundacions, de l'erosió del sòl, dels esllavissaments, de la manca de fusta, etc.

Un paisatge amb bosc queda protegit de tots aquests efectes que el malmeten irreversiblement. El bosc és alhora una font de recursos no gens menyspreable.

L'home necessita el bosc. Només el convenciment d'aquesta profunda realitat pot frenar la desforestació.

B
L'existència del bosc es veu greument amenaçada a tot arreu, no solament en els països en vies de desenvolupament sinó també en els països avançats. En els últims decennis, a casa nostra, l'acció dels focs, la realització de les grans obres públiques, les explotacions mineres, les urbanitzacions, les rompudes agrícoles i els camins de desembosc han reduït la superfície forestal en més d'un 10%. Per aturar un irreversible camí cap a la desertització de moltes comarques catalanes, cal una política forestal que es proposi frenar la disminució progressiva de la nostra àrea forestal,

racionalitzar la gestió del bosc i la recuperació d'extenses àrees cremades o abandonades.

C
El bosc és una comunitat viva. El bosc està format d'arbres, d'altres plantes que viuen amb ells i també d'animals: tots plegats constitueixen una comunitat viva, i entre ells es relacionen d'una manera o altra.

Els de la mateixa espècie ho fan perquè entren en competència per caçar, elegir parella, territori, etc. Els organismes d'espècies diferents es relacionen gairebé sempre per raons d'alimentació. Els uns viuen a costa dels altres: però directament o indirectament tots depenen del medi ambient físic (l'aire, el sòl, els factors climàtics, etc.).

E
«Quan plou en una zona sense arbres»
«La pluja cau directament sobre el sòl. Es formen bassals i l'aigua corre acompanyada de terra i forma reguerots. El sòl absorbeix poca aigua. Conseqüències: l'aigua circula amb força i produeix una forta erosió.»

F
«Quan plou en una zona amb arbres.»
Les fulles retenen una part de l'aigua de la pluja a través dels seus porus. La resta s'escola i goteja suaument sobre el sòl. Les plantes que viuen sota l'arbre acaben de retenir l'aigua que els cau i

en constitueixen una reserva.

D
«Quan plou intensament en una zona amb bosc.»

—Plou. El sòl forestal reté l'aigua. L'aigua se cedeix a continuació, a poc a poc, per infiltració, a la capa freàtica. Terra vegetal protegida i generada pels arbres.

—No plou. El riu rep progressivament l'aigua de la pluja i el seu nivell puja lleugerament. La capa freàtica és alimentada per les reserves del sòl forestal.

—Uns mesos més tard. El sol brilla després de setmanes sense pluja. El sòl forestal continua alimentant la capa freàtica. El nivell del riu baixa lentament.

G
Esllavissaments. El bosc fixa els terrenys.

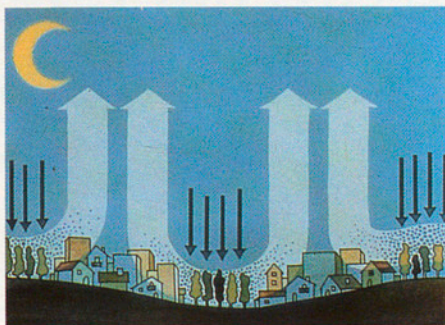
1. Terreny inclinat, fins i tot amb pendent suau, amb sòl i subsòl argilós (molt esponjós). El bosc i el seu humus impedeixen una excessiva penetració d'aigua en el sòl.

2. La mateixa regió després de ser desforestada.

Plou. L'argila s'amara d'aigua. El terreny argilós que està saturat d'aigua, s'esquerda en la part superior i després rellisca. El corrent d'argila barrejada amb pedres i rocs envaeix els conreus, les carreteres i els habitatges.

F

H

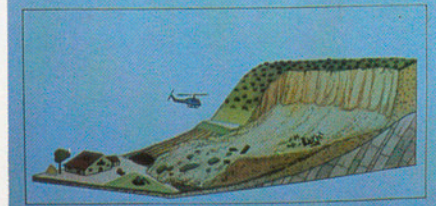
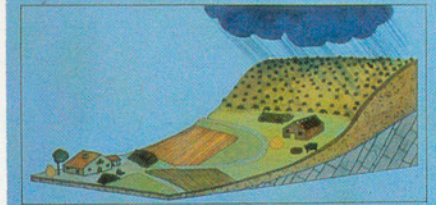
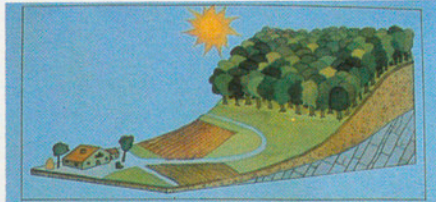
H

Les calefaccions, els motors de combustió, com també les persones, consumeixen una gran quantitat d'oxigen. El bosc proper pot arribar a equilibrar aquestes pèrdues mitjançant l'oxigen produït pel procés fotosintètic que realitzen les plantes. Malgrat això, al nostre planeta la major part de l'oxigen produït que necessita l'home és subministrat per les aigües marines.

I

Les faixes de boscos als voltants de les ciutats i els parcs urbans milloren el seu clima (aire pur). En zones molt edificades i sense arbres, a l'estiu fa molta calor. El vapor d'aigua que s'acumula sobre la ciutat les aïlla tèrmicament, formant una campana de fum (boirina sobre la ciutat).

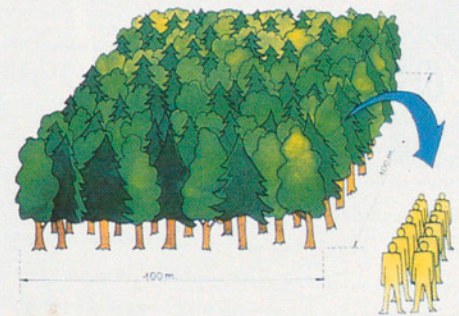
Els boscos situats a les rodalies d'una ciutat poden impedir la formació d'aquestes campanes de fum. A la nit, l'ai-

G

re calent de la ciutat que desprenen els edificis s'enlaira com si fos aspirat. L'aire fresc i humit de les zones boscoses properes penetra dins de la ciutat i substitueix l'aire sec i contaminat. A vegades aquest fenomen també es pot presentar de dia. Una diferència de temperatura de tres a quatre graus entre la ciutat i el bosc és suficient per posar en moviment permanent l'aire. El vent transporta núvols de pols i altres impureses formades a les ciutats, zones industrials i vies de trànsit. Atès que el sòl no s'escalfa tan ràpidament a les àrees boscoses com als territoris sense bosc, les masses d'aire en arribar al bosc, tendeixen a descendir un xic. Les partícules de pols es dipositen sobre el fullatge dels arbres.

Quan plou les fulles es renten de forma que les partícules, juntament amb l'aigua de la pluja, es filtren en el sòl del bosc. Gran part de les impureses gasoses són preses per les fulles a través dels porus. Si la contaminació és molt

I

J

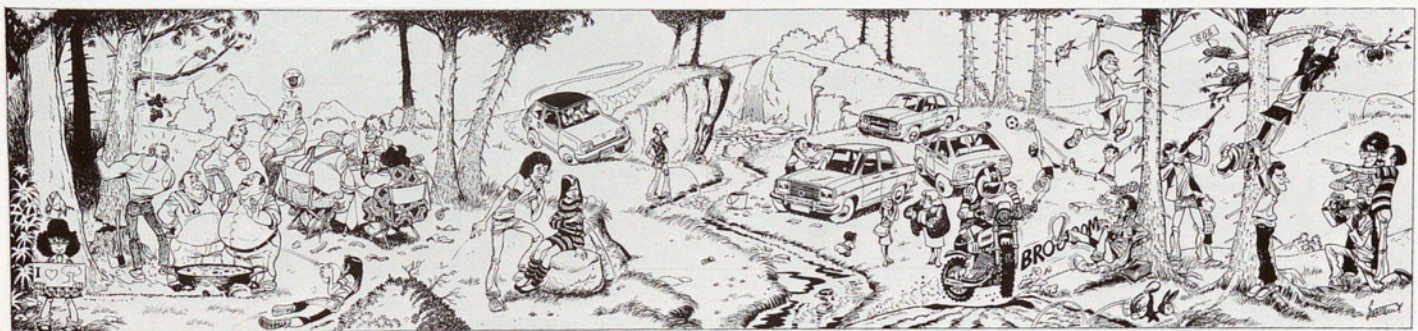
fora pot fer mal al bosc. La pols i els gasos despresos dificulten l'arribada de gran part dels raigs emesos pel sol. En conseqüència, els habitants de les ciutats no els reben prou bé, fet que afavoreix el desenvolupament de malalties com el raquitisme i la tuberculosi, afeccions de les vies respiratòries, etc.

J

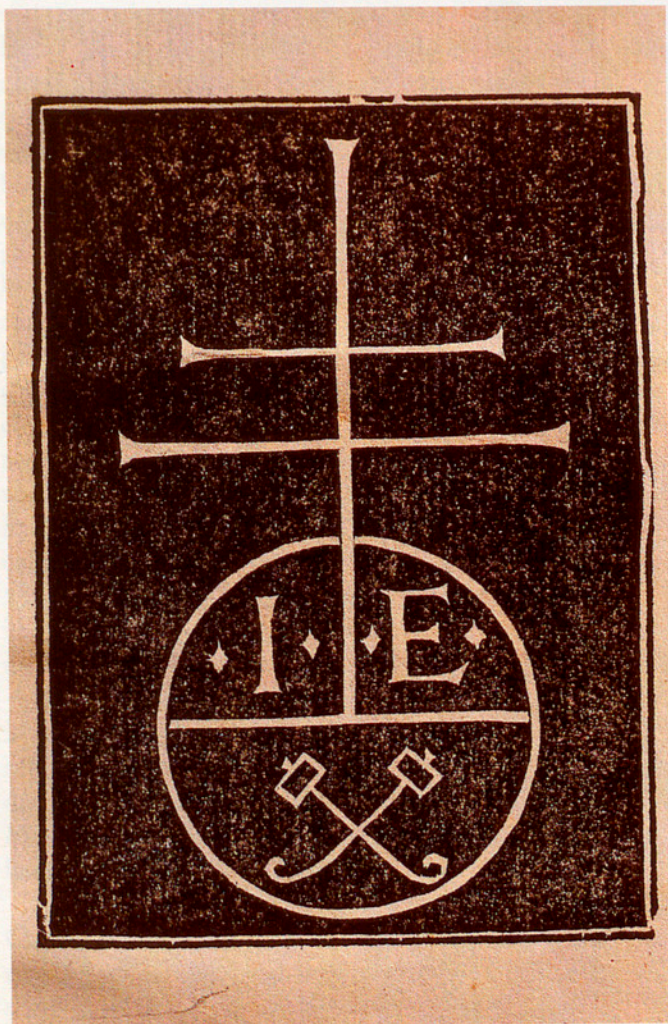
Una hectàrea de bosc de pins, pot rebre en dos dies separats de pluja, fins a 32 tones de pols.

Un soroll persistent i penetrant pot causar transtorns a l'aparell auditiu, alteracions nervioses, hipertensió, així com malalties cardiovasculars i dels ronyons.

El bosc i una espessa filera d'arbres i arbusts als voltants de les carreteres debiliten el soroll causat pel tràfic rodant. El bosc exerceix, especialment en zones amb pujols, un notable efecte esmorteïdor del soroll: els arbres entre les cases absorbeixen els ressons ●

LA IMPORTANT DONACIÓ BIBLIÒFILA DE FRÉDERIC MARÉS A LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA

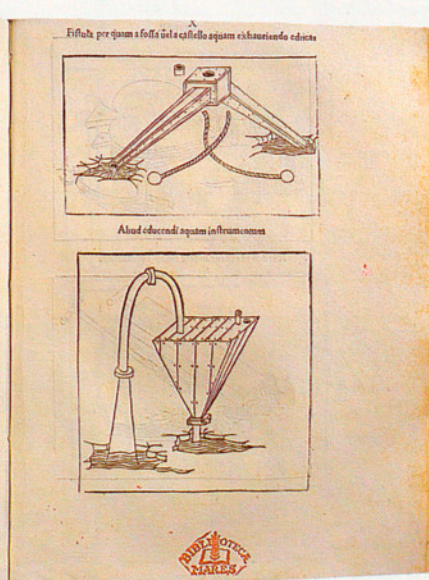
Marca d'impresor.

El 12 de juny propassat tenia lloc a la Biblioteca de Catalunya l'acte d'inauguració de les sales destinades a acollir el «Museu del Llibre-Donació Frederic Marès». En aquestes sales s'hi troben ara 92 incunables procedents de l'esmentada donació i que, juntament, amb els 83 que la Diputació de Barcelona havia adquirit pel voltant d'aquelles mateixes dates, fan que el fons d'incunables de la Biblioteca de Catalunya passi de 465 exemplars a 640 o, allò que es el mateix, que el fons es vegi incrementat en un 38 %.

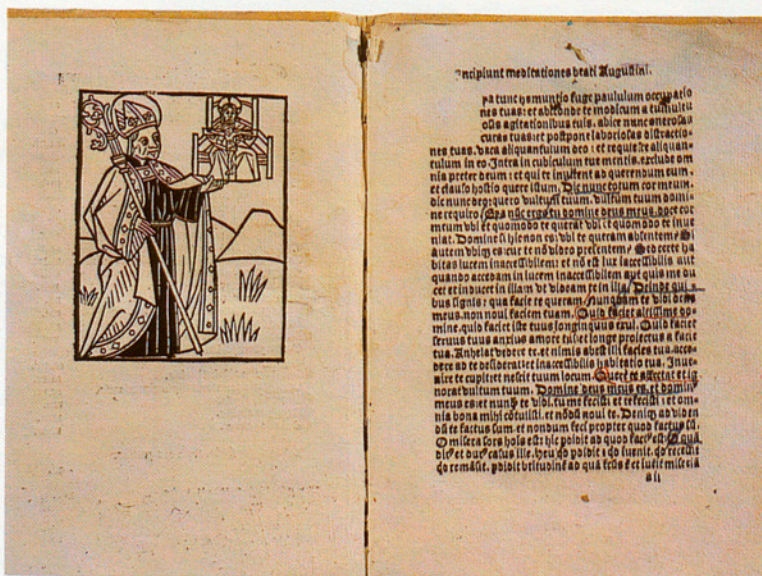
Un breu recorregut per la valuosa donació pel senyor Frederic Marès a la Biblioteca de Catalunya ens donarà una idea aproximada de les matèries que hi són presents. Així, dels 92 incunables (que van de l'any 1470 al 1500) cal destacar-ne dues edicions romanes desconegudes en els repertoris bibliogràfics, i per tant, susceptibles de ser els únics exemplars existents i també esmentar les edicions catalanes a cura dels editors Pere Posa, Pere Bru, i dues de Pere Miquel Pel que fa als manuscrits de 31 (n'hi han del segle XIII fins al segle XVII) cal assenyalar la presència d'un manuscrit notarial de l'any 1279 procedent de Queralt, un parell de Bibles catalanes del segle XIV escrites en cursiva gòtica, una obra procedent del convent de Domincis de Girona del segle XV i 2 manuscrits lulians del segle XV força interessants. També cal esmentar que la donació conté 337 obres del segle XVI entre les quals cal esmentar l'esforç del Sr. Marès per confeir una col·lecció important sobre Furs, Capítols, Constitucions i Actes de Cort de Catalunya i en

Cosmografies i història natural.

Diverses il·lustracions d'un manual sobre màquines de guerra.

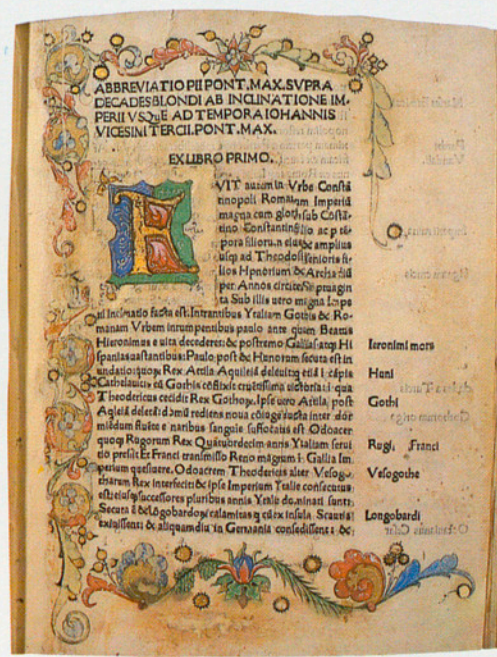
Professió de monja (s. XV) meditacions de Sant Agustí (s. XV).

Constitucions de Ferran II (1510) de les Corts de Montblanc.

Decades de Flavio Blondi.

Història de les onze mil verges. Segle XV.

general de la Corona d'Aragó. També cal esmentar diverses col·leccions de clàssics llatins (Titus Livi, Horaci...), de filòsofs medievals, de Pares de l'Església (Sant Agustí, Sant Jeroni...) i d'humanistes italians; també hi ha obres de Savonarola, fons d'edicions gramaticals de Nebrija; tractats sobre arquitectura i sobre arts bèl·liques, botànica i dret, cosmografies, etcètera. Pel que fa als pergamins, que fan un total de 110 exemplars aquests pertanyen als reis de Castellà sent el més antic un del segle XI i on es pot contemplar el segell reial. Finalment cal parlar de les belles relligadures que inclouen tan incunables com obres del segle XX en un nombre de 333 exemplars. En aquest cas cal esmentar dins del segle XIX un grup d'enquadracions d'estil «Catedral»; col·leccions catalanes de finals del segle XIX i principis del segle XX, entre les quals cal destacar-ne algunes referents a artistes modernistes com ara Alexandre de Riquer i de Montaner i Simon. Particularment destacables son les enquadracions franceses del segle XVII dels estils anomenats «à l'évantaile» i «la dentelle», també hi han «ex-libris» i una col·lecció de fulles il·luminades de cantoral.

Al marge d'aquesta donació el senyor Frederic Marès també ha fet donació d'una taula gòtica que representa a Ramon Llull i que procedeix del retaule que era de l'església de Sant Francesc (a Ciutat de Mallorca) i on es enterrat qui va posar la llengua catalana a nivell literari i filosòfic.

L'aportació de Frederic Marès a la Biblioteca de Catalunya cal qualificar-la doncs de primera categoria, de nivell europeu i de les més importants que s'hagin fet mai a la primera biblioteca del país. Molt més important encara quan a hores d'ara es molt difi-

cil de poguer arribar a trobar al mercat bibliofil obres en la quantitat i qualitat de les que confegeixen aquesta donació.

La donació de Frederic Marès a la Biblioteca de Catalunya ha estat possible per un costat als molts anys que l'artista català ha dedicat a les qüestions bibliogràfiques de les que es un veritable apassionat. De fet ja va ser el seu pare, un reconegut llibreter de vell a Barcelona al seu temps, qui va alimentar aquest interès i va furnir-li en herència l'important fons d'aquesta col·lecció. D'afegitó Frederic Marès ha esmerçat una bona part del seu temps a recuperar en la mesura del possible i fou bastant, aquelles peces que el sabia que el seu pare havia posseït i que havien anat a parar a mans d'importants llibreters europeus. Val a dir també com a recordatori dels orígens d'aquesta col·lecció que va ser el pare de Frederic Marès qui va adquirir en condicions molt avantatjoses per l'interès bibliogràfic dels fons que era de la Biblioteca de la Cartoixa de Valldemosa (Mallorca) on hi havia manuscrits del segle XV i incunables del segle XVI de gran valor.

D'altra banda Frederic Marès sempre explica els seus lligams sentimentals i tràgics ensems amb l'edifici que avui aculleix a la Biblioteca de Catalunya que, molt abans que ho fos, va ser com tothom sap, l'antic Hospital de Sant Pau i la Santa Creu. Fou en aquest hospital on va morir un germa de Frederic Marès. D'aquí bé, doncs, l'idea de l'escultor d'arribar algun dia a dignificar la casa que tan neguit va provocar-li al seu temps i, de passada, fer un gest a favor de la cultura catalana amb una donació important del seu fons bibliogràfic que l'enalteix ja no tan sols com a artista, sinó com a persona i patriota ●

FRANCESC BURGNET I ARDIACA

LES CONCLUSIONS DEL CONGRÉS DE TEATRE A CATALUNYA, ENTRE LA DISPERSIÓ TEMÀTICA I LA INEFICÀCIA PRÀCTICA

Ja fa cinc mesos el Congrés Internacional de Teatre a Catalunya es trobava immers en les seves activitats. En aquest número d'ARREL hem volgut continuar fent-nos ressò d'algunes de les activitats que es van dur a terme. D'aquesta manera el lector podrà trobar, a les pàgines que segueixen, un extens resum del que van ser les conclusions a què van arribar les 9 seccions que van establir-se. Això mentre esperem la publicació del que podem anomenar les «actes del Congrés» que ocuparan un total de 4 volums de prop de 500 pàgines cadascun. La publicació d'aquestes actes s'espera de poder-la fer coincidint amb l'any just de la inauguració del Congrés.

Pel que fa a les exposicions el lector trobarà la ressenya de tres de les més importants: «Tòrtola València», «El Passeig del Teatre» i «Espectacle a Catalunya». L'exposició dedicada a «Tòrtola València» val a dir que encara cueja: a Barcelona s'ha perllongat fins el propassat mes de setembre i, ara mateix, fa via per terres andaluses (Còrdova i Màlaga, concretament) i el mes de desembre serà de tornada i exhibida a Terrassa. És interessant d'assenyalar —a tall d'anècdota— que l'actriu alemanya Anna Schygulla va visitar l'exposició i en va sortir entusiasmada i amb la idea al cap de fer una pel·lícula sobre aquest personatge fins ara oblidat. I és que a l'actriu predilecta de Fassbinder «Tòrtola València» va recordar-li que ella també hauria volgut ser ballarina molt abans de dedicar-se al cinema. Tan de bo algun dia sigui una realitat aquest film!

Pel que fa a l'exposició «El Passeig del Teatre» cal afegir que s'està treballant a l'Institut del Teatre en la confecció d'un ampli catàleg que serà presentat conjuntament amb el que ha de ser el «Llibre Blanc del Teatre Català». Així mateix el lector trobarà en aquestes pàgines la ressenya sobre algunes de les ponències més controvertides que es van poder escoltar al llarg del Congrés •

Tres protagonistes de la secció 4 (modernitat i tradició): Balrymple, Soyinka i Ngandu.

Després de llegir i rellegir les conclusions del Congrés Internacional de Teatre a Catalunya, celebrat del 19 al 25 de maig passat al Palau de Congressos de Barcelona, elaborades pels presidents de cadascuna de les nou seccions de què constava, tenim aquella inequívoca sensació d'anar perduts, d'excessiva dispersió temàtica i de desconcert, de desequilibri en el tractament de les qüestions proposades i de l'anàlisi suggerida, de desnivell substancial de la qualitat/profunditat entre les conclusions de les diverses seccions. En molt pocs casos, el Congrés de Teatre ha donat respostes —o ha elaborat propostes— als problemes bàsics que afecten la teoria i la reflexió teatrals. En ben pocs casos, les conclusions presenten, o més modestament esbossen, una ordenació de les qüestions que defineixen l'àmbit de la secció; sovint manca un assentament epistemològic del discurs i, en massa ocasions, les conclusions són sols un resum telegramàtic dels temes de les diverses comunicacions de cada ponència. I encara de vegades, s'indiquen propostes de treball que, tan sols a través d'una primera lectura, resulten banals i no justifiquen en absolut la convocatòria de cap congrés, o el tornen ridícul. Quan a final d'any es publiquin totes les comunicacions presentades al Congrés Internacional de Teatre, podrem fer un balanç més exacte i més exhaustiu, i una valoració més contundent, del que ha estat el Congrés i dels seus possibles fruits i de les probables frustracions. Amb tot, pensem que la concurrència de la dispersió temàtica esmentada i del caràcter quasi exclusivament ponencial del Congrés, amb poc espai per al debat, ha estat la causa fonamental de la incapacitat del congrés per transcendir la intuïda esclerosi acadèmica, la unidireccionalitat i el

subsegüent aïllament de la reflexió, la manca del *feedback* estimulant. I a més, és que l'amplitud i la dispersió temàtiques no afavorien gens aquest debat pendent.

I com a mostra d'aquesta incapacitat/ineficàcia del Congrés Internacional de Teatre assenyalem, per exemple, que en les conclusions de la Secció I, *L'expressió verbal (factor de comunicació, factor d'aïllament)*, es dedica tot un paràgraf a explicar que «en relació amb els condicionaments i impediments per a la difusió de totes les dramaturgies en àmbits majoritaris, hom constata la necessitat de remoure tots els obstacles i d'eliminar les interferències que impedeixen l'accés d'aquestes dramaturgies als seus destinataris naturals per compartir la mateixa llengua i cultura». No és que no calgui un congrés, no, ni cal ser gaire espavilat per treure tal conclusió! Seria com si en un congrés sobre el problema de la fam, «hom constatés la necessitat d'aliments de la gent que pateix fam». Davant de resolucions d'aquesta índole, cal suposar que, o bé el Congrés no tenia cap mena d'accés als centres de decisió de polítiques teatrals, ni tan sols potser de relacions a tall d'assessorament, i per tant, en temes com aquests —creació, producció i distribució de les dramaturgies minoritàries, i d'accés al seu propi àmbit natural i al de les dramaturgies majoritàries—, el Congrés estava abocat a convertir-se en un mur de lamentacions més o menys ploraner, més o menys lúcid, o bé, en el cas que sí que hi hagin línies de comunicació entre l'àmbit congressual i els poders polítics, aquest Congrés, i amb ell els congressistes, han desaprofitat una insòlita ocasió per inventar i proposar fórmules de solució a les qüestions bàsiques, i per estimular compromisos polítics intra i interesta-

La inauguració oficial del Congrés Internacional de Teatre a Catalunya va tenir lloc al Palau de la Música Catalana.

tals. És clar que, al capdavant, resulta que el discurs cultural és com una ombra mimètica del discurs econòmic, polític i militar.

Per tal de facilitar-ne la comprensió, en aquest article ressegurem les conclusions del Congrés Internacional de Teatre a Catalunya secció a secció, mitjançant la citació literal dels aspectes més destacats. En acabat el repàs de les nou seccions, donarem una breu notícia de la Taula de Crítics que s'organitzà com a acte paral·lel i complementari del Congrés i que no va donar cap mena de resultat positiu i que, ben al contrari, posà de manifest la decadència d'aquest sector parateatral, tan sovint qüestionat, tan sovint mediocre i insuls, i tan poques vegades motor i estímul de noves aventures teatrals. I per tancar aquest balanç de pèrdues, dèficits i pàgines tristes, us comentarem la divertida comunicació lúdico-irrisòria i tropical amb què l'alegre banda de La Cubana va cloure l'última sessió del Congrés, dedicada a la Secció 32, *Influència cultural i colonització*, i reproduïrem alguns paràgrafs del seu espectacle àudio-visual poètico-matemàtic, un desenvolupament equacional de la cèlebre i tràgica història del lloro, el mico i el senyor de Puerto Rico.

SECCIÓ 1, L'EXPRESSIÓ VERBAL

(Factor de comunicació, factor d'aïllament). President: Antonio Andrés Lapeña, director de l'Instituto del Teatro de Sevilla

En el foli i mig escàs de les conclusions d'aquesta secció, s'assenyala en primer terme que «sembla urgent, en relació amb les dramaturgies pròpies de

llengües d'àmbit minoritari, la creació de repertoris que puguin donar lloc a vertaders Teatres Nacionals, que puguin recollir les obres més significatives de la seva tradició teatral, tot marcant clarament uns criteris sobre quines obres s'inclouen, quines són recuperades i per què, i quines es mantenen i romanen en repertori, prestant atenció tant a les obres originals com a les traduccions i, en aquest últim cas, atenent a aquelles que van marcar moments significatius en el desenvolupament de les respectives llengües i de les seves dramaturgies nacionals». En tota aquesta citació, hi endevinem un cert perill efectiu en aquest estat de les autonomies, i al qual no es fa cap mena d'al·lusió. Fem referència a aquesta obsessió cada cop més estesa de reduir la política teatral al fet de tenir o no tenir un Teatre Nacional o una institució similar, fins i tot en casos en què una determinada llengua d'àmbit minoritari no té al darrere una tradició de teatre textual prou sòlida per mantenir i justificar un possible Teatre Nacional.

Després, en el penúltim paràgraf, les conclusions diuen que «cal fer constar que, de totes formes, cal desenvolupar llenguatges teatrals que permetin la més àmplia comunicació possible i facin superables els conflictes de comunicació, que obrin espais de relació on es trobin les distintes dramaturgies, ja siguin d'àmbit restringit o majoritari». En definitiva, una invitació al teatre no-verbal. Però ni un sol mot d'un fet que passa molt sovint: d'una banda, sembla que no hi ha cap problema perquè els espectacles que pertanyen a dramaturgies i llengües majoritàries es presentin en l'àmbit de les cultures i llengües minoritàries, de l'altra, sembla que aquest procés no admet la bidireccio-

Política teatral i legislació: Sirera, Bonnin i Velia Papa.

Institucions culturals: Perinetti, Dauder i Pérez Coterillo.

Taula de crítiques: J.M. de Sagarra, Schlocker i Well Wart.

nalitat, la reversibilitat essencial de la comunicació. Es tracta d'una veritable dificultat de comunicació? O més simplement és un problema de mercat i poder, en el sentit que, davant les cultures d'àmbit majoritari, les cultures d'àmbit restringit són tan sols consumidors purs i passius? De tot això, si hem d'atendre a les conclusions, sembla que no se'n va dir ni gall ni gallina.

SECCIÓ 2, LES FORMES DRAMÀTIQUES NO-VERBALS

(Internacionalització o codificació). President, Marco de Marinis, professor de semiologia teatral a la Universitat degli Studi, de Bolonya.

Marco de Marinis és un dels personatges que, des de fa anys, treballa en el camp de la semiologia teatral, a l'empar de la universitat de Bolonya i, és clar, de papà Eco. De Marinis ha aprofitat les conclusions d'aquesta secció dedicada a les *Formes dramàtiques no-verbals* per escriure el seu propi article que, tot i estar ben explicat, tot i la precisió epistemològica, no aporta res de nou, o si voleu, explica coses que de Marinis ha escrit ja en altres llocs, sembla una mica com aquella espècie de comunicació de compromís tan habitual en aquest món de congressos que, en tots els àmbits de la ciència i la cultura, ha donat un nou tipus de professió: els congressistes.

De Marinis comença explicant el mite de la llengua universal (llengua edènica o adàmica) en què «significant i significat estaven relacionats d'una manera absolutament natural». Després conta allò de Babel que provocà l'aparició de tot de llengües en què les relacions entre significat i significant són absolutament arbitràries, que no hi ha raons essencials sinó convencionals. Després d'aquesta introducció entre literària i erudita, De Marinis presenta un altre mite que, encara ara, es manté amb força: «Faig referència al mite del llenguatge gestual, del llenguatge no verbal com a llenguatge universal i natural, espècie de residu, de traç mut de l'*Ursprache* edènic, un llenguatge gràcies al qual la humanitat pot comunicar-se i entendre's més enllà de les diferències de llengües, cultures i civilitzacions».

Tot citant Roman Jakobson, De Marinis insisteix i recorda que es tracta d'un mite perquè, per exemple, «entre altres, els gestos de Sí o de No, no són pas els mateixos a tot arreu», amb tot, «també és evident que els signes gestuals si bé són *culturalment* codificats, no són pas totalment codificats de manera *arbitrària*», i per tant, afegeix De Marinis, «la història de l'espectacle em sembla que confirma aquesta doble dimensió del gest (i més generalment, dels signes no verbals), 1) una dimensió culturalment determinada, i per tant relativa i variable, i 2) una dimensió, diguem-ne *natural, universal, o millor, transcultural*».

Seguidament, De Marinis remarca també la doble capacitat expressiva/significativa del gest, «d'una banda, ha permès de crear formes teatrals capaces, almenys parcialment, de superar les diferències entre les llengües, les cultures i els costums (els bufons durant l'Edat Medieval, la Commedia dell'arte...); de l'altra, el cos i el gest han produït de vegades, tot al contrari, formes teatrals rígidament codificades a l'interior de certes sòcio-cultures (el teatre Kathakali...)» D'aquí, el president de la secció dedicada a les formes dramàtiques no-verbals, conclou que «hi ha almenys dos nivells fonamentals diferents en el gest teatral. Hi ha un primer nivell que és aquest de l'expressió, de la significació, de la representació (...) i un altre nivell pre-expressiu i pre-representatiu del cos i del gest, o més generalment del comportament escènic de l'actor». O sigui, un primer nivell de *codificació* gestual, i un segon nivell de *naturalitat* gestual, o per dir-ho com De Marinis, de caràcter *transcultural* del gest.

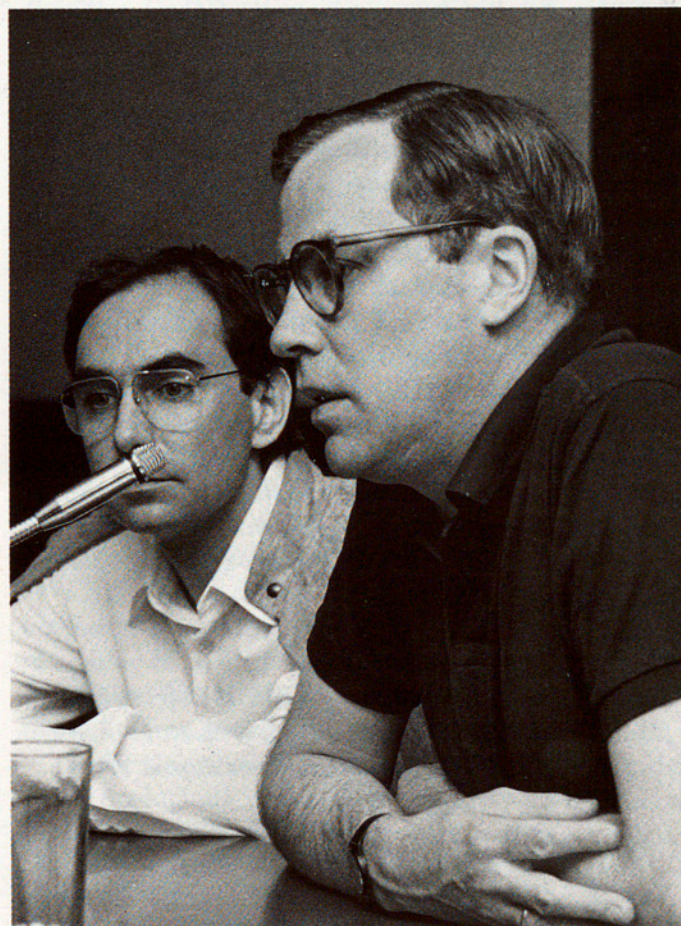
Nosaltres pensem que, més que parlar de nivell expressiu i pre-expressiu del gest, caldria parlar, en l'àmbit del teatre, d'aquest gest que remet a una gestualitat social i tradicional més o menys transcultural, i d'aquell gest que remet a ell mateix com a signe d'un sistema tancat, fora del qual perd tota mena de sentit, un gest al marge de qualsevol comportament social no-verbal.

Tots aquests prolegòmens molt didàctics però no pas massa resolutius serveixen perquè De Marinis conclouï que «entre aquests dos nivells fonamentals del gest i del no-verbal teatral (és a dir, el nivell expressiu-intracultural i el nivell pre-expressiu intercultural) se situen, em sembla, totes les comunicacions presentades en la secció sobre formes dramàtiques no-verbals». Dit això, i en vint ratlles, De Marinis resum el tema i l'anàlisi de la comunicació de Mary Angiolillo que «ens ha parlat d'aquest formidable instrument dramàtic no-verbal que és l'Objecte Teatral, mitjançant un doble procés de desemantització/resemantització, que posa temporalment entre parèntesis les propietats culturals precodificades de l'objecte real». Finalment, a partir d'aquest esquema de Decodificació/Recodificació insinua, més que no pas exposa, un procés discursiu en què «codificació i internacionalització deixen d'oposar-se i esdevenen dos aspectes de la mateixa estratègia creativa i comunicativa».

Amb tot, és evident que en aquesta secció no hi hagué debat de cap mena, si més no això és el que les conclusions deixen veure clarament. I tornem al mateix que dèiem al principi, que aquest Congrés va prendre la forma d'un congrés de solitaris, com si els ponents fossin personatges de televisió que s'adreçen a un públic que sols pot optar per escoltar o desconectar.

Françoise Gründ.

Bob Wilson i Jordi Coca.

SECCIÓ 3, INFLUÈNCIA CULTURAL I COLONITZACIÓ

(*Enriquiment de les formes d'expressió pròpies i modificació de la trajectòria cultural*). President, Alcibiade E. Margaritis, crític teatral i assessor teatral al Ministeri de Cultura Grec.

El que acabem de dir: en el primer paràgraf de les seves conclusions, Alcibiade E. Margaritis lamenta que «dissortadament, el temps disponible per tractar aquest tema de la *Influència cultural i colonització* ha estat relativament extens per als conferenciants, però extremament limitat per als debats, els quals —ho hem de reconèixer— han estat gairebé neutralitzats».

A part d'aquesta queixa d'ordre formal, Margaritis exposa com a idea primera que «els colonitzadors s'han imposat no sols per la força de les armes, sinó també per la seva armadura cultural. I en aquest sentit, el teatre no és pas el menor dels instruments». Aleshores, restringint la qüestió a l'àmbit del teatre, Margaritis exposa que «el problema que es planteja, en el cas que els colonitzadors hagin trobat una dramàturgia en la societat colonitzada, és si el teatre dels europeus, dels colonitzadors, ha substituït el teatre dels colonitzats o simplement l'ha influenciat.»

Establertes aquestes idees generals, Margaritis es limita a fer un breu resum de cadascuna de les comunicacions presentades en la secció que, globalment, presenten diversos casos concrets de colonització cultural —la dona en el teatre grec antic, influències en el teatre de l'Àsia, dramàturgies africanes d'avui, problemes de la dramàturgia gitana...—, però és clar, tot això resulta bastant inútil si no hi ha un debat posterior que permeti de trobar les relacions entre totes aquestes situacions d'opressió cultural i d'elaborar propostes generals d'actuació que garanteixin una certa eficàcia. Subratllem tan sols la comunicació del crític i assagista francès Emile Copferman que va llegir el text del director teatral i pedagog brasiler establert a París, Augusto Boal, en què, d'acord amb les seves conegudes tesis del Teatre de l'Oprimat, proposa de substituir els termes Colonitzador, colonitzat, colonització, pels de Dominador, dominat, dominació. Si més no, són més curts! De totes maneres, les conclusions sobre *Influència cultural i colonització* resten pendents.

SECCIÓ 4, TRADICIÓ I MODERNITAT

(*Fonts tradicionals i sentit de la modernitat*). President, Wole Soyinka, poeta i escriptor nigerià.

Les conclusions d'aquesta secció comencen assenyalant que «un bon debat no hi va ser» probablement per un excés de ponències i participants que es van allargar massa fent que el públic gairebé no hi

Feliu Formosa i Benet i Jornet.

intervengués i que només li fos possible de fer-ho al final. Es considera que hagués estat molt millor que la intervenció del públic es produís abans.

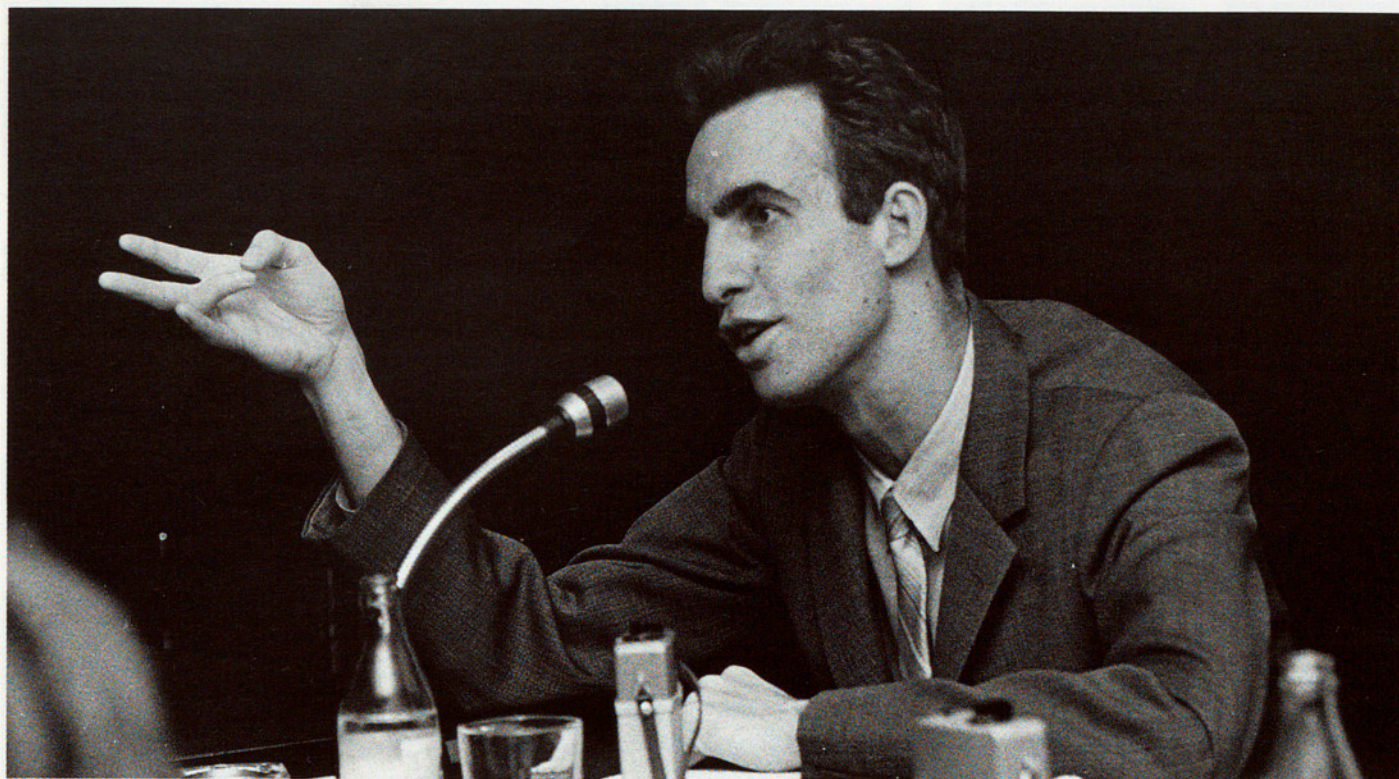
Robert Lafont referint-se a les relacions «provincials» entre Occitània i París rebutja el concepte «tradicció» entes des de la metropoli o interpretada per la «cosmopolitan bourgeoise». Per la seva banda Françoise Grund feu referència a les relacions entre el «Nord» i el «Sud» dient que, de fet el Tercer Món havia estat silenciats mitjançant una doble i paradoxal combinació entre protecció i explotació. En definitiva, es tractaria d'una «desvalorització real de les tradicions i expressions culturals dels pobles per tal de justificar una missió civilitzadora». El cas més descaratat fora el de Sudàfrica on es revaloritzen les tradicions indígenes tot mantenint però la política dels ghettos dels batustans i, per tant, una estratègia cínica de control d'una majoria per tant d'una minoria. Actualment, és diu a les conclusions, la manipulació del concepte «tradicció» es d'allò més perillosa perquè té com a finalitat l'alienació dels pobles tot venent-ho com un salt controlat dins la modernitat.

Es tractaria d'escatir doncs, i sempre en termes del teatre contemporani, la problemàtica de com adoptar les formes i estructures vàlides tradicionals sense fer concessions al gust d'una classe mitja dominant i sense desvaloritzar aquests valors artístics.

SECCIÓ 5, POLÍTICA TEATRAL I LEGISLACIÓ

(*El marc polític i la legislació com a condicionants de l'activitat teatral*). President, Hermann Bonnín, director del Centre Dramàtic de la Generalitat de Catalunya.

Hermann Bonnín ha estat l'únic president de secció que, de manera clara, al marge de la seva utilitat o del seu encert, ha presentat unes conclusions com *il faut*, expressades de manera sintètica en vuit punts, i presentades sense cap altre preàmbul que el de dir que «del contingut de les ponències, comunicacions i debats de la secció 5, es constata la coincidència de punts de vista en uns grans trets de tipus general que passem a sintetitzar tot seguit».

John Lurie, amb ell va arribar la contestació.

Dels vuit punts d'aquestes conclusions, destaquem que «1) Les institucions públiques han de donar resposta a les necessitats que planteja la iniciativa professional i la demanda real o potencial del públic», i que «2), dins d'aquest marc és fonamental el suport de l'Administració a les propostes més innovadores i arriscades». En un altre sentit, s'assenyala que «4) els perills d'una estructura excessivament burocratitzada es fan sentir en la pràctica escènica subvencionada i en els teatres anomenats públics, per als quals caldrà desenvolupar estructures administratives que facilitin el treball dels creadors».

En el punt cinquè s'expressa tímidament que «en aquells llocs on sigui possible, el teatre públic ha de coexistir amb el teatre d'iniciativa privada». Quant a la política governamental, en la conclusió 6, s'especifica que «els governs centrals hauran de revisar o/i dissenyar els marcs legislatius generals dins dels quals, de manera flexible, cada nacionalitat o regió pugui articular les seves pròpies fórmules de política teatral, d'acord amb les seves peculiaritats». I per acabar, en la conclusió 7 es recorda que «cal tenir present que una de les tasques fonamentals que ha de dur a terme una política teatral realista seria el desenvolupament de les pròpies especificitats i arrels culturals, defugint la imitació dels models institucionals i creatius ja consolidats en cultures de llarga tradició o/i tendència colonitzadora, i que no es vegin obligades a fer un teatre oficialista aquelles comunitats que no disposen d'una tradició teatral viva». Les referències al teatre català i a la situació estatal són pràcticament explícites.

SECCIÓ 6, EL PAPER DE LES INSTITUCIONS CULTURALS INTERNACIONALS

(Instruments de difusió o instruments de control).

President, Jordi Dauder, actor i president de l'Associació del Cinema i del Teatre Àrabs.

En aquesta secció participava André-Louis Perinetti, secretari general de l'Institut International du Théâtre (ITI), organisme que econòmicament depèn de la UNESCO. Perinetti presentà una comunicació en què proposava «ni difusió ni control: solidaritat». La presència de Perinetti va fer que «una part important del debat subsegüent a la lectura de les dues ponències, es centrés en el paper dels organismes internacionals, en particular de l'ITI». En aquest sentit, Dauder recull que «diverses intervencions o preguntes van plantejar dubtes sobre la independència real de l'ITI, donada la seva dependència econòmica de la Unesco. En la ponència mateix, el senyor Perinetti havia assenyalat l'estat actual de crisi de la Unesco i del Teatre de les Nacions, així com també la necessitat de reestructurar l'ITI. Alguns congressistes van posar en qüestió les veritables possibilitats de l'ITI a l'hora d'intervenir en les decisions culturals relatives al teatre, preses pels governs adherits a l'ITI».

També s'esmenta que «inevitablement, una part del debat evolucionà cap a temes locals: poca presència del teatre castellà en els teatres de Barcelona, marginació dels grups castellano-parlants... qüestions polèmiques però allunyades dels temes de les ponències». Finalment, Jordi Dauder lamenta que «una de les propostes de Moisés Pérez Coterillo —l'altre ponent de

la secció—, la constitució d'un banc de dades de teatre, no fou ni tan sols recollida, malgrat el seu interès».

SECCIÓ 7, LES NOVES TECNOLOGIES

(*Aplicació en el teatre i al servei del teatre*). President Armand Gatti, director teatral, substituït per Joan-Enric Lahosa, crític de cinema i especialista en mitjans de comunicació àudio-visual.

En mig foli pelat, el president d'urgència d'aquesta secció dedicada a les noves tecnologies explica que «en diverses comunicacions es va urgir l'interès de treballar en sistemes de representació i enregistrament que permetin de documentar el fet de la posada en escena i la urgència d'acordar els sistemes de documentació i arxiu dels diferents aspectes del fet teatral, a fi d'homogeneïtzar i facilitar la transmissió d'informació, fins i tot a nivell internacional. Per últim, la comunicació provinent de la Universitat Politècnica de Catalunya va instar l'interès d'investigacions i col·laboracions pluridisciplinàries en el mateix procés creatiu».

El balanç d'aquesta secció és notablement pobre, tot i que al paràgraf final Lahosa escriu que «el conjunt de reflexions aportades en les sessions mereixen una particular atenció de part dels responsables de qualsevol plantejament de política cultural en l'àmbit del teatre».

SECCIÓ 8, PROSPECTIVA TEATRAL

(*Supervivència, mutació o extinció del Teatre*). President, Li Moran, rector de l'Institut d'Art Popular de Liaoning, República Popular de Xina.

D'entrada, Li Moran assenyala com a primera conclusió, i potser com l'única de caire definidor, que «el discurs plural i encara divergent de les distintes ponències i comunicacions d'aquesta secció testimonia, sens dubte, la perplexitat dels creadors i estudiosos del fet teatral, no sols davant l'avenir més o menys immediat, sinó fins i tot davant la situació present», i per tant, prossegueix la reflexió del president, «Difícilment pot aventurar-se cap hipòtesi sobre les línies de desenvolupament d'una pràctica artística que presenta un panorama tan complex i diversificat, en què *allò vell* i *allò nou* conviuen en un mateix context cultural, i en què diversos contextos culturals, tot i ser contemporanis, es troben en estadis molt distints d'evolució». I encara, finalment, les conclusions d'aquesta secció plantegen un interrogant que massa sovint es deixa de banda, «com reflexionar sobre allò potencialment perdurable de l'especificitat teatral, en un món envaït i uniformat per la poderosa indústria transnacional dels anomenats *mitjans de comunicació de masses*?»

Davant d'aquest futur teatral tan fràgil i tan incert, Li Moran pensa que «les reflexions sorgides d'aquesta secció revelen, de manera explícita o implícita, aquesta relativa impotència per escapar del dubte i del desconcert, però apunten vers uns punts d'inquietud que tenen a veure amb la progressiva minorització i marginació de la institució teatral respecte de la col·lectivitat, d'aquesta vaga entitat sociològica que anomenem *públic*». Aleshores, davant d'aquest fenomen, el Congrés de Teatre recollia dues actituds, «la d'aquells que proposen remeis conjunturals i solucions a curt termini, basats en factors estructurals (per exemple, articulació teatre privat/teatre públic, complicitat amb els mitjans àudio-visuals...) o en la redefinició de la funció social, cultural i antropològica de la pràctica escènica, i la d'aquells altres que, tot assumint el caràcter inevitablement minoritari i marginal del teatre, arcaïtzant i tot, proposen una nova territorialització de les dimensions convivencials, interaccionals i perceptives que temps enrere tenia el teatre». En aquest cas, doncs, les conclusions reiteren un conegut inventari de divergències i, segons Moran, «dibuixen, en negatiu, la necessitat d'una aplicació rigorosa i científica de les tècniques prospectives en l'àmbit de l'art dramàtic, encara que sols s'apliquin en l'anàlisi d'aqueix component essencial de la relació teatral que és l'espectador, origen i destinatari de qualsevol activitat artística: la seva implicació corporal i/o imaginària en l'encontre teatral, els processos que hom vol desencadenar en ell, la seva participació en el circuit comunicacional que la pràctica escènica suscita...»

SECCIÓ 9, L'APORTACIÓ DE LA INVESTIGACIÓ TEÒRICA EN L'EVOLUCIÓ DE L'ESPECTACLE.

President, Juan Antonio Hormigón, director i teòric teatral.

A través de les diverses comunicacions, s'assenyala en les conclusions d'aquesta secció, que «s'establí l'existència de dos grans camps de la teoria teatral. El primer fa referència a la teorització sobre dramaturgia i metodologia, sobre el ser de l'actor i el sentit del teatre, desenvolupada per autors, directors d'escena o actors, i lligada a la seva pràctica artística concreta. El segon comprèn aquelles disciplines que intenten d'analitzar, descriure i valorar els mitjans i formes de significació del teatre, les relacions entre espectador i espectacle durant el procés específic de comunicació que és la representació teatral, la condició productiva de l'actor... les aportacions lligades a la semiologia del teatre tingueren en aquest cas un paper destacat».

Amb tot, Hormigón afegeix que «a través de diferents intervencions, s'insistí en la necessitat d'abordar el coneixement del teatre mitjançant un procés interdisciplinari que abasti la complexitat dels diversos aspectes que coexisteixen en el teatre, i que els integri

Miguel Angel González, Benet i Jornet i Frederic Roda.

i interrelacioni». Vaja, una idea que si més no ja fa deu anys que circula amb claredat i consistència en determinats, no tots, cenacles de semiologia teatral.

A partir d'aquestes reflexions molt genèriques, les conclusions d'aquesta secció assenyalen els temes d'anàlisi proposats per alguns dels ponents. Així, recull «la necessitat de distingir la teoria de la crítica» perquè aquesta demana «una reacció immediata, compromesa, sovint no verificada o bé inverificable, admet el dret a l'error, a la correcció, a la polèmica, i implica un judici no sols estètic sinó també ideològic i moral». També recull un fet simptomàtic de bona part del teatre actual, «el rebuig de la teoria per part dels qui practiquen el teatre, una posició que en aquest país té un cert caire de modernitat». Per això, i sobre aquesta qüestió, diverses intervencions remarcaren la necessitat que «la teoria no es formuli com un fet deslligat i solitari, sinó que miri de projectar-se sobre la pràctica teatral a través de mecanismes adequats».

A l'hora de precisar «el lloc i les formes d'acció de la teoria sobre la pràctica», quasi tothom pensava que «la relació entre els creadors i la teoria és sempre indirecta: passa per la mediació de discursos, debats i la impregnació del context que propicia l'adopció de noves perspectives i objectius respecte al treball teatral». En un darrer paràgraf, s'apunta de manera escarida que «el dramaturg, en el sentit centre-europeu del mot, podria ser l'agent de projecció de la teoria sobre la pràctica teatral». Novament, les conclusions d'una secció, aquestes, amb prou feines arriben a delimitar amb un to en excés genèric les característiques dels conflictes que cal resoldre, a plantejar, amb el rigor i la profunditat que demana una certa eficàcia, els camins d'una possible solució als problemes vagament anunciats ●

FRANCESC BURGNET I ARDIACA
Periodista i crític de teatre

GONÇAL PÉREZ DE OLAGUER

EXPECTACIÓ ENTORN DE BARBA LECOQ, MARSILLACH I MIN TANAKA

Les intervencions en les sessions plenàries del Congrés Internacional de Teatre d'Eugenio Barba, Jacques Lecoq, Min Tanaka i Adolfo Marsillach tingueren un especial interès. Hi haguè molt públic, un clima de constatable expectació abans de l'inici de les sessions i unes intervencions que, al final, resultaren francament interessants. Foren, a més, unes intervencions plenes de vitalitat en l'exposició feta pels respectius ponents. I, una altra dada que, al meu parer, podria justificar comentar-les en un mateix apartat és que totes apuntaren dades concretes i, a través de cadascuna d'elles, quedà molt clara la forma de pensar —teatralment parlant— del ponent corresponent.

La personalitat d'Eugenio Barba està estretament lligada a l'Odin Teatret, una companyia creada per Barba l'any 1965 i radicada un any després a Holstebro (Dinamarca) i al concepte del Tercer Teatre, que Barba impulsà a mitjans dels anys 70, amb el seu Manifest del Tercer Teatre. L'Odin Teatret ha actuat a Barcelona en diverses ocasions, i també a les principals capitals de l'Estat espanyol. És per això que despertà expectació la intervenció d'aquest expressiu professional, un home de parlar vehement, que pràcticament improvisà la seva ponència —en francès— i que parlà en castellà amb els periodistes en una llarga i amena roda de premsa.

un nou estat

Eugenio Barba no llegí la seva ponència, titulada, «EL COS DILATAT. LA CREACIÓ TEATRAL EN UNA PERSPECTIVA ANTROPOLÒGICA», sinó que improvisà al voltant de les seves conegudes

Jacques Lecoq: la lliçó d'un mestre.

teories sobre el paper de l'actor en el procés creatiu de l'espectacle. «Es tracta de crear un nou cos, artificial, fictici, dilatat, que fa notar la seva presència abans d'expressar res». Barba afirmà que «no es tracta d'interpretar sinó d'aconseguir un nou estat, trobar una altra arquitectura de tensió (mitjançant un canvi del centre d'equilibri), diferent de l'habitual, que serveixi per a crear un cos més profund i fer que l'espectador rebi la presència de l'actor d'una manera més bella».

Tant en el temps destinat a la seva ponència com en el de la roda de premsa, Barba parlà amb claredat del que és per a ell el text teatral, ja que en els espectacles de l'Odin Teatret no és l'element principal. «El text és un dels elements», digué. «Quan es parla del text es pensa en alguna cosa que ja està escrita; però hem de tornar al sentit etimològic del mot: text ve de teixir, és com un teixit compost per fils, és la presència de l'actor, les relacions que l'actor construeix, les paraules que

diu i com les diu, la proximitat o la distància amb el públic, els llums, els objectes escènics... Tots aquests elements són com fils que, entreteixits, creen el que és el text espectacular». Per a Eugenio Barba, la teoria teatral ha de tenir una explicació pràctica. «El teatre ha d'ésser quelcom que colpeixi a nivell sensorial i que després ens obligui a reflexionar». En el Congrés de Barcelona, Barba acabà parlant de les seves experiències amb l'Odin Teatret i amb l'Escola Internacional d'Antropologia Teatral —fundada l'any 1979 i ambdós dirigits per ell— que serien la pràctica i la teoria d'un procés de contínua investigació sobre els fonaments del treball de l'actor.

lecoq

El famós mim francès Jacques Lecoq fou un dels grans triomfadors del Congrés Internacional de Teatre. Si mesurem l'èxit per l'expectació creada, per l'audiència assolida, Lecoq s'enduu la palma. La seva ponència —«Teatre i moviment»— féu que fos totalment insuficient la sala del Palau de Congressos. Després, a la tarda, el teatre Romea també fou insuficient per acollir a tots els qui volien assistir a la conferència-espectacle «Tout bouge».

Jacques Lecoq il·lustrà a la tarda allò que havia explicat al matí. El qui fou mestre directe —a la seva escola de París— d'actors com Albert Vidal, Joan Font, Anna Lizaran, o Albert Boadella, defensà amb gran estimació la funció del mim, el concepte del mim —un terme maltractat, digué— el valor del gest, la força del silenci.

Lecoq entusiasmà el públic, que rigué i l'aplaudí amb força. En la seva ponència —uns quants folis en els quals Lecoq recollia els punts que després desenvolupava— partí d'aquesta realitat: «Moltes companyies joves nascudes de la improvisació i d'una deter-

minada tècnica corporal, es recolzen sobre el gest i sobre la imatge per crear el seus propis espectacles. Aquests tipus d'espectacles estan creant la seva pròpia xarxa, perquè són espectacles que es comprenen sense el coneixement de cap llengua en particular, excepte la més universal: el gest».

teatre del gest

Per a Lecoq, el mim es troba en el cor del fet mateix del teatre del gest. I Lecoq volgué clarificar aquest terme, «que resulta equívoc i portador al mateix temps de la prohibició de la paraula i del silenci, de la seva exaltació». Lecoq es mostrà disconforme amb l'habitual resposta a l'hora de definir el mim: «És un actor que no parla», s'acostuma a contestar.

Amb humor, claredat i qualitat, Jacques Lecoq explicà les diferències entre mim, pantomima, mime-tisme i mímica. I acabà assegurant que, feliçment, el mim comença a canviar i a sortir del ghetto o dels

Mintanaka: la força expressiva del cos.

Adolfo Marsillach: humor i sarcasme.

formalismes que l'empresonaven. «Cada actor és un mim i és en el seu cos on s'organitza el joc constant de les impressions i les expressions. Però, existeix una diferència entre la pantomima i el mim, entre la paraula reemplaçada pel gest i el gest que s'expressa sense la paraula, en un territori on ella no hi té lloc. Es tracta de dos silencis de qualitat diferent».

Finalment, Lecoq assegurà que no hi ha competència entre el gest i la paraula, «excepte quan són posats en un mateix pla i un dels dos vol reemplaçar l'altre per dir-ho tot, fent que els gestos reemplaçin a la paraula o que les paraules expliquin el que l'acció hagués pogut mostrar».

adolfo marsillach, brillant i mordaç

«El teatre es mor?», s'interrogava Marsillach en el títol de la seva brillant ponència. I acabà amb aquestes paraules: «el teatre no es mor; el que mor és una determinada manera de fer-lo». La ponència d'Adolfo Marsillach tingué la gran virtut de reflexionar en veu alta sobre el temps present i de referir-se a temes concrets i puntuals de la vida escènica espanyola. A més, Marsillach utilitzà el seu ja conegut to irònic, entre l'humor i el sarcasme, i sempre intel·ligent.

Marsillach admeté que el teatre espanyol està en crisi i buscà les raons d'aquesta crisi. «¿Als especta-

dors se'ls ha de parlar de manera nècia, com burlescament escriu Lope o, al contrari, s'ha de navegar contracorrent lluitant contra els seus gustos?», es preguntà. Després, entre els riures dels presents, demanà: «¿què és pitjor: un local ple d'estúpids o un altre ple d'intel·ligents? No és fàcil respondre a aquesta qüestió sense caure en postures maximalistes».

Després es referí al tema de les subvencions, el com i el perquè. I acabà centrant l'actual moment del teatre a Espanya en aquests termes: «O es fa teatre dins de l'Administració de l'Estat i s'acaba a les ordres —per ben intencionades que siguin— dels funcionaris, o es fa fora i s'acaba a les mans —amb pitjors intencions— dels creditors. El teatre privat està desapareixent». I apuntà cap a una tercera via: la dels teatres concertats. A la segon apart de la seva intervenció, Marsillach parlà del públic. «¿Què opina el públic de tot això?» I confessà de manera mordaç: «és que jo tinc la sospita que al públic tant li fa». Després, s'endinsà en la realitat del teatre a Barcelona, en la pèrdua de la condició itinerant de l'actor i la seva repercussió a Barcelona. Acabà parlant —i no gaire bé, per cert— de la crítica teatral barcelonina dels anys 60. «Els crítics escriuen per als directors dels seus diaris, per a la professió teatral —especialment les persones que envolten l'obra que s'acaba d'estrenar— i, sobretot, per als altres crítics (...)».

Eugenio Barba: un discurs improvisat.

la frontera de la cultura

La brillant ponència d'un Marsillach més brillant que mai, acabà tractant el tema del teatre públic enfront del teatre privat i sobre l'actual auge del primer, aquí a Espanya. La paraula «dirigisme» aparegué amb profusió de dades. «Estem assistint al gran auge del teatre públic i a la desaparició del teatre privat. Aquest trànsit, com era d'esperar, provoca algunes convulsions. Una pregunta queda a l'aire: ¿aquest fenomen és bo o dolent? No em resulta senzill de respondre».

min tanaka, la nota exòtica del congrès

El japonès Min Tanaka, amb el cap rapat i la vestimenta típica del seu país, és un dels més brillants exponents d'una dansa molt personal que parteix del Butho, però que és el resultat del llarg procés d'investigació que ell ha seguit durant aquests anys, sobretot des del Body Weather Laboratory (Laboratori meteorològic del cos), que fundà l'any 1978.

La ponència presentada per Tanaka en el Palau de Congressos de Montjuïc fou pràcticament una explicació, —recolzada en la projecció d'esplèndides diapo-

sitives— de les seves pròpies experiències. Després, i a petició dels presents, Min Tanaka ballà sobre la llarga taula de la gran sala del Palau de Congressos i demostrà ser un ballarí excepcional, amb un magnífic domini del cos. Tanaka, nascut a Tokyo l'any 1945, digué: «Des dels tres anys he participat en festivals de dansa, però no creia en les formes tradicionals i tot seguit vaig començar a improvisar». Tanaka ens explicà que ben aviat va decidir seguir el seu propi estil, crear un nou llenguatge a partir del Butho.

L'experiència de Min Tanaka és apassionant. Ha ballat arreu: als deserts, als boscos, a la vora del mar, als carrers, etc. Part d'aquestes actuacions quedaren reflectides en la projecció de diapositives. «La dansa és una voluntat de lluitar perquè el JO romanguí obert a les seves relacions amb el món (...)», digué. Després, tot quedà traduït en trenta minuts de ball sobre la taula de la sala de Congressos. Contradiccions de tot tipus, gest. Min Tanaka deambulà per l'improvisat escenari mostrant-nos l'enorme domini del cos, l'estranya bellesa d'uns moviments no menys estranyament rítmics. Fou sens dubte, la nota exòtica del Congrés •

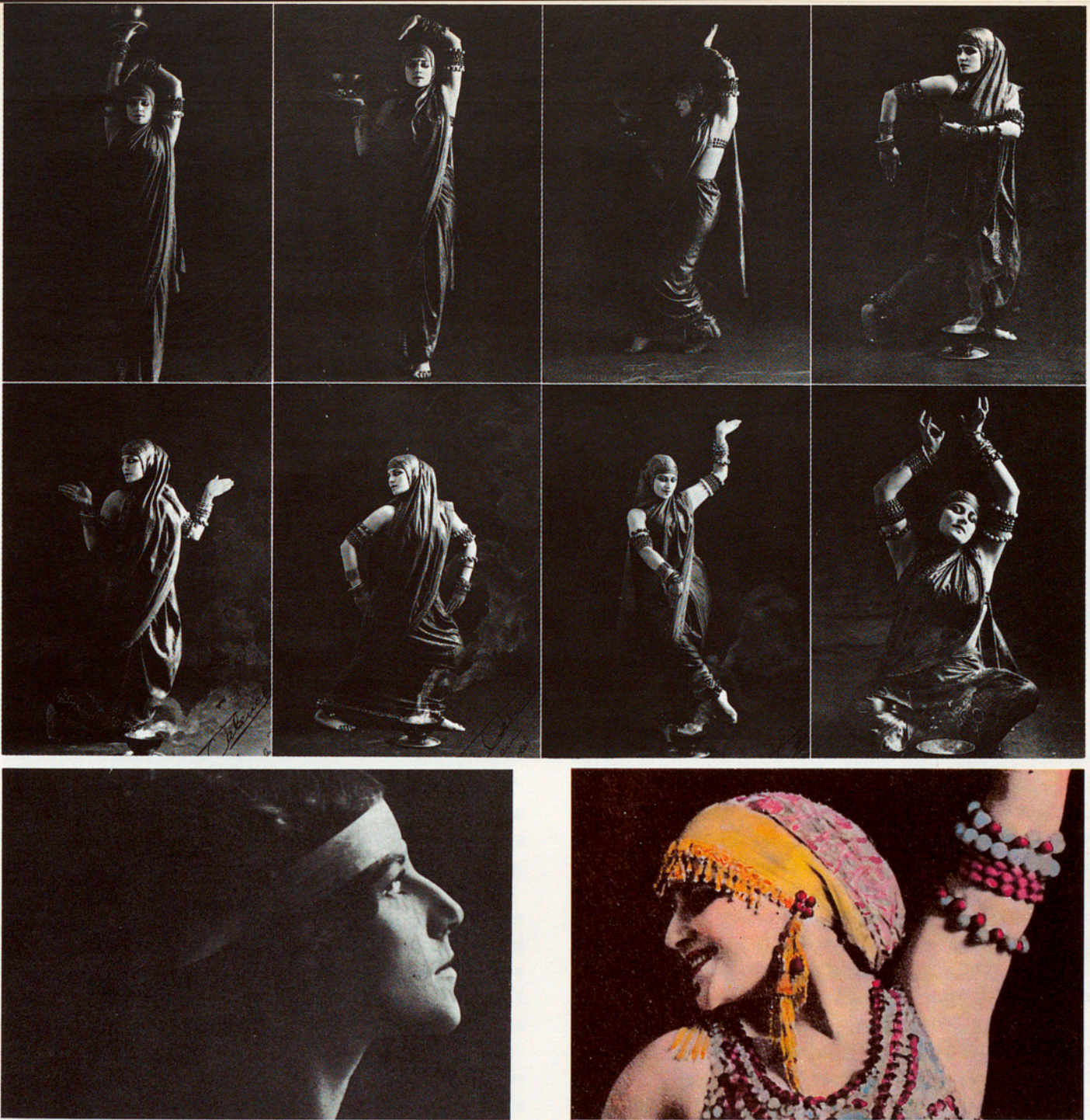
GONÇAL PÉREZ DE OLAGUER
Periodista i crític de teatre

A VOLTES AMB EL CONGRÉS INTERNACIONAL DE TEATRE A CATALUNYA

PILAR RAHOLA

EL TAFETÀ VERMELL DE
LES SABATES

Tortola valència recuperada del cruel oblit:

La màgia d'una bellesa exòtica, arquejada pel joc sinuós de la dansa, el ressò de les llegendàries gestes, recontades per tots aquells que les van somiar, uns crims, excessius en la seva sensualitat, el bagul dels viatges, els vestits, i el tafetà vermell d'unes sabatetes gairebé de nina. Tòrtola València. I una exposició, que ens fa reviure el gust i l'aroma d'una època.

Paradigma d'un tipus de feminitat extrema, acurada en els detalls, que s'anava fent pas enmig de la moral de principi de segle. Tòrtola València també fou l'exponent més transparent d'una manera d'entendre l'art i consegüentment la vida. La vida com a deslliurament, immediatesa i explosió dels sentits.

Però aquella era encara una època amb capacitat de sorpresa i amb sentit de l'escàndol, i el testimoniatge viu, rítmic de Tòrtola València era un testimoniatge amb efectes sacsejadors. Ondejant el cos s'ondejaven

els principis, les pors ancestrals i una manera d'entendre el món que anava essent irremissiblement caduca.

Amb el canvi d'esquemes i de registre lingüístic o de sentit de l'art que s'ha operat, el símbol de Tòrtola València s'ha anat substituint per la mítica de Tòrtola València. La nostra absoluta incapacitat per a la sorpresa difícilment pot copsar, en tota l'amplitud, els elements distorsionadors que jugaven en la màgia que l'envoltava i que accentuaven, més si cal, el talent rebel de la seva manera de veure el món i de relacionar-se.

Tòrtola, doncs, com a mite, evocant-nos una parcel·le ja perduda de la utopia. Per al record, l'enveja d'unes nits de dansa ja irrecuperables, l'alè demiúrgic que transpirava i el ressò de color d'un tafetà vermell sobre unes sabates de nina ●

PILAR RAHOLA, escriptora i periodista

JOSEP YLLA

UN PASSEIG PER LA HISTÒRIA DEL TEATRE CATALÀ

L'any 1929, començada la Dictadura del general Primo de Rivera, es va celebrar a Barcelona la II Exposició Internacional, de la qual la ciutat va sortir fortament endeutada. Dins de l'Exposició es va celebrar el III Congrés de la Societat Universal de Teatre, organitzat per l'Institut del Teatre Nacional, nom que la Dictadura havia donat a l'Escola Catalana d'Art Dramàtic. Per Barcelona van passar personalitats com F.T. Marinetti, Fermin Gémier, Silvio d'Amico, Gaston Baty o Alfred Kerr. En general, com corresponia als temps que s'estaven vivint, gent més aviat conservadora. Però probablement la fita més important d'aquest congrés, va ser la inauguració del Teatre Grec a Montjuïc.

Més de mig segle després d'aquest fet, s'ha celebrat a Barcelona un nou Congrés Internacional de Teatre, organitzat per l'Institut del Teatre, hereu d'aquell Institut del Teatre Nacional. Havia passat massa temps i massa coses per poder parlar d'un II Congrés Internacional de Teatre a Barcelona. Però els organitzadors han volgut que d'alguna manera aquell congrés del 1929 no quedés totalment despenjat del que se celebrava. Una exposició, «El passeig del teatre», ha unit els dos certàmens a través d'un passeig per la història del teatre català de 1929 a 1985.

Posats a oferir un passeig, a les Drassanes s'ha instal·lat una reproducció en miniatura de la Rambla de Barcelona, on no falta ni un quiosc, que, en aquest cas, ha posat la editorial Millà, una de les poques cases que encara queden amb tradició de publicar llibres de teatre. Només les botigues de *souvenirs* per a turistes despistats i els bars-hamburgueseries que avui poblen la Rambla de dalt a baix han estat substituïts per alguns dels passatges més destacats de la història del teatre català: les acaballes de la Dictadura i l'intent de

Erwin Piscator a Barcelona (1936).

L'assemblea de treballadors de l'espectacle al Saló Diana (1977).

normalització de la Generalitat republicana, el teatre militant dels temps de la guerra, els anys difícils de la prohibició en la primera postguerra, el començament de la represa, els inicis del teatre independent i el seu posterior desenvolupament, per acabar amb el procés d'institucionalització en el qual estem immersos.

El passeig comença lògicament pels orígens (orígens del congrés, s'entén, no pas del teatre català, que, per això, ens hauríem de remuntar a bastants segles enrera), quan es va celebrar l'esmentat Congrés de la Societat Universal de Teatre. Entre les imatges més insòlites de tota l'exposició, n'hi ha precisament una del dia de la inauguració del Teatre Grec, el 17 de juny de 1929. La fotografia està presa des de darrera l'escenari. L'actriu Josefina Tàpies recita d'esquena al fotògraf mentre, al fons, l'escolten uns quants, més aviat pocs, congressistes del 29; el conjunt produeix una imatge d'una certa tristosa.

Passejant pel bulevard de la Generalitat republicana s'ensopega amb les mateixes pedres d'avui. D'una banda, els projectes del conseller Ventura Gassol de crear tres teatres nacionals (un d'òpera, un d'opereta i un de comèdia), que mai no es van poder concretar en realitat. Per altra banda, una política de premis i subvencions... En aquest moment seria injust no detenir-se un moment per descobrir de la mà de Margarida Xirgú les obres d'un jove poeta aleshores desconegut i que passava llargues temporades a la costa catalana, Federico García Lorca.

En esclatar la Guerra Civil, la CNT, el sindicat majoritari en el món de l'espectacle, es fa amo del carrer i col·lectivitza els teatres. Des de la taquillera a la primera actriu, tothom passa a guanyar el mateix. I els espectacles, abans d'estrenar-se, han de ser avalats pel sindicat anarco-sindicalista. La Generalitat mentrestant mira de conservar alguna esfera de poder. Josep Carner Ribalta, un dels convidats del Congrés d'aquest any, va ser nomenat Comissionat d'Espectacles i va nacionalitzar el Liceu, que es va convertir en Teatre Nacional; el Poliorama, passà a dir-se Teatre Català de la Comèdia (nom que la Generalitat actual ha rescatat amb l'operació Flotats), i el Palau de la Música.

Quatre dies abans que entressin les tropes franquistes a Barcelona, tots els teatres de la ciutat tancaven les portes. Tot un presagi d'allò que esperava al teatre català. Tota manifestació en la pròpia llengua era prohibida. Fins i tot, en el cas dels *Pastorets*, perquè l'acte no fos il·legal, era necessari que «la representació no constituïera un espectacle públic», segons les disposicions de l'aleshores governador civil de Barcelona, Wenceslao González Oliveros. La diàspora, d'altra banda, havia obligat la majoria d'intel·lectuals a enfil·lar el camí de l'exili. Les obres en català queden circumscrites a l'àmbit de les lectures domèstiques. Josep Maria de Sagarra aprofitava aquest parèntesi forçós per traduir 28 obres de Shakespeare.

Ricard Salvat.

La primera obra comercial en català, *El ferrer del tall*, interpretada per Joan Borràs, no va ser autoritzada pel governador fins a 1946. La censura, però, continuava essent forta i, sovint, arbitrària. En alguns casos s'arriba al ridícul. Així, abans de l'estrena de *Qui-riquibu*, de Joan Brossa, l'autoritat governativa envia una circular a la companyia, per la qual «las señoritas que realizan un streap-tease deberán cubrirse con un bikini de dos piezas» (sic). Les fotos de la representació demostren, efectivament, que el despullament de les dues senyores no va traspasar els límits fixats.

La primera alenada d'aire fresc arriba amb la creació de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona i, més tard, de l'Escola Adrià Gual, dos fets que es poden considerar com els inicis del teatre independent que, la dècada següent, la dels seixanta, va experimentar una forta expansió. Molts dels grups que aleshores surten, Els Joglars, Claca, Comediants, Dagoll Dagom o La Gàbia, són encara avui els pilars del teatre català. Mort Franco i després de fracassar l'experiència autogestionària de l'Assemblea d'Actors i Directors, amb el restabliment de la Generalitat s'entra en un procés accelerat d'institucionalització del teatre català. Si algú encara en dubtava, del «passeig del teatre» en surten alguns bulevards on la Generalitat, l'Ajuntament de Barcelona i TV3 exposen els seus projectes passats i futurs.

La passejada no es pot acabar sense passar, encara que breument, per l'espai de les sales independents -Regina, Cúpula Venus i Villarroel- i l'experiència del Teatre Lliure. Un espai dins el Congrés on cap fins i tot la contestació al mateix congrés de la mà d'un pasquí de la Cúpula Venus •

JOSEP YLLA, periodista

JOSEP ROVIRA

UNA LECTURA (FOTOGRÀFICA) DEL QUE HA ESTAT EL MÓN DE L'ESPECTACLE A CATALUNYA

Potser semblarà una mica estrany començar a parlar d'una exposició fotogràfica a partir d'una figura retòrica, però és que els esdeveniments que la van envoltar i la mostra mateix en si —la de «Espectacle a Catalunya», de Josep Gol— hi obliga. Gol, altrament conegut com Josep Maria Armengol, i un grup més de fotògrafs de l'Associació de Fotògrafs de Premsa de Barcelona han anat reunint aquests últims anys de treball uns materials que ara ens presenten i que tenen per objecte el món del teatre.

El magic Hausson.

Una cultura com la nostra, situada a l'àrea mediterrània, comporta que el teatre clàssic, d'escenografia italiana, hagi traçat ponts d'enllaç amb el folklore i la tradició de les festes populars. D'aquesta simbiosi se n'extreu, entre altres resultats, una utilització del carrer com a espai escenogràfic. Això és el que insinua un dels textos introductoris que hi havia a l'entrada de l'exposició i que també és al catàleg editat. I aquí és on va sorgir la primera de les paradoxes, el fenomen retòric de què parlàvem abans.

Quan l'exposició encara no feia ni una setmana que

Tortell Poltrona.

Acumiamament a Charlie Rivell.

Els comedians: «cena».

Madame Arthur.

Tours La Cubana.

funcionava, una part de l'atrezzo que hi figurava —uns ninots dels Comediants que hi havia al carrer, davant la porta de la Sala Arcs—, va ser retirada davant les protestes de l'entitat propietària de la sala. Ves si no és contradicció i paradoxa que una exposició dedicada a l'espectacle a Catalunya, i que proclama la utilització del carrer com a tret definitori de la cultura pròpia, hagi de recular portes endins forçada per les circumstàncies.

Però això no és tot pel que fa a la retòrica que es podria extreure de l'exposició. Una visita a la mostra de Gol i dels fotògrafs de premsa de Barcelona presenta alguns interrogants que tot seguit passarem a analitzar.

Moltes vegades s'ha parlat de les característiques diferenciadores de la fotografia en relació amb altres tècniques de la imatge del nostre segle, el cine i el més modern vídeo. L'arribada de l'animació de la imatge podria haver significat d'entrada el menysteniment dels recursos de la fotografia, si bé per sort no ha estat així. La fotografia, a diferència de la imatge en moviment, és una ficció que no existeix més enllà de les coordenades pròpies del paper o de la transparència. Es diu que si el vídeo és a les arts escèniques com la memòria al cervell humà, la fotografia és el concepte pur i intangible, carregat d'elements fins i tot màgics i irracionals, com qualsevol pensament humà.

És d'aquesta manera com hem anat donant forma a la segona de les paradoxes que surten a rebre l'espectador de la mostra «Espectacle a Catalunya». Una de les fotografies de Gol de la sèrie dedicada als Joglars és la que dona peu a tota la reflexió anterior. Un bisbe *full té* a les mans els comandaments d'una de les més sofisticades criatures de la tecnologia contemporània, una càmera de vídeo. La foto, feta en un dels assajos de *Teledium*, ja té de entrada un reclam extraordinari. No és normal veure hàbits de capellà al darrera d'un munt de cables i visors. Però és que, a més la presència d'una càmera de vídeo fa pensar en el protagonisme que aquest aparell té, quan la majoria de vegades, el que en veiem és sols el resultat, és a dir, les imatges filmades.

Feta aquesta reflexió, hi ha dues maneres de veure i d'entendre la mostra de «Espectacle a Catalunya». La

primera podria reduir-se a la visió d'un seguit de fotografies fetes en un ventall d'obres de teatre que han passat pels escenaris catalans en els darrers anys. La segona significaria una lectura interpretada de les fotografies que es presenten a l'exposició. Si se segueix la primera, ni la mostra és exhaustiva ni les fotografies criden l'atenció per la seva extraordinària factura. És clar que es podria argüir que la fotografia de premsa no sempre pot aconseguir oportunitat i condicions tècniques immillorables i que el que hi preval és la quantitat d'informació que pot arribar a copsar cada obertura de la cortineta, però també ha de quedar clar que no és el mateix fotografiar reunions de polítics que esportistes en acció o actors interpretant, i que l'estètica de tot moviment o d'una escenografia facilita les coses, però també exigeix molt més.

Serà doncs, la segona fórmula de lectura de l'exposició, la que podrà arribar a donar algun sentit o bastir una ànima que lligui tota l'obra presentada a «Espectacle a Catalunya». Ja ho diu el mateix autor de les fotografies en el catàleg. «Aquests són uns quants segons de diversos espectacles per tal de fer un nou espectacle, un espectacle fotogràfic».

Si recuperem ara el debat que abans portàvem i que ens feia veure la fotografia com una ficció que no existeix en la realitat ni enlloc més que en els eixos del negatiu, podrem entendre una mica més el valor de «Espectacle a Catalunya». El problema és que no sempre la ficció és perfecta i que unes fotografies que haurien d'entrar pels ulls són algunes vegades massa tallades pel cantó del gènere periodístic, que, com deiem abans, prefereix la informació abans que la creació.

I acabem amb una paradoxa legal. Tal com una carta que es repartia a l'entrada de l'exposició indicada, Josep Gol no havia aconseguit que la revista per a la qual havia treballat, *Cambio 16*, li tornés els negatius que per simple propietat d'autor li pertanyen i que havia decidit d'incloure en l'exposició.

No hi va hever res a fer i els drets de tot fotògraf a recuperar els seus negatius es van veure un cop més conculcats●

JOSEP ROVIRA, periodista.

FRANCESC IMBERNON GREGORI CASAMAYOR

UNA ULLADA CAP ENDARRERA, UN PAS CAP ENDAVANT

Un polític, o potser un gramàtic, va dir no fa gaire que les dictadures són només parèntesis en la història dels pobles. La imatge, encara que discutible, ens serveix. Pel que fa a l'ensenyament a Catalunya, ens cal tornar enrera, abans que s'obris el parèntesi, per reprendre el fil d'una pràctica educativa que era aleshores capdavantera d'Europa. Per això cal recuperar les obres de mestres, pedagogs, filòsofs..., tal és l'esforç que ara ha iniciat l'Editorial EUMO, conjuntament amb la Diputació de Barcelona, amb la col·lecció Textos Pedagògics.

Per altra banda, tancar un parèntesi no vol dir que l'esforç de tants homes i dones s'hagi de perdre. Malgrat les condicions desfavorables, els professionals de l'ensenyament han treballat de valent per aconseguir una educació respectuosa de l'infant, crítica, arrelada al medi. Gràcies a aquest treball, l'escola a Catalunya està prou madura per rebre un material que trenqui el monopoli del manual únic. Ens referim a la Biblioteca de la Classe (B.C.), editada per l'Editorial GRAÓ amb el suport de la Diputació de Barcelona.

Hom és conscient que qualsevol pràctica ha d'estar orientada per una determinada teoria. Per altra banda, en iniciar una reflexió sobre qualsevol disciplina, ens convé conèixer el que sobre aquella qüestió se sap, allò que ha estat ja investigat, els errors i encerts d'altres experiències, etc. I, finalment, abans de preguntar-se com fer les coses —preocupació intensa per la pedagogia oficial hom s'ha de preguntar per què fer les coses, reflexió cabdal que ens donarà els elements i les tècniques necessaris per portar a terme un determinat projecte.

Pel que fa a l'ensenyament, en ençar un treball pedagògic, i fins i tot de

divulgació educativa, cal fer referència a èpoques pretèrites —quan encara no s'havia obert el parèntesi—, ja que, com s'ha dit, abans de la guerra civil, Catalunya havia assolit un grau de qualitat a l'ensenyament que la feia capdavantera a l'Estat espanyol i la col·locava en primera línia dels països europeus. Per exemple les tècniques Montessori —el primer llibre de la col·lecció Textos Pedagògics és *La descoberta de l'infant*, de Maria Montessori— ja s'havien introduït a les escoles de pàrvuls, i també es coneixien i practicaven les tècniques Freinet, inspiradores dels principis que originen la col·lecció Biblioteca de la Classe (B.C.).

A hores d'ara, moltes de les nostres escoles tenen tendència al practicisme. Això es pot comprovar amb l'anàlisi dels llibres que les diverses editorials han anat publicant els darrers anys: textos de caire pràctic o quasi receptari, mitjançant els quals els mestres tenen notícia d'experiències o reben consignes d'altres companys que han experimentat una determinada tècnica pedagògica. Sortosament, cada vegada més, estem aprenent que en educació no hi ha receptes vàlides i s'estén més el principi de la desigualtat: *tot és desigual i tot és irrepètible*. L'experiència d'un mestre o educador —encara que enriqueixi la pràctica escolar— no serveix íntegrament per a un altre; les solucions que hom ha trobat davant d'una determinada estructura escolar, uns infants, uns companys, etc., mai no poden ser aplicades, sense una profunda revisió, a una altra circumstància. Aquest aprenentatge s'ha assolit com a conseqüència d'una millor formació dels mestres, que els permet reflexionar sobre el fet d'educar i sobre com educar.

En aquesta línia s'insereixen perfec-

tament les col·leccions Textos Pedagògics i Biblioteca de la Classe (B.C.), que, conjuntament amb la Diputació de Barcelona, han encetat l'Editorial EUMO i l'Editorial GRAÓ respectivament. Ambdues col·leccions són complementàries; la primera intenta posar a l'abast dels mestres un patrimoni que s'havia perdut al llarg dels anys: les aportacions de pedagogs —tant de casa com estrangers— l'obra dels quals ha fet avançar l'escola en la direcció del progrés. Les seves aportacions, tant pràctiques com teòriques, havien passat a la història de l'educació —sovint sense enriquir l'experiència col·lectiva— i a poc a poc, a causa del temps i les línies editorials, s'havien perdut o es trobaven resumides en poques ratlles dels manuals de pedagogia.

La col·lecció Biblioteca de la Classe (B.C.) és un pas endavant que, després d'una ben acurada formació fonamentada en els principis de l'escola activa i democràtica, els mestres i els teòrics han de fer el treball escolar amb materials que permetin una formació no unidireccional i estereotipada dels infants, sinó, ben al contrari, que pugui ser confrontada amb altres formes d'apropar-se al món —la història, la geografia, l'economia, les tradicions —tot enriquant així la seva pròpia visió personal.

una ullada cap endarrera

La major part dels actuals mestres han rebut una formació «ideològica» empobrida culturalment a les Escoles Normals. El mestre amb el llibre de text, repetit tantes vegades com nens repetits tenia a l'aula, ha anat reproduint —fent servir la memorització com a única «tècnica didàctica»— coneixements inútils i actituds insolidàries, l'assimilació, o no, dels quals es produïa al marge del context social que envoltava les famílies i l'escola. Els nens que gaudien d'un medi favorable n'aprenien, malgrat tot, i els altres, els més desfavorits, es limitaven a «patir» l'escola. Potser tots tenim records prou il·lustratius en aquest respecte.

Des de feia algunes dècades —en cer-

cles primer més o menys restringits i després cada cop més amplis i oberts—recuperar i editar textos pedagògics en català era un vell projecte —molts cops ajornat— que es plantejaven tots els professionals preocupats pel progrés de l'escola. Textos que els mestres que ens havien ensenyat les línies d'una nova forma d'entendre l'educació dels infants esmentaven constantment i que la nostra curiositat pedagògica recerca-va a calcs llibreters de vell, on, amb molta sort, en trobàvem una edició antiga o una de sud-americana. Molts d'aquests textos passaven de mà en mà, esperant el dia que una editorial agosarada pogués conjuminar quelcom tan difícil com és fer públiques aquelles obres que ens han fet avançar cap a una escola activa amb la necessària rendibilitat de les inversions econòmiques.

Ningú, però, no gosava publicar —i, no cal dir-ho, havia d'ésser en castellà— aquells textos que havien servit de base per construir l'escola d'ahir, ja que estaven convençuts que ens donarien pistes per construir l'escola de demà. No gosaven editar-los per diverses raons: entrebancs burocràtics, dificultats de recuperar la inversió a causa de la minsa demanda, etc.

Però el parèntesi es va tancar, la societat es va veure immersa en un procés de canvi i l'escola s'ha anat transformant, sovint a remolc de les

altres institucions, i s'ha vist obligada a modificar i a cercar noves tècniques i noves formes d'ensenyar.

Tot nou edifici necessita d'unes bastides que permetin la seva construcció: la col·lecció Textos Pedagògics de l'Editorial EUMO, amb el suport de la Diputació de Barcelona, ens ofereix els elements de reflexió teòrica necessaris per tirar endavant l'edificació d'una escola nova.

En el moment d'escriure aquestes línies s'han publicat tres volums d'aquesta col·lecció: *La descoberta de l'infant*, de Maria Montessori, *La mesura objectiva del treball escolar*, d'Alexandre Galí, i *Democràcia i escola*, de John Dewey. A continuació editaran *L'Emili de J.J. Rousseau*, *Com Gertrudis ensenya els seus fills* de J. Pestalozzi, *Escrits pedagògics* de J. Piaget, *Els dons i altres escrits* de J. Fröbel, etc.

La col·lecció Textos Pedagògics disposa d'un equip assessor que avala la qualitat dels textos escollits. Tots ells són persones de vàlua en el camp de les Ciències de l'Educació, a més amb la particularitat que es tracta d'un equip multidisciplinari, la qual cosa permet una estructuració de la col·lecció des de diferents perspectives, tant pedagògiques com ideològiques.

Els llibres no són només una reproducció en català dels textos publicats un dia, pels autors, sinó que l'edició

compta sempre amb acurades introduccions, fetes per una o diverses persones amb un coneixement exhaustiu de l'autor o de la pràctica pedagògica que hi defensa. La informació prèvia al text és realment interessant no tan sols per l'anàlisi que els prologuistes fan de la vida i l'obra de l'autor, sinó també per la informació que subministra: obres completes, bibliografia, cronologia, etc., que esdevé una eina útil per endinsar-se en el text, amb un coneixement acurat del marc en què es va produir. És d'agrair també que els textos originals hagin estat traduïts al català; la col·lecció guanya així en rigorositat com correspon a tot projecte d'aquesta transcendència. La col·lecció Textos Pedagògics ha estat un anhel fet ara realitat.

un pas endavant

La col·lecció Biblioteca de la Classe (B.C.) de l'Editorial GRAO i la Diputació de Barcelona, de la qual trobem cinc volums publicats, és també una antiga aspiració que, a casa nostra, es va arrossegant des del primer quart d'aquest segle: la possibilitat d'eliminar el manual d'ensenyament com a text únic a les aules.

Ja Célestin Freinet va publicar pels anys trenta un petit volum que portava com a títol *Plus de manuel scolaire*, on justificava coherentment com un mestre no pot treballar els coneixements, les actituds i les habilitats dels infants mitjançant una sola visió del món o la visió d'una sola persona. A partir d'aquesta anàlisi, els educadors de l'anomenada escola activa començaren a recercar alternatives per introduir noves tècniques on el llibre fos un mitjà i no una finalitat com a l'escola dita tradicional. D'aquesta reflexió sortiren materials nous: *Bibliothèque du Travail* a França, *Biblioteca di Lavoro* a Itàlia, *Cambridge Topic Book* a Anglaterra, etc. A casa nostra, una prestigiosa editorial va traduir, fa anys, alguns llibres de la *Bibliothèque du Travail* francesa, però, ja sigui perquè es tractava de traduccions o, perquè els mestres —i l'escola— no havien assolit el grau de maduresa suficient per introduir material alternatiu, la col·lecció no va tenir l'èxit desitjat i va desaparèixer.

La Biblioteca de la Classe (B.C.) són monografies sobre qüestions diverses — presents implícitament o explícitament en els programes escolars— tractades amb la doble finalitat de donar als nois —en aquest cas, d'onze anys endavant— una visió de fets complexos des de punts de vista plurals, oferint a l'alumne lector la possibilitat d'esdeve-

nir protagonista de la investigació proposada. Fins ara, han estat publicats: *Lluci Emili Patern. Legionari i ciutadà romà*, *Perot Rocaguinarda. Bandoler del segle XVII*, *El bosc i la bassa. La vida en dos ecosistemes*, *Jofre de Rocabertí i Montcada. Senyor feudal i cabdill militar*, *L'home i la mar. Aprofitament dels recursos marins*, i ens anuncien la publicació de *L'estel daurat. L'energia solar*, *Joan el Roig, pagès del segle X. El naixement d'un poble*, *Astres i firmament. Descobrir l'univers*, etc.

La B.C. parteix, segons l'editorial, de les següents premisses:

—elaboració d'un material assequible als nois, possibilitant una pedagogia de la investigació.

—adequació del procés d'aprenentatge a les edats dels alumnes.

—desenvolupament científic i didàctic de temes monogràfics per treballar a les aules.

—propostes de treball interdisciplinari per aprofundir la recerca.

—orientació en el plantejament i sistematització de la recerca.

Encara que l'èxit de la B.C. s'assolirà només amb l'acceptació d'alumnes i mestres i la seva aplicació a la pràctica escolar, podem avançar que està tenint un bon acolliment a causa dels seus objectius i de la seva estructura interna —que des d'un punt de vista pedagògic podem valorar molt apropiada als processos cognitius i lúdics dels infants. Aquesta subdivisió consta de tres parts fonamentals:

1. motivació
2. conceptualització
3. àrea de recerca.

Aquesta darrera, l'àrea de recerca, és fonamental per desenvolupar un esperit obert, científic, de recerca cap a nous ensenyaments —ensenyar no vol dir reproduir coneixements, sinó permetre que els que aprenen siguin capaços de continuar aprenent... possibilitar moments d'aprenentatge... col·locar els infants en situacions d'aprenentatge... Per assolir aquests objectius, la B.C. ofereix un seguit d'informacions: una cronologia del fet històric desenvolupat; diversos documents relatius al tema; recursos com ara museus, itineraris, bibliografia; un joc i unes propostes d'activitats suggerint d'altres línies d'investigació, etc.

La Biblioteca de la Classe omple un buit important en l'escola a Catalunya. L'aparició d'altres aportacions editorials d'aquest caire podria significar, per a la nostra escola, no tan sols recuperar el temps perdut, sinó fer un salt qualitatiu cap a un futur on els nostres infants, educats en l'esperit científic i en l'hàbit democràtic, siguin capaços de construir una societat millor.

a tall síntesi

Dues col·leccions, doncs, diferents i alhora complementàries. Dues aportacions alternatives que milloren el programa pedagògic actual.

De vegades, les rèmores del passat ens impedeixen avançar, però malgrat l'esforç que demana intentar canviar l'escola —ja que, abans que la institució, cal renovar la mentalitat dels seus homes i dones— aquestes col·leccions

aporten, una des del camp de la reflexió teòrica i l'altra des de la pràctica escolar quotidiana, elements per coadjuvar a la construcció d'una educació nova que doni per superades etapes passades i ens esperoni cap a noves vies de progrés.

FRANCESC IMBERNON
GREGORI CASAMAYOR
Pedagogs. Membres de la Redacció de la Revista GUIX

"L'ÈTICA PROTESTANT I L'ESPERIT DEL CAPITALISME"

MAX WEBER

TRADUCCIÓ, EDICIÓ I PRÒLEG DE JOAN ESTRUCH

Edicions 62/Diputació de Barcelona. 1984

280 pàgines

Max Weber és, sens dubte, un dels més grans pensadors de l'època contemporània, però és també un dels pensadors més injustament tractats. En efecte, ja sia des d'un paleomarxisme d'orientació fonamentalista o des d'un liberalisme de baixa estofa. Weber ha estat etiquetat acríticament, i de forma alternativa, com un «sociòleg burgès» o com el «Marx de la burgesia». El cert, però, és que Weber es troba bastant més enllà d'aquestes etiquetes que voregen el dogmatisme i/o el cretinisme i s'ha de reconsiderar la producció teò-

rica de Weber des d'una perspectiva ni simplista ni interessada que faci justícia a aquest autèntic pensador de classe que fou Max Weber. L'edició catalana d'una obra brillant com *L'ètica protestant i l'esperit de capitalisme* ens brinda una excel·lent ocasió per començar aquesta tasca.

religió i economia

En *L'ètica protestant i l'esperit del capitalisme* Weber tracta un dels pro-

blesmes que més van interessar-li: la relació entre religió i economia. En síntesi direm que la tesi sostinguda pel nostre autor-tesi, ja invocada per Petty i Montesquieu, és la següent: certes formes de protestantisme (en especial les idees puritanes) van influir poderosament en l'aparició i desenvolupament del capitalisme pel fet que aquestes idees foren un clar incentiu per a l'obtenció del lucre (motor del sistema capitalista). Weber parteix d'una perplexitat, ¿per què les classes comercials rebutgen el catolicisme i abracen la vida ascètica i la «tirània del puritanisme» pròpia de la Reforma? La raó és senzilla: el protestantisme té una concepció religiosa de la professió i veu l'ocupació (és a dir, el treball) com una vocació. Dit en altres termes, el treball és santificat i vist com una virtut i com un deure moral que l'home ha d'acomplir obligatòriament per tal de salvar-se. Aquestes idees seran les que donaran cos a «l'esperit capitalista» entès com una conducta ètica que té com a aspiració obtenir un «guany racionalment legítim» mitjançant l'exercici sistemàtic d'una professió o ocupació; l'esperit capitalista s'oposa al «tradicionalisme» (*amateurisme* comercial, no adaptació a noves formes de treball, treballar sols quan és necessari, etc.). En altres paraules: el protestantisme eleva a

categoria suprema el principi paulí de «qui no treballi que no mengi»; o, el que és el mateix, Déu «demana» que l'home treballi d'una forma ascètica sense malbaratament de temps, d'energies ni de diners (perdre el temps es peccat), i fins i tot s'arriba a limitar el temps dedicat a la conversa, el son i la contemplació religiosa). Val a dir que era justament això el que necessitava el capitalisme per tal de consolidar-se.

¿Weber versus Marx?

Com que moltes vegades s'ha dit que Weber invertia l'esquema marxista infraestructura/superestructura convé ressaltar que això no és pas veritat. Weber no entén la relació religió/economia com una causalitat mecànica; el protestantisme no és la condició *sine qua non* de l'aparició i desenvolupament del capitalisme, sinó que fou un dels elements que afavoriren una certa direcció en l'evolució històrica del sistema capitalista. L'anàlisi de Weber en el llibre, que aquí es comenta, és, en realitat, un exemple particular d'una tesi general (a la qual no se li ha prestat gaire atenció) sobre la relació religió/economia, tesi que diu que entre aquestes dues activitats de l'home existeixen una sèrie de correlacions, contradic-

cions i reciprocitats, però que no es pot dir que hi ha (com fa el marxisme) una «última instància» (l'economia) que determina les altres (religió, dret, ideologia, etc.). La crítica weberiana a Marx no té altre sentit que aquest: demostrar que no hi ha una causa última del desenvolupament històric. Però, i això és molt important, Weber no condemna la visió marxista, sinó que li atribueix un gran valor heurístic, alhora que considera que és útil i necessària per a la investigació a condició, però, de ser conscient de la seva relativitat. Un exemple de la impotència que Weber va atribuir a la teoria marxista ens el dona el fet que el darrer curs que Weber impartí abans de morir (Munich, 1919) tractava sobre «la crítica positiva del materialisme històric» (quina diferència amb pensadors que menypreen el marxisme amb una arrogància sols igualada per la seva ignorància!).

Cal destacar també les pessimistes consideracions de Weber sobre el declinar d'ètiques i morals i llur substitució per les «condicions tècniques i econòmiques»; les seves reflexions sobre el que anomena «gàbia de ferro» (la institucionalització del sistema capitalista com a força irresistible que trepitja fins i tot la intimitat); l'anàlisi de la burocràcia, que anticipa tant la «dictadura del funcionariat» pròpia de l'estalinisme, com la creixent burocratització i desdibuixament dels partits social-demòcrates; i, per no allargar massa la llista, les reflexions sobre l'estratificació social i sobre l'autonomia de la política. Si Lukács, segons, confessà, va aprendre molt de Weber, el marxista suec Gören Therborn no té cap problema en afirmar que l'anàlisi que Weber fa de la burocràcia i altres organismes administratius «és molt superior en profunditat i detall a la de Marx, Engels o Lenin». I ja és difícil que un marxista faci aquestes concessions a un «sociòleg burgès».

Certament, és més que discutible tant la defensa weberiana del concepte liberal de societat de mercat, com la desqualificació *a priori* de qualsevol alternativa a la mateixa; però no és menys cert que Weber és un pensador a tenir en compte i reivindicar encara que només sia per la seva integritat intel·lectual i la seva objectivitat científica •

MIQUEL PORTA PERALES
Enginyer i llicenciat en
Filosofia i Lletres.

«PRODUCCIÓ DE MERCADERIES PER MITJÀ DE MERCADERIES»

PIERO SRAFFA.

TRADUCCIÓ, EDICIÓ I PRÒLEG DE ERNEST LLUCH

Col·lecció «Clàssics del pensament modern» 167 pàgines.

Edicions 62/Diputació de Barcelona, 1985.

La publicació de *Producció de mercaderies per mitjà de mercaderies* pot veure's com el tercer gran pas dins d'una línia de desenvolupament de l'economia, després dels donats per Ricardo i Marx, autors també editats en la mateixa col·lecció. Un cèlebre historiador del pensament, Ronald Meek, digué d'aquesta obra que significava la rehabilitació de l'economia política clàssica i, fins a cert punt, marxista. Si tenim en compte que, tot i les afirmacions d'economistes com Shumpeter i Keynes en contra de Ricardo, hem de considerar aquest darrer com el punt més alt de l'escola clàssica, l'obra de Sraffa no és sinó l'escola clàssica en llenguatge formal, ja que es planteja i resol els problemes que Ricardo es va plantejar i també significa, en bona part, la resolució d'alguns problemes que Marx no pogué resoldre completament.

Però, a més de veure l'obra de Sraffa com la d'un Ricardo en versió moderna, l'hem de veure com un pas més dins la trajectòria del seu autor, Piero Sraffa, tot i que aquesta trajectòria, en el camp de l'economia, tan sols va marcada per unes poques fites. La primera està fomada pels articles que Sraffa va publicar els anys 1925 i 1926, en què començava un camí que el portaria des de Marshall, el gran pare i mestre de l'economia des de 1870 fins als anys trenta, fins a Ricardo, autor de principis del segle XIX. Així ho veia E. Baró, autor d'una tesi doctoral a la Universitat de Barcelona sobre Sraffa. Però aquest llarg camí tingué tan sols unes poques sortides a la llum pública: una introducció a les obres completes de Ricardo en seria la més important, malhauradament no fou traduïda amb l'edició catalana dels *Principis* de Ricardo. Altres fites importants, però, es trobarien en la vida del mateix Sraffa. Amic de Gramsci (fou qui va aconseguir de treure els quaderns de la premsa), deixeble de Keynes, amic de Wittgenstein, Sraffa es troba en la cruïlla de dues cultures i en el centre d'una tradició cultural, la de Cambridge. Difícilment una obra de l'estil de *Producció de mercaderies*, s'hauria pogut escriure des d'unes altres coordenades.

A més de les dues característiques anteriors, l'obra de Sraffa és també un excel·lent exemple de com aplicar conceptes lògics a l'anàlisi dels fenòmens econòmics i de fet constitueix l'inici d'una crítica lògica de la teoria econòmica convencional. Sraffa ho volgué remarcar quan hi va posar el subtítol de «Preludi a una crítica de la teoria econò-

mica». Aquesta crítica lògica parteix de dos conceptes essencials, reproducció i excedent, conceptes que havien desaparegut del camp de l'economia amb l'adveniment de l'economia neoclàssica i Marshall.

Reproducció, ja que una de les idees centrals de Sraffa i dels clàssics com Ricardo és que un sistema econòmic necessita un sistema de preus que permeti que cada sector productiu canviï la seva producció pels factors que fa servir, per tal de començar el procés de nou, en una idea circular i no lineal del procés productiu; i excedent, ja que el que el sistema produeix per sobre de les necessitats de reproducció abans definides, el que constitueix l'excedent, ha de repartir-se d'una forma proporcional als mitjans de producció que cada sector empra. L'excedent és així l'origen del guany, i desapareix qualsevol referència a preteses productivitats del capital, a més que s'evita el mateix concepte de capital, concepte que no té solidesa lògica en la teoria neoclàssica (on capital és tant un fons de diners com un conjunt de mitjans de producció, o la possibilitat d'una rendibilitat futura). Sraffa prefereix quedar-se en la forma més clara i senzilla: es produeixen mercaderies per mitjà de mercaderies i el que els neoclàssics anomenen capital no és sinó un conjunt de mitjans de producció prèviament produïts. Això va donar lloc a una cèlebre polèmica en el camp de la teoria econòmica.

Fetes aquestes precisions sobre el que hi ha a l'obra de Sraffa, convé també enumerar el que no hi ha. Per començar, no és una obra fàcil de llegir. La pura argumentació lògica, sense recórrer al llenguatge matemàtic (com ja passava amb Ricardo), fa de *Producció de mercaderies*... una obra que tot hom cita, però que poca gent llegeix, cosa que passa normalment amb els anomenats clàssics. No és tampoc, tot i la relació que pugui tenir amb Marx, un manual d'economia marxista pel sol fet de portar un subtítol que té un toc marxista (Marx semblava tenir una obsessió amb el terme crítica). Si bé, tal com hem dit, Meek va saludar l'obra com la rehabilitació fins a cert punt de l'economia política marxista, molts marxistes han cregut que no deixava d'ésser la creació d'una nova escola d'economia política «burguesa», especialment pel fet que no hi figuren les relacions socials de producció (que eren el centre del concepte marxista de valor), en substituir-les per les relacions purament tècniques de producció (les quan-

titats relatives de mercaderies que es fan servir per produir una quantitat concreta de cada un dels productes o mercaderies del sistema). Però també molts marxistes han vist que el raonament lògic de Sraffa permetia donar solució als problemes que Marx no pogué resoldre, especialment la transformació de valors en preus (base de totes les crítiques importants al sistema de Marx) i la tendència a la caiguda de la taxa de guany. Amb les eines sraffianes descobrim que és possible transformar els valors de Marx en preus, magnituds observables, i que, per tant, les relacions mercantils (preus) amaguen una realitat més profunda (condicions de producció), però Marx es va equivocar en la forma de fer-ho; també descobrim que no és possible dir que hi ha una tendència a la caiguda a la taxa de guany i que per tant aquesta sigui la causa de les crisis.

L'any 1930, en publicar-se el *Manifest del Partit Comunista* per primera vegada en català, M. Serra i Moret el saludava des de dos punts de vista: en primer lloc, com la incorporació a la llengua catalana d'un document important des del punt de vista històric; en segon lloc, per l'extensió a una nova àrea d'influència (la catalana) d'uns principis radicals. L'obra de Sraffa, ara en català, podem saludar-la de la mateixa forma, tot i que cal assenyalar que el seu valor es limita més al camp científic de l'economia, però obre un camí que ja uns quants han començat a seguir. Un d'ells, ben segur, és Ernest Lluch, que n'ha tingut cura de l'edició. La seva traducció no crec que hagi d'ésser corregida per A. Barceló, com ho va ésser la castellana de L.A. Rojo (en la qual Lluch segurament va tenir la part de promotor). Però a més, E. Lluch hi ha afegit un pròleg en el qual, a més de glossar la figura i l'obra de Sraffa, passa revista a les aportacions catalanes al camí sraffià del que hem parlat.

Pel que fa al primer aspecte, Lluch fa tant la introducció a Sraffa com als elements essencials de l'obra, a fi d'alleugerir una lectura que sol ésser difícil. A la segona, Lluch assenyala el grup sraffià que sorgí principalment de la Universitat de València, i els diferents nuclis de Barcelona que hi han fet aportacions. De fet, la introducció de Sraffa als països catalans fou obra principal del mateix Lluch i de J.M. Bricall. L'edició de la traducció catalana constitueix així el final d'una primera etapa en la introducció d'un enfocament renovador en l'economia. El que cal és que aquesta primera etapa vagi seguida d'una segona, en què consolidada la introducció, tot i que sigui tan limitada com ho és a d'altres països, s'avanci en la investigació de les línies que l'obra de Sraffa comença. Amb l'ajut de la traducció tot serà més fàcil.

LLUÍS ARGEMÍ D'ABADAL
Degà de la Facultat de Ciències
Econòmiques i Empresarials
de la Universitat de Barcelona.

a B C H
 d E F G k
 I J K L L L
 M N O P
 Q R S T U
 V W X Y Z *

Aquest número d'ARREL s'ha acabat d'imprimir a Sabadell el mes d'octubre. Per la composició tipogràfica de les capitals s'ha utilitzat una caligrafia dissenyada per JOAN MIRÓ. Respecte de les fotografies cal assenyalar que les de la taula rodona i les que acompanyen al article «La divisió territorial i el sistema electoral: bases per a una discussió política» han estat fetes per Pilar Viladegut. Les de l'article «La regió de Lleida a tall d'exemple: una aproximació a les seves característiques socio-econòmiques i territorials» són de Rambol. Les que il·lustren els articles «L'estratègia per la conservació» són obra de Joaquim Vilanova i les de «L'exposició: El bosc és la vida» les ha fet Jordi Miralles. Les que publiquem per il·lustrar la donació bibliogràfica de Frederic Marès les ha fet Paco Ruiz, les que apareixen als articles que fan referència al Congrés Internacional de Teatre a Catalunya han estat cedides per l'Institut del Teatre i les que il·lustren la secció de «Llibres» les ha fet Jaume Soler.

